नं. ५०५८

शांखायन ब्राह्मणं

१५ अध्यायाः

× × ×

पत्र. ६८ ———— सं. १६१०

संहिता ब्राह्मणं

शांखायनब्राह्मणं पंचदशाध्यायाः

पूर्वार्द्ध

शांखायनब्राह्मणं पंचदशाध्यायाः

पूर्वार्धम्

५०५७

5057

Pages-68

Complete

[redacted]

४

तें
सं क्रान्तिर्दि... मुक्ता... नं द
न्तरसंक्रान्तिश्च वाको मंडलीयं ...
नीयः । इति इष्टकालमानं कत्थे त्रैव
एवं अंथ्यमादिकवासनां स्तु स्फुट
स्फुटं मानेदिनमानं के त्रैवं
अयनादिकविबास्तु इष्टकाले न क्षे
गंम स्तु स्य काले क्षिप्तं प्रान्ते गौ
णामपवस्तु साधनं ॥ साधन
स्य चक्र रवा च से समय स्यनं गौ
ण ता॥ ॥ मुख्य काले सौनगौ
संधौ केवल काले नल्पोऽपः ।
संप्राप्य साम गौ प्रान्ते मुख्य के
कालविनी के मफल स्वल्पे
त्वे भवति सान वाहरति
या क्याथिः ॥ श्री महेशायनम
... शिवशिव विलो ... [illegible]
... [illegible]
रवि... [illegible]
... [illegible]

ॐ नमः श्रीऋग्वेदाय॥ अस्मिन्वै लोक उभये देवमनुष्या १
आसुस्ते देवाः स्वर्गं लोकं यन्तोऽग्निमूचुस्त्वं नोऽस्य लोकस्या
ए२ ध्यक्ष एधीति तानग्निरुवाचाथ यद्वोऽहं घोरः संस्पशति मो
ऽस्मिन्संचायितारो मनुष्याः कथं वस्तन्न विष्यातीत्यन्मनुष्ये
षेति ते देवा ऊचुस्तस्य वितत्र यं घोरास्तनू विनिधाय स्वा
ऽथ यैव ते शिवा शग्मा यज्ञिया तन्वस्तया इह मनुष्येभ्यो
न विष्यसीति तस्याप्सु पवमानामध्रुवयैवपावकाम
दित्ये शुचिमथ यैवास्य शिवा शग्मा यज्ञिया तनूरासी
त्तयेह मनुष्येभ्यो तपदेता वा अग्नेस्तन्वस्ता घृदेता १
वतायजुत्य अग्निः सांगस्सतनूरुपी तोऽभवतीता वेति स्मा

सहंता वाऽघ गागौ नवतो ६ मोति

नवंति त्रयो वाऽऽमेलोकाः ६ माने वतलो का नाभो तिपो

स्मिासंग्रथमाये तंत्र नवत्या मावास्यं दि.तीयाये तनता स्मा

ऽस्यपूो स्मिासावन्वारब्धो नवतं ईजित वत्यौ ६ व्यं वाऽऽन्यौ

ग्रथ मायेसंयाऽघेत संयाग्यारूपं घ्यग्नी द्वितीयायें वो

ग्नी यजति सप्तदश सामिधेनीकोऽऽ तृतीयासप्तदश सामिधेनीक

वाऽऽहिपंप... वं ध... नाभोति सानीतिवाग्नी नाधत्ते

स्यामिति कामयातसयदि ६ वांपिः सौ ... वीरद्व संनग्नी

नाधत्ते दौ एव संनवातिहि ... तामक्ते यः स हंतो

ऊरुत विता ... सयाज्य ... वितल ... घे क्रियो विरा

... नाघस्योपास्तै सायैगाय ... नवंतिगाय ... वा ...

३ वंयाऽऽ

५

गीय त्रईं तस्ये नैव तच्छेरसां पनी नाधत्ते ता वायपांसुमवेति
रेतः सिक्तिं वचिष्यत्याधेयम्सु पांसुवरेतः सिच्यते निरूपा भवं
ति यद्यग्निं निरूपं तत्समर्द्धं यस्यहस्येव समहच्छौ द्वादश स्या
द्वादशा वि मासाः संवत्सरः संवत्स रस्यैवाप्त्या = प्रश्चं त्रयोदशीं
स्वा दधाति यस्त्रयोदशो मासस्तस्याप्त्यै ॥१॥ देवासुरा एषु लो
केषु संयत्ता आसंस्तेन्योनिरपाकामत सरुद्रस्यविशत्ते देवाः
वासुरान्विजित्याग्निमन्वैच्छं स्तं यमस्य वरुणस्यान्वपश्यतं ते
मुपामंत्रयंत तत मङ्गपयं त्तसमै वरमदुः स एतं नरं वव्रे क्रया
जात्ने त्रने याऽशांस्य केवला ॥ न्नूतं वापापुोरुबंत्योषधी 2

नाम्निति तस्मादाहुराग्नेयां पृष्ठानुयाजानुया आग्नेयमाज्यमि
ति ततौ देवा अभवन्परासुरा भवत्यात्मना परास्य द्विषो य एवं वे
द॥२॥ तदाहुः कस्मिन्नृतौ पुनराधधीतेति वर्षास्विति द्वैक आहुर्वर्षा
सु वै सर्वे कामाः सर्वेषामेव कामानामाप्त्यै मध्याह्ने पुनर्वसू नक्ष
त्रे तदुदय पुनराधधीत पुनर्नमा विसुविन्ने पुनर्नम चित्यथो पुनः काम
स्याप्त्यै तद्वै न तास्मिन्नकाले न वपिके पुनर्वसुभ्यां संपद्यते यैवैषा
पौर्णमास्युपरिष्टादमावास्या भवति तस्यां पुनराधधीत तस्मात्पुनर्वसु
भ्यां संपद्यते उपाप्तो मावास्यायां कामो भवत्के पाप्तौ पुनर्वस्वोस्त
स्मात्तस्यां पुनराधधीत पंचकपालं च पुरोडाशो भवति पंचपदा वै पंक्तिः पांक्तो
३ वै यज्ञो यज्ञस्यैवाप्त्यै॥३॥ विभक्तिभिः प्रयाजानुयाजानां यजति नवा ल २
विप्रयाजानुयाजानि हवीन्यग्नये तत्ताहु माहरत्यग्न आयाहि वीतये [illegible]

ष्ठी महेऽग्निनाग्निः समिध्यते ॥ अग्निर्वृत्राणि जङ्घनत् ॥ अग्ने स्तोमं मनामहे ॥ अग्ना
यो मर्त्यो दुवः ॥ इत्येतासामृचां प्रतीकानि विनियोक्तव्यानि ॥ इत्येषद्ध्वंतिष्ठ अग्ने
क्रतुं श्यायेविनं तमसुनः समाहरती ॥ तिष्ठायाय ध्रुवमसौ प्रयाजानुयाजौ तथा
जा४ ज्यस्य प्रयाजानुयाजौ श्यौनितं भवति वार्त्रघ्नः ॥ भव आज्यभागः पाप्मन
हास्य वधाय यायार्थो ॥ पौर्णमासं सान्नाय्यं नितं भवत्यग्निं स्तोमेन बोधय त्वग्नये
शुद्धि मिते हवं क्रियादितिष्ठेक अग्निं स्वपितीव वा एतस्याग्निर्योऽग्निहु २
ज्ञासयते तदेवैनं तस्मुनः प्रबोधयती ॥ तिवार्त्रघ्नस्त्वेव लक्ष्यते अग्न आयूंषि
पवसद इत्यत्र तस्य पुरोऽनुवाक्या पवमानहति तत्सौम्यं रूपं केवलोऽग्नि
योऽधियज्ञो उत्तरस्य पवमानस्य कीर्तयाति तथाज्यस्य सोम्या हारन्
नागादनितं भवति पदपं क्तौ यो याज्या पुरोऽनुवाक्याः पंक्ति पदा पांक्तः
पांक्तो यज्ञो यज्ञस्यैवाप्त्यौ ॥ ४ ॥ कातिपवमानवंतिर्व्यतिपक्रादवपाङ्मे

कृ१

प्राणं ह्यात्मानं गृह्णातीतस्मात्सर्वैव समानमिधेनीकोपांशु भवत्याशुर्वस्या
मन्ववस्थानान्नात्यामाद्यातां विजनकं यो नु मोतानां वं त्यथो सर्वेविकामा वि जनकि
पुतस्मा उपांशु भवंति सर्वेषामेव कामानामाप्त्या उक्षेस्रवो ब्रमेन नानुया
ॐ गेनयर्य्येकवैः स्तकेवाकर्षीयोवकिवाहतघ्याविदामित्याविनष्टिं क
यदिवं तदाविश्वामान्केरोत्यापमिंत्र्यशुद्वैकेनपांशु उवंति विजनकी ति
रुत्तरमाइस्य मागंहविरित्येतावद्यामेव भवती तिस्वा वा उपांशु निरुक्ता
भवति वयं वाच्यानेरूपं निरुक्तं वा निरुक्तं वत देवा स्यते नाम्नो तिस
र्वानेयंदैवेक उवंति न तथा उयाक्तिस्येवुनरुस्यृतो उरस्यो व्यायछुनः सं
स्कृतः वृन्दयो नग्राभ्दिरण्यं वाद हिरण्य पुनः कमद्धियोतैं तदा दित्या द्वितीया
प्रतिष्ठा वा ऽआदितिः प्रया एव ॥ प ॥ प्रथमोऽध्यायः ॥

घ मेवाएषमन्द्र ह्रुपातयेदग्निहोत्रं तदसौ वै मे मोसौ तपत्येतमेव तत्सा एता
तिसं वेसायं वपातयुडुहोत्यग्नये सायं ह्युयपिगातः सौ देवाव्यष्टा
मेयाग चिर्मुर्द्वे एव न दहोरात्रे प्रीणाति पयसा जुहुयाद्देषव्वेस वत्सा
मोषधीनां रसो यत्पयः स विरिवतन्सैवग्नीन्प्रीणाति तितडवा आजुहुयाद
शान हचैवजुहुयात्सर्वं वा इदमग्नेरन्नं ह्येनैवतदन्नेनाग्नीन्प्रीणा
ती तिगार्हपत्येधिश्रित्याहवनीये जुहुयाच्चिपणे विगार्हपत्य आहव क
नेनाहवनी यं तस्मा गार्हपत्ये धिश्रित्याहवनीये जुहुयाद्घंतानंग
राच्छेग्गेतीसा वेवतं घ्रो को वितारयति तस्माद्धीमा लोको : सहस्र ४
तौनानेवाधयदधिश्रित्यावज्योतयति प्रपयत्येवेनं तद्धायदयः त्या

नयत्यापः कृत्स्नानि वै सर्वाणि वीर्याणि भवंति। विश्वदेवं वै नूता
ग्र२ यो ध्यायन्तु नवाज्यातयत्यपपवं वै कृपयति। त्रिरुपसादयन्तु यो मीयन्तु
वासयति। त्रिविधायत्रिविधिंश्चैवकर्म्माणि छिंदन्निवदत्। तथा व्ययज
मानोप्रध्याप्नुको भवत्यपोपवसेत्ताद्दहिपानं गारानुपस्पृशति। न
मेधेवेश्याद्गतिं न। छिनमस्कारमतिपद्यते। स्नुगत्यूकोनं गारान्मत्यूहेत
याहास्यनांतमध्यागिरीवननश्यति। वनुतं नयेद्धूतुप्रयवाहदं सर्वी
स्यैव सर्वाःस्याप्नोयेपचरु यदन्नये त्वां क्रौ विवियद्यो यज्ञस्यैवास्यै।
उपसदोग्नि छोत्रेवदितव्याः त्रनीयोतरेगार्हपत्यमुपसादयतितदिमं
लोकमाप्नोत्याहवनीयाद्वाध्यं वितीयं तदंतरिक्षलोकमाप्नोति क्रुचाहतीयं
तदमुं लोकमाप्नोतिपा ... ति सोमगावेपवाशः साप्नय

मासो माऊतिः प्रादेशमात्री भवति प्रादेशमात्रं ही म आत्मा निनिष्प्राणा इंतु
ंसमिध्मेति हृत्यानुहृजं निवाजिजुहोति ध्यं जुले वा हृदं मुखस्यान्तं धीयते
उपवं३ समायंत्यां ग्राममकामस्य जुऊयाद्ब्रलं त्यां ब्रह्मवर्चसकामस्यां शारेघु पशुका
मस्यान्याधाययति चेवरिच्छत मनाह्निवेत सर्वेकामान्उपाप्यं तदृत्यैतने आ
ऊतीऊ वाजपतिर्यायज्ञस्य समृद्धस्याशीः सा मे समृध्यतामिति याचेयज्ञ
स्य समृद्धस्याशीः सा यजमानस्य नवत्यैनरावन्ती राउतीर्ऊ याउनरोत्त ज
रिण एव तस्वर्गं ल्लोकान्नानोति स्कवोर्बुद्धे नांगारानुपस्पृशति स्वर्गं प्रवप
5/ एव तं लोके यजमानं दधाति विरुदीचीकवमुद्दिशति तमेव तस्यायां
दिशि प्राचामसृजति तस्माद्धूयमानस्योत्तरतो नितिष्ठे ... नेदेतस्यावा
नुस्यादनस्य परिप्राचैसानीति तामुत्तरतः सायमुपमार्ष्टि प्रतीचीमाहि उ
त्यैन दक्षिणं नयति दक्षिणात ऊर्ध्वं प्रातरादित्यं तदुं नयति यत्समववृच्छिपमा ५
र्ष्टि त कुर्चेनिर्लिपत्यो बधीस्तेन प्रीणाति यद्वितीयं तद्दक्षिणेनकु

३ ... यस्क ... तस्मादन्ततो गार्हपत्यं प्राणन्ति वयास्फन

यं त्वानं पाणिं दधाति पितृभ्यस्तेन प्रीणात्यथ यद्दक्षिणा प्रदेशिन्याङ्गुष्ठा
ति गन्धर्वान् विप्रीणाति तस्माद्वयांसि बहु किंच किंचिद्विक्ष
यन्ति अथ यत्तर्जन्या वयांसि ... तं वतेन नर्क्षेत्र प्रीणात्यथ यत्कनिष्ठ
नि लोके सर्वपदं वज्रमास्ते तेन प्रीणात्यथ यन्ध्युमाङ्गुष्ठं तेन पदो देवज्ञा
स्ते तेन प्रीणात्यथ यत्स्रावुदीची रपरा ... ति गन्धर्वाप्सरसस्तेन प्रीणा
त्यथ यत् स्रावुदीचीस्कन्धे दिशति तमनेन तस्यौ पादिशि दधात्येव म
म्नि ... सर्वाणि भूतानि प्रीणाति ॥२॥ आहवनीय एव ...
दिति हैक आहुः सर्वेषु वेव ... या ... माय ... तमाधीयन्ते वततो
गृहपत्येव ततो न्वाहार्यपचने ... आहवनीये ताद्दश संपद्यते
शदक्षिनी विराड् ... विराड् ... याव ... विराड्नो ... प्रत्ये
स य एवं विराड् संपन्नमग्निमाधत्ते ... सर्वान् कामानाप्नोति ॥३॥

ऋक्षः

प ४ अपथ यज्ञु याग्नी नुपतिं अं तेभ्योी चैवं तद्देवेष्ठां ततोथं विदते यद्व
व स्रां स्पृशाति तस्मा वास प्रं तथाय ॐ मा त्पशा वो नु क्रा मुकाम वं त्याय
यद्रप अपावम्यक्तं विस्तृ ॐ ते पूर्व वत ध्रैं तं दधाति ता अस्यक्नं तंगो
पायैं त्यायु नर्हि माता ॥ ४ ॥ अथ त्वव स्यं मचप्रो बिवांप्यान्नी नुपति
सुता जिवाहो हि अदेवताये यज्ञु कार्मं नव त्यथो ग्नि न्यए वैत धात्मां पारिम नो
तिय त्वेन मन्त्रं वा नवं ति ॥ ५ ॥ ॥ अथ पदैं एयो राग्नी न्मा मा रो हयते देवरथो वा
6 अरण्यी देवरथ एवे नं समा रोहयते स एतेन देवरथेन स्वस्ति ःस्वर्गं लोकं स
मक्नुते यद्देव प्रुनः पुनः निर्मंथयति तनो ङिवास्यैं मुपात्तं नवति ॥ ६ ॥ ये विके
वानंदां अन्नेपाने मिथुने रा च्या एवा तसंततं ता अथ्यव छिन्नांक्रीयं तनोष्ठा
रा त्रिःकारो तरो यो विके वा नंदां अन्नाद वतेसा र्वजायंत ततिदेवा अक्र वंकोपं दे
न्विमान्त्वयमानं दात स्मा दृशास्यै वपनतिर ह्रीयामतिनितपाम हृ्दं स मुद्दं हंस्ता दे
प्रधपश्चवन स्पतयश्च सम नवं न्नाप्रधानां च वन स्पतीनां वार्द्धिं द्वैदे सन्त

अनराधयप

त्फलं मनएव त्फलस्योर्ध्वं रसमुद्वह स्माद्यन्मन मनवदंत्तस्योर्ध्वं रसमुद्वहं सदेनोम
मनवदैतस ऊर्ध्वं रसमुद्वहन्ति सुतत्सो मनवसो यं सुतत्सोयः प्राणितिवापानीतिवा
न तस्मालोननापानेनाप्नोतिप्राणितियंवापानितिमं वेतितत्स्मात्प्राणापानौ वायम
पीतावाङ्मयोमनव तोथयद्वक्तुषापश्यतिनतद्वक्तुषाहेत्यन्नमितिवा
चैवतदाहतद्वक्तुर्वविमन्प्येतिवाङ्मयोमनवत्पथयद्धोत्रेणशृणोतिनतद्धोत्रे
णाहेत्यन्नोत्रमितिवाचैवतदाहतद्धोत्रंवावमन्प्येतिवाङ्मयंमनवत्पथयन्मन
साहेतिसमचीक्लृपमितिवाचैवतदाहतन्मनोवावमन्प्येतिवाङ्मयंमनवत्प
थङ्गैः स्त्रीमंवाङः स्त्रीमंवास्पृशतिनतदंगैराहेतिस्त्रीमंवाङः स्त्रीमंवास्पृशा
मितिवाचैवतदाहतत्सर्वं ह्यात्मावावमन्प्येतिवाङ्मयोमनवतितदेतदृचा
भ्युदितंनेन्द्राद्धृतेपवतेधामकिंचनेतिवाग्वाइन्द्रोनह्यृतेवाचःपवतेधामकिं
चनेसवेनायंस्तोति॥१॥अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निरितिनज्योतिःसंतं
तिरिन्द्रस्यस्मसत्यंवदतितस्यायंवाङ्मयःआत्मासत्यमयोमनवतिसत्यमयाउ

संकल्प
यतोनत
नमा
११
यं ४
६

शौ ५   शौ ५   शौ ५   शौ ५

त्यं न्योन्य आत्मानं यो ऽवा एतानि षट् जुहुक २

देवा अथ स्वाहेति जुहोति तस्यै तां देवाः सत्यकृता स्याकृति प्रतिगृह्णंति रात्र्या ह्यश्री

अ२ र्षन्सत्यं वदति स यद्दिवा पितत ऊर्ध्वं मृषा वदति सत्यं हैवास्यादितं भवति रात्र्या

ह्यहिश्रीर्षन्सत्यं वदत्यथ प्रातर्जुहोति सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्य इति तं ज्योतिः

सं तं ज्योतिरित्याह स सत्यं वदति तस्यायं वाक् अयं आत्मा सत्यमयो भवति स

त्यमया ह देवा अथ स्वाहेति जुहोति तस्यै तां देवाः सत्यकृता स्याकृति प्रतिगृह्णं

अ१ ति य क ह्यश्रीर्षन्स त्यं वदति स त्यं यदिवा पितत ऊर्ध्वं मृषा वदति सत्यं हैवास्या

दितं भवति य क ह्यहिश्रीर्षन्स त्यं वदति स वा एषो ऽग्निरुद्धत्यादितानं जुहोति रात्रि त्यात्र

र वा ऽजुहोत्यहोरात्र्यां प्राण एवापाने जुहोत्यपानः प्राणे तानि वा एतानि षट् जु

नेः कौति वेद जुहुकृत एवास्य कृतं भवति जुहुकृत एवास्याद्विकृतं भवति य एवं वेद स यदि

अ२ ऽवा पि मृषा दिवं विद्वानग्निहोत्रं जुहोति प्रति हैवास्यै ते आकृती देवा गृह्णंति

अ२ यस्यो ऽवा पि देवाः स रुद्धं तितत एव सो ऽमृतः सत्यमयो ऽवा अमृतमयः स ७

भवति य एवं वेद तद्यथा ऽवै क्षुद्धादवस्य सत्यवादिनस्तपस्विनो कृतं भवति

त्वथा स्तयं न्सायैना आत्मानं जुहोति ६१

ति

वं देवास्य कृतं भवतिय एवं विद्वानग्निहोत्रं जुहोति तस्मादेवं विदग्निहोत्रं जुहुया
दिति॥ ॥ उदिते होतव्या३मनुदिता३ इति मीमांसन्ते स यदनुदिते जुहोति प्रवस
त्येवैतज्जातं देवायातिथ्यं करोत्यथ योऽनुदिते जुहोति संनिहितायैवैतन्नय
ति देवायातिथ्यं करोति तस्मादनुदिते होतव्यं तद्धापि वर्षे षष्ठो वावावचः पूर्वे
ब्रह्मकोऽभि श्यायानो रात्र्यामेवोन्ने आकृती हूयमाने दृष्टो वाव रात्र्यामेवोन्ने
आकृती जुकतीति रात्र्यां हीति स होवाच वकोऽसौ न्वेवयम मुं लोकं परेत्य पि
त्र्योथो न नक्षत्रा तारां यद्वै वैतजुजयेघ अग्निहोत्रम ... अतो न्यक वतिदेत
ह्रियते रात्र्यामेवैत्येतदेवकुमारी गंधर्वगृहीता वाच रात्र्यामेवोन्ने आकृ
ती हूयमाने दृष्टो वाव रात्र्यामेवोन्ने आकृती जुकतीति रात्र्यां हीति स होवाच
संध्योऽजुहुयात्समुद्रो वा एष सर्वं यदहोरात्रे तस्य हैते गाधे तीर्थे यत्संध्ये तद्य
था गाधाभ्यां तीर्थाभ्यां समुद्रमतीयात्ता दृक्तद्यत्संध्योऽजुहोत्यथो देवसेना
ह्वा एषा घ्नागाननिष्यंति यदहोरात्रे तस्या हैते पक्षसी यत्संध्ये तद्याव दोभ्यां हिनम

ध्यानमन्विद्यानो हकुतघ्नं धौक्ष्णोति यो मृत्योर्वा एतौ ग्राहबाहू यदहोरात्रे
तद्यथा ग्राहबाहुभ्यां परिगृह्णीयादेवं नन्तरणानि मुच्यते तत्तो हकुतघ्नं संधौतुहोति
तद्ध स्माह कौषीतकिः सायमस्तमिते पुरा तमसस्तस्मिन्काले जुहुयात् सदेवया
नः केवलमिवान्यस्य स्विः स्वर्गं लोकं समश्नुते प्रातः उदयादपराह्णे तमसि तस्मि
न्काले जुहुयात् सदेवयानः केवलमेवान्यस्य स्विः स्वर्गं लोकं समश्नुते यथा नो
न्यथाग्निहोत्रं जुहोति श्यामशबलौ हास्याग्निहोत्रं विषीदतो ह वै श्रोत्रलोराजि
श्यामः स यो मन्दराविज्जुहोति श्यामोऽस्याग्निहोत्रं विषीदत्यथ यो मध्ये जुहो
ति श्यामो शबलोऽस्याग्निहोत्रं विषीदतीति तद्वै ख षैव पद्दैव करावनं जुहुयाद्भुत स
मद्धिमेवोपासीतेति कृतस मद्धिमेवोपासीतेति ॥ ॥ ॐ ॥ कौषीतकिब्रा
ह्मणोपनिषदि द्वितीयोऽध्यायः समाप्तः ॥ ॥ ॥ शिवमस्तु सर्वजगतः ॥ ॥ श्रीरस्तु ॥ ॥

देवेभ्यस्तेनीवोध्यीतेमहि

३ २

दे२

२५

यद्दर्शपूर्णमासयोरुपवसति न ह वा अव्रतस्यादवा हवि
रश्नंति तस्मादुपवसत्युत मे देवा हविरश्नीयुरिति पूर्वां पौ
र्णमासीमुपव[illegible]सेदिति पैंग्यमुत्तरामिति कौषीतकं
यां पर्यस्तमयमुदियादिति सा स्थितिरुत्तरां पौर्णमासीमु
पवसेदिति त्रेय पुरस्तादमावास्यायां चंद्रमसं यदुपवस
ति तत्पूर्वां प्रीणाति यद्यजते तेनोत्तरामुत्तरामुपवसेदुत्त
रामु ह वै समुद्रो विजते सोममनु दैवतमेतद्धि देवस यं
यज्ञं ऊमास्तस्मादुत्तरामुपवसेत्॥ अथ यत्पुरस्तात्सामि
धेनीनां ऊपति स्वस्त्ययनमेवतत्कुरुते हिंकृत्य सामिधेनी
रन्वाह वा ओ विहिकारा वाजणेवतद्यजमानस्य पाप्मानं

हंति त्रिर्हिंकरोति त्रिवृद्वै वज्रो वज्रमेव तदभिसंपादयत्य १५
तेन वै देवास्त्रिवृता वज्रेणेभ्यो लोकेभ्योऽसुराननुदंत तथो
एवैतद्यजमान एतानेव त्रिवृता वज्रेणेभ्यो लोकेभ्यो द्विष
तो भ्रातृव्यान्नुदत एकादश सामिधेनीरन्वाहैकादशाक्षरा
वै त्रिष्टुप्त्रिष्टुब्वज्रस्तदु वज्रा विजिगीषमाणाति त्रिः प्रथमया त्रि
रुत्तमया पंचदश संपद्यंते पंचदश वै पूर्वपक्षापरपक्षयो
रहानि तत्सामिधेनीभिः पूर्वपक्षापरपक्षावाप्नोति यो
वज्रो वै सामिधेन्यः पंचदशो वै वज्रो वज्रेणैवैतद्यज
मानस्य पाप्मानं हंति यद्वेव त्रिः प्रथमां त्रिरुत्तमां यज्ञस्यैव
तद्बर्हिषी स्तो न ह्यति स्थाम्न विस्रंसायता सो वै त्रीणि षष्टिशता
न्यक्षराणि भवंति त्रीणि वै षष्टिशतानि संवत्सरस्याह्नां तत्सा ८

२२ १२

मिधनीभिः संवत्सरस्याहान्याप्नोति ॥ वतावे गायत्र्यात्रवंति गा २
यत्रो वाऽग्निर्गायत्रछंदाः स्वतिवत छंदसाग्निं स्तोत्यग्निरूपा
न्नवंति यद्यास्त्रिरूपं तत्समृद्धं यत्कास्यैव समृद्ध्याउत्तमायेहत्री
यवचान्प्रणाव नान्निगदमुपसंदधत्याप्नुमहांत्रसिव्राह्मण
न्नारात यग्निर्वैन्नरतः सावोदाव-चोहवेन्नरं-यय यद्धजमान
स्यार्षेयमाहनहवाऽऽनार्षेयस्यादेवा हविरश्नंति ॥ तस्मादस्या
र्षेयमाहाध्येतं पंचदशपदं निगदमुपसंदधात्यपदहविसामि
धनीनां निवित्तस्मात्पंचदशपादान्नवंति पंचदशाहिसामिसा
धेन्यः स वाऽग्रछंदस्कातान्नवति हृयं वाइदं सर्वं छंदस्कृतं याछं
दस्कृतं वातन सार्वण्याग्निंद्युवानीति ॥ तस्य सप्तपदानिसमस्या
वस्येसप्तावेछंदोसिसार्वजामवछंदसामाध्याऽथयवरायथि

चत्वारि वत्तु पृथ्यं वा इदं सर्वमस्यैव सर्वस्याप्त्यै ॥२॥ अथ यदग्निमा १०
हं देवता आवाहयति नाना ह्येतान्याह वींषि गृहीतानि भवन्त्यथय
दग्निमग्निमावाहयत्यषाह वान्याग्नये जियातानुयस्मह च वाज्ञ
न्यासो यदादामुष्यादित्यस्योपरिष्टा वध्नाति ज्यातिरिव तस्मानु
रूपं पुरुषं त्र्यादित्यस्य च्छायाहाग्निमग्न्यावाहहति तामावाहत्य
यः वतदाहायं दृवां आज्यपां आवाहयति प्रयाजानुयाजांस्तदावाह
यत्यथयदग्निं होत्राया वाहयाति स्विष्टकृतं तदावाहयत्यथयग्नि
यस्वं महिमानमावाहयति वायुं तदावाहयति वायुर्वा अग्नेः स्व
महिमा तन्नहि संपाद्य महिमानं गच्छतीत्याद्व वा वाच्वा ह वा चाय
जति तानाहे वास्यास्वा महिमाप्त्यान्न वत्याय वह जातवेद इं स्व
हो यज्ञाय याजत्या वाह वजातवेदा देवां स्तु यज्ञायादेवताय जाप्य
वितं तदाहायय त्पर स्त्रोसाम्सामिधनीनां ऊपति वा ज्ञावेसामिधा १०

न्यस्तामावितछमयतिपुरस्तात्वापरिप्राश्वायययज्ञगाहापान
नस्कृत्यावादापायतिदेवरथमेवतद्युनक्तिदावाच्याहविःग्राः
दास्यंसएतनदेवरथेनस्वस्तिस्वर्गंलोकंसमश्नुते॥२॥ऋ
प्रयाजान्यजन्तेतावाविप्रयाजाऋतवानेवतत्प्रीणातितेविपंचवन्नवे
तितेयक्रिंचपंचविधमधिदेवतमध्यात्मंतत्सर्वमाप्नोतिसमि
धस्यजतिवसंतमेववसंतवाइदंसर्वंसमिंधातेतनून
पातंयजतिग्रीष्ममेवग्रीष्माहितन्वंतपतीलायजतिवर्षाए
ववर्षाळिरीळितमन्नाद्यमुत्तिष्ठतिमर्हर्यजतिशारदामेव
शारद्विहिमार्हिष्ठाउषधायान्तंवंतिस्वाहाकृतिमंतंयजतिहि
मंतामेवहेमंतवाइदंसर्वंस्वाहाकृतंतदाकुर्यत्तंचप्रयाजाः
षल्हतवःक्लितंषष्ठुतंयजतीतियादेववनवार्यप्रयाजसमा

नयतितस्मान्नमिताः प्रचरन्तिविन्दन्त्यथ यदुत्तमे प्रयाजे देवताः २
समावपति प्रयाजान्वाज एवैनाँस्तत्करोति तद्यथाग्निः सा विष्णु
हविष्युन्भागीनवाभ्यवं तदाग्नेर्भागं देवता न्यामिनीः करोति
नात्राग्नीहान्तादि याहपन्यावावाविप्रयाजान्ददः स्विष्टकृन्नानु
दिश्य यजमानस्य पशूनत्मास्तेजानीति स्वाहा देवा आज्यपा जु ११
षाणा अयन्नाज्यस्य व्यन्त्विति हि कर्म्यारङ्गुर्न तथा कुर्याद इ
हावेयमस्याज्यमवई हविः स यद्धान्यतरं ब्रूयाद इंहावेयमस्य
समिष्टं स्याद इमं समिष्टं तस्मात्स्वाहा देवा आज्यपा जुषाणा अ
ग्न आज्यस्य हविषो व्यन्त्वित्येव ब्रूयात् ॥५॥ अथ यत्पौर्णमास्यां सं३
वा वृधन्वन्तावाज्यभागो भवतः पौर्णमासं नूरंदास्त्वत्रमहन्न यय यद
मावास्यायां वृधन्वन्तौ तत्ययं वा अत्र चैजोगच्छति तामवेतदाप्याय ११

वा नवी पार

यतितं वर्द्धयति तो विष्णुषा ए याज्योन्नवतः समानह विज
तो वै र हि प्रयाजेऽन्नवातो ब्रह्म विष्णुषाणो ब्रह्म णे वत द्दे वाव्याह विः
प्रयच्छति तो विविष्ठे तोऽन्नवत्तो यययज्ञामाहा निगादै दो वष
ट्कार ग्रहणुवां न्नोज्यन्ना गोत्रि ष्टे द्विन हुः श्रुवैरूकां ता हि तानि
तितो न्र पाशो नासा मसकाराति पृष्ठुनावे वहणुष्मान धारानच्च
दृ र चुरहे न्नीन्नसमम दे रेकरावाणीत्यय यदा वत्याहूत वयः पुरानु
वाक्यान्नवंति प्रवनः प्रत्नवात्यायाज्याहू विवता द्दावाच्याह विः प्र
यच्छति तावेगायत्री त्रिष्टुभाऽन्नवंति ब्रह्म वेगायत्रीहत्रं त्रिष्टुब्
निहन्त्राभ्यामवता द्दावाच्याह विः प्रयच्छत्य यो एतो वावे छंद
स्साविकारः सार्व णे वत छंदसा विकारेणा द्दावाच्याह विः प्र
यच्छत्यृगं तवद्रूपद्दुराति तन्यान्यस्य सर्वयाज्या रूपवत्योऽन्न

वंतिपालितिं वषट्करोति यज्ञो वै तत वर्धन्नवैत्त्रीणाति यार्हेतराथं
तरं वषट्कुर्यात्पुरस्ताद्दीर्घमुपरिष्टाद्ध्रस्वं यद्दीर्घं ह्रस्वं तदयं तरं य
द्दीर्घं तद्बृहद्दायारयं विरथं तरमसौ बृहद्दनायारवतत्प्रतितिति
पुत्र्यायाएतावाद्वेतातो विकारः सर्वाणेव तद्धान्नाविकार
णादावान्याह विः प्रयच्छति तूर्ध्वेवरतिं पुरस्ताद्यियज्ञामह
वृ६ स्याज्यपाज्याजः सहस्रहउज स्वरितमुपरिष्टाद्वषट्कारस्यैप्रियत
मेतन्नूर्यादाज्यस्य सहश्वताभ्यामविनं तद्धमयति ॥पा॥ त्र अथयद
12 ग्निं प्रथमं देवतानां यजत्यग्निर्वै देवानां मुखं मुखत एव तद्देवा
न्प्रीणात्यथ यत्सोमं सोमस्याम ग्नीजाम्भो यजत्य ग्नीजाम्भो वाऽग्नं
तरं वृत्रं त्रास्तांताविं जानाराकोदाभिवज्ञं प्रहर्त्तुं ताभ्यामतन्ना
गमकल्पायात्सोमं मासंतौ वाउपांशुनि रुकाकोकवातांज्ञामिता १२
यियदुपांशु यजतितेनासामं प्रीणाति यन्निरुक्तं तेनाग्निमथ

यदमावास्यायामिंद्राग्नी यजति प्रतिष्ठा वा इंद्राग्नी प्रतिष्ठित्या एवा
थ यत्संनयन्नमावास्यायामिंद्रं यजत्येतज्ज्योतिर्वा अमावास्या न
ह्यत्र चंद्रो दृश्यतेऽथ यदसंनयन्नुपाराला रावं ताराणां पांसुज्यस्य
यजत्यजामितायाऽअथ यदसंनयंस्तान्नाज्यस्यांतराणां पांसुज्य
स्य यजति तस्याकं ब्राह्मणमथ यदग्निं स्विष्टकृतमंततायजत्य
हविदवाच्याहविः प्रयच्छति यावाऽअन्नंविन उत्यंततः स
न्नजातायाऽइवे स्विष्टकृदं तन्नागावा एव तस्मादनमंततायज
जति तस्या चच्छंदासो याज्यापुरानुवाक्या निगदाव्यवितितन
जामित्वतिवषट्कृत्या पउपस्पृशतिशांतिर्वैनृषजमापः शां
तिरा वेषाजेजउमंततातायाः सेक्रियाता॥ २॥ अथयत्प्रहरि
च्चामितायाः पूर्वमंजनमधारोपस्थ जिलिपत्कंनरस्तुरोपस्थ

श्रीगणेशाय नमः॥

यं वैला काधारोष्मासो लोक उत्तरोष्मा यया दाष्मा वं तारएत
दिदमें तरिहं तद्ध न्माश्नाती मानवतें लोकानुसंतवन प्रीणा
ययवदित्वाम्नुपक्क्यात सार्वाष्वितकृत्तपूपह व मिश्रात्ताऽप्यान्न
न्नं वारत्वान्नामवत दात्मं धात्ताऽप्या पश्चावावारत्वापश्चनाम वा
स्यै तस्यां चतुरवानीति वत्तपू येकाइदं सर्वं मास्येव सर्वस्वाश्न स्या
श्नययादित्वाम्नुपद्यावश्नाति पश्चावावादत्वापश्चानवतदात्मं
13 धत्तेऽथ यदश्वर्द्धुमेहिंजदंपुरोलाशं करोति पितृणां तत्प्रीणा
त्यथ यज्ञापानाहारलोम्ना आति ब्रह्मविज्ञापाब्रह्मणे विन्नो
तद्धमयत्यथयत्पवित्रवति मार्जयंत शांति र्वै न्नपडमापः
शांतिरावेजाज्ञजडमंतातायाहे क्रियात्ताऽथ यदन्वाहार्य
माहरं त्यत दक्षिणा वेदर्शपूर्णमासौ तस्मादन्वाहार्यमाह १२

रंत्यथा यस्म मिथमंनुप्रंत्रयत इस्य स्पवा एषेकातिशि ष्टान्न व
तितस्मादनामनुव्रीतीति ॥ गान्त्रायय न्नी ननु याजान्यजतिप्र
यावाद माला कार मान वर्त्ता लोकानामात्मयैव वेनु हम
माह प्रतिष्ठा वे स्विष्टकृत्प्रति ष्ठित्या एवाय यस्तू केवा क
माह प्रति ष्ठा विष्टकृ केवा कः प्रति ष्ठित्या एवायय ह्या वाद
थिव्याः कीर्तयाति प्रतिष्ठा वे द्यावा पृथिवी प्रतिष्ठित्या ए
वाग्निरिदं हविरजुषतेति हि कौ न्त्राउक्तं तथा कुयर्दै मा
वतिहास्यादवता कुनयक्ष इति मन्वानां कुनामे हविः प्रदा
स्यतीति सायाजमा नस्याशिषानि वर्त्तयति तस्माद्धविर
जुषत हविरजुषतानात्वा वञ्जूयाद ध्यायाए वेत हुरस्वा

...जहा... ...ने स्य... ...यजः ...वा तत स्मा
दस्य नाम गृह्णात्य ३२ ...

पर
पर

द्देवता यजति तान्निराविततदं ततः प्रतितिष्ठत्यथ यस्य क
वा कयजमानस्य नाम गृह्णात्यैत्र हि जायत उ ग्र्भेर्गृह्णीया द्यद
थोवायस्यात्तथाह यजमानो ग्व्यावुको न वत्यथ पंचाशिाजा
वदन्ती तायां तिस्रस्ता अष्टावतान्निर्विदवाः स वा अग्नी
राख्वततायाएवेतद्यजमानए तान्निरवस वा अग्नीर
श्रुतायमार्हिर्षिप्रं वमंजलिं निधाय यजपतिं नमसा पति
नहि नमस्कारमतिदेवा अथ यच्छंयावाकमाह प्रति
ष्ठा वै शंयावाकः प्रतिष्ठित्या एवाथा शंयुर्ह वै बार्हस्प
त्यः सर्वान्यज्ञान् समयांचकार तस्माच्छंयावाकमाहाथय
दप उपस्पृशति शांतिर्वा आपो यजमानाप शांतिरावेज्या
न्निषजमंतातायाशक्रियता॥ ॥ अथ यज्ञार्हपाद्यपत्नीसं १४

त्वष्टारं द्वितीयं त्वष्टा वा रेतः सिक्तं विकरोति ततः पत्न्यः पत्नीसंयाजा होष्यन्... इति
ब्रि ३ । ३

याजैश्चरंति गार्हपत्यभाजो वै पत्न्य आहवनीयभाग्यजमानस्तस्मा
द्गार्हपत्ये पत्नीसंयाजैश्चरंति तान्वै चत्वारान्यजंति चतुरं वै द्वंद्वं मिथु
नं प्रजननं प्रजात्यै तदु पांसु यजंति रेतः सिक्तिर्वै पत्नीसंयाजास्त
पांशु वै रेतः सिच्यते निरुपांशु यजंति यद्वा अनिरुपं तस्य रूपं
तस्यैव सहस्रा अथ सोमं त्वष्टारं देवानां पत्नीरग्निं गृहपतिमिति
यजंत्येता ह वा एद्देवता मिथुनानामीशाते तान्प्रजनयीति ता
त्रयी ता मिथुना निदधाति सोमं प्रथमं यजति रेतस्तत्सिंचति त्व
रं पत्निं तातायजत्य तत्क्षिप्रं ताविपन्यस्तस्मादनुमं तताय
जत्यथ यदृष्वं जपति खस्यवन नमवतकं जातः अथ यदि नोनुपजुय
तियन्मार्जयतियछेयावाकिमाह तस्माकं ब्राह्मणंमयथयाद्वाद
पत्नी वाचयति दृषा वे वादायो या पत्नी मिथुनमेवतत्पत्नीसुदधा

ति तस्मात्पत्नी व्रदद्दणां न्यंतारार्द्धं करुते ऽथ यादृदं स्नणाति तिन

हास्य दरद्धि समा सो संततो न्न वाता ऽथो एतानेवास्याग्निहो

त्रं स्थालीसन्निहितं न्न वत्यथ यादृदाति शाषस्तु पतिष्ठते ज्ञातिशि पान्मेव

तद्ददाति यय दाहवनीयमुपतिष्ठाते ऽप्रीचेव तादृवष्वं ततार्थे

वदाति ऽथ यदपउपस्पृशति शांतिर्वैभेषजमापः शांतिरवै

षाजनजमंततो यज्ञे क्रियते क्रियते ॥ २ ॥ इति कौषीतकिब्रा

15 ह्मणे तृतीयोध्यायः समाप्तः ॥ ॥

नजोत्र था करण्वे धुना

अथ कर्मविधः ॥ ॥ कोजे थ फाल्गुने शैते शुक्लपक्षे शुभे दिने ॥ ड्डाटिया

वे दित्य हरिं विष्णुं ने कर्मविधके ॥ १ ॥

अनुनिर्वप्यया वै देवा असुरानपाघ्नत तथो एवैतद्यजमानोऽनुनिर्वाप्ययैव
दृ द्विषतो भ्रातृव्यानपहते स वा इन्द्राय विमृध एकादशकपालं पुरोडाशं निर्वपति प२
इन्द्रो वै विमृधां विहन्ता स एवास्य मृधो विहन्ति यथो आमावास्यमेवैतत्तन्त्रं त्यागदक्षिण
वै त्यो स्मिन्मासस्यामिन्द्रं यजन्त्यत्र संस्थिते दर्शपौर्णमासौ यजमानो यद्यपरपदे
कौ गं निर्याया न्नाम्य यज्ञे विसृज्यादथ यदमावास्यायामदितिं यजति यज्ञस्यैव सन्ता
त्यै सा संयात्याज्यातो विमृद्वती भवति ॥१॥ अथातोऽग्ने र्दितायाः एतद्वा एष
यज्ञपथाद्धस्योपवसथेषु स्थाज्ञे दृश्यते सोऽग्नये दात्रेऽष्टाकपालं पुरोडाशं नि
र्वपत्यग्निर्वै दाता स एवास्मै यज्ञं ददातीन्द्राय प्रदात्रे सायं दोहितं दधीन्द्रो वै प्र
दाता स एवास्मै यज्ञं प्रयच्छति विष्णवे शिपिविष्टाय प्रातर्दोहितं पयसि चरुं यज्ञो
वै विष्णुः स एवास्मै यज्ञं ददातीति यद्देवा देवता यजति ने यज्ञपथाद्यानीतिति
सृधन्वं दक्षिणा तस्य चस्तस्य यजनस्य रूपं ॥२॥ अथातोऽग्ने र्दृष्टाया एतद्वा एषः प१

पथाग्नेः स्योपवसथे पश्चाद्वं नोदृश्यते सोग्नाय पथिकृते ष्टाकपालं पुरोडाशं
निर्वपत्यग्निर्वै पथिकृत्स एवैनं पुनर्यज्ञपथमपिपादयति ॥ इन्द्राय वृत्रघ्न एका-
दशकपालमिन्द्रो वै वृत्रहा स एवैनं पुनर्यज्ञपथमपिपादयति वैश्वानरीयं द्वा-
दशकपालमसौ वै वैश्वानरो योऽसौ तपति स एवैनं पुनर्यज्ञपथमपिपादयति
तद्यदेता देवता यजति नेद्यज्ञपथादयानीति दण्डोपानहं दक्षिणा तदध्वयस्य रूपं
॥३॥ अथातो दाक्षायणयज्ञस्य दाक्षायणयज्ञेनेष्ट्वं फाल्गुन्यां पौर्णमास्यां प्र-
युञ्जीत मुखं वा एतत्संवत्सरस्य यत्फाल्गुनी पौर्णमासी तस्मात्तस्यामप्रदीक्षितायना ११
नि प्रयुञ्जन्ते तथोद्धैव पापवर्तितरस्तेन यज्ञेनेष्ट्वा स यन्किकामा नापुनस्तद्यद्दाक्षायणय-
ज्ञेन यजेत सर्वेषामेव कामानामाप्त्यै नाश्नाने कामं मा पेति सोमं राजानं
ज्ञमसं नयाः रूपयामीति मनसाध्यायन्नश्नीयात्तद्यत्सौ वै सोमो राजा विचक्षण-
श्चन्द्रमाः स्वमेतमपरपक्षं देवा अनुप्रपिबन्ति तद्यदपरपक्षं दाक्षायणयज्ञस्य व्रतं १९

तान्निचरति देवानामभिप्रेक्षोमपीथोऽस्मानीत्यथ यद्युपवसथेऽग्नीषोमीयमे
कादशकपालं पुरोडाशं निर्वपति यद्वासौ सोमस्योपवसथेऽग्नीषोमीय
स्तमेव तत्तेनाप्नोत्यथ यत्प्रातरमावास्येन यजत ऐन्द्रं वै स्तुत्यं महत्स्तस्य त्य
महाराज्ञोत्यथ यदमावास्यायामुपवसथ ऐन्द्राग्नं द्वादशकपालं पुरोडाशं नि
र्वपत्यैन्द्राग्नं वै सायन्तनं तृतीयसवनं तमाप्नोत्यथ यन्मैत्रावरुणीं पयस्यां मै
त्रावरुणी वा अनूबंध्या तदनूबंध्यामाप्नोति स एष सोमो हविर्यज्ञानामनुप्रवि
ऊ॥ ष्टस्तस्माद्दीक्षितो दीक्षितव्रतो भवति ॥४॥ अथातस्तलाद्यधस्येलादधे नैष्यनो
प्रात्व तस्यामेव पौर्णमास्यां प्रक्रमेत तस्यात्क्रमे स एष पशुकामस्यान्नाद्यकामस्य य
तं जेतेन पशुकामोऽन्नाद्यकामो यजेत तत्र ताद्धे वह्नता निचरति पालायद्भूतस्य (पाप) ६
समासः ॥५॥ अथातः सार्वसेनियज्ञस्य सार्वसेनियज्ञे नैष्यानो तस्यामेव पौ
ऊ॥२ र्णमास्यां प्रकुर्वीत तस्यात्क्रमेणैलाणं स एष प्रजातिकामस्य यजेतेन प्रजातिका
मो यजेतेतदध दध्यर्द्धं द्विवीं विश्वन यति नक्षत्राणामित्युपांशु ॥८॥ अथातः शौनकयज्ञे

स्य शौनकयज्ञेनेष्यन्नेतस्यामेव पौर्णमास्यां प्रयुंक्ते तस्याः कं आह्वपांसव ९
षडुत्सर्गिणामयनस्य यज्ञस्तेन उत्सर्गिणामयनेयज्ञेतसमूके द्विगं ते [illegible] र्वयं स्वर्गलो- द्वि
यतलोनेनयजेतस्वर्ग्युतत्व ॥ ७ ॥ अथातो वासिष्ठयज्ञस्य वासिष्ठयज्ञेनेष्यन्ने-
न फाल्गुन्या ममावास्यायां प्रयुंक्ते फल्गुनी वै पौर्णमासी [illegible] ममावास्याद्व नि
वैरेष यज्ञः देवे [illegible] इति वसिष्ठो कामयत [illegible] प्रजायेय प्रजया प-
शुभिरभिजितलोकानामवेयमिति स एतं यज्ञक्रतुमपश्यद्वासिष्ठयज्ञं [illegible] माहरत्तें-
ते नायजत तेनेष्ट्वा प्राजायत प्रजया पशुभिरभिजिल्लोकान् [illegible] यथा एवं विद्वान्मा-
सि ४ नो वासिष्ठयज्ञेन यजते प्रजायते प्रजया पशुभिरभिजिद्विषतो भ्रातृव्यान्भवति
॥ ८ ॥ अथातः साकं प्रस्थाय्यस्य साकं प्रस्थाय्येनेष्यन्नेतस्यामेवामावास्यायां
प्रयुंक्ते तस्याः [illegible] कं [illegible] सप्त [illegible] कामस्य पौष्टिकामस्य यज्ञस्तेन
[illegible] कामः पौष्टिकामो यजेत [illegible] साकं संप्रतिष्ठन्ते साकं संप्रयन्ति ते सा- १७

केऽनुदृश्यंते तस्मात्साकं प्रस्थाय्यः ॥ ९ ॥ अथातो मृत्युपनस्य मृत्युपनेनै
ष्ट्यान्न तस्यामेव पौर्णमास्यां प्रक्रुत्तेकेतस्या उक्ते ब्राह्मणं समृषे स सर्वकामस्य
स२ यद्गुत्तेन स्वर्गवकिामो यजेत ॥ १० ॥ अथातस्तुरायणस्य तुरायणेनेष्ट्वेन
तस्यामेव पौर्णमास्यां प्रक्रुत्तेकेतस्या उक्ते ब्राह्मणं समृषे स स्वर्गकामस्य यद्
त्तेन स्वर्गकामो यजेते ताण्ड्य कृष्णाजिने प्रतिमुच्यते ब्रह्मवै कृष्णाजिनं ब्रह्म
णैव तदृहं समर्द्धयति तानि वै त्रीणि हवींषि भवंति त्रयो वा इमे लोका इमाने
व तल्लोकानाप्नोति ॥ ११ ॥ अथात आग्रयणस्याग्रयणेनान्नाद्यकामो य
जेत वर्षास्वागते श्यामाकसस्ये श्यामाकान्नेवत्वैत आहसायात तस्मिं तका
लेमावास्यायामुपसंपद्येत तयेष्ट्वा त्वेत तृष्णा पवेन या पौर्णमास्या तयेष्ट्वाय
पौर्णमासेन यजेत तयघनेनहतत्र मृपपेसेत्सर्वपिहेनेन तत्र मृद्धीन्यपामिन्तद्

त्रिकामयेत तस्मिन्यज्ञेत तस्यै सप्तदश सामिधेन्यः सद्वंतौ वाज्यभागौ २
विराजौ संयाज्ये तस्योक्तं ब्राह्मणं सोऽयमृतुः सोमो वै सूर्यो [illegible] वधीनां [illegible]
तादनेस्वया विशाम्नीणात्यथ यन्मधुपर्कं [illegible] त्वेष [illegible] नां रसः ॥१२॥
अथ वसंत आगते पक्वेषु वेणुयवेषु वेणुयवान्नं [illegible] आह तस्या एतदे व ४
व पर्वैतन्त्रं गमेषा ह्येव तेषा [illegible] ब्राह्मणं तां हैके आग्नेयी वा वारुणी वा प्रा
जापत्यां वा कुर्वीत्यत तन्त्रामेवैतद्ब्राह्मणं ॥१३॥ अथ व्रीहिसस्ये वा यवसस्ये
वा ४ वागते आग्रयणीया [illegible] आह तस्या एतदेव पर्वैतन्त्रमथ ऐन्द्राग्नो [illegible] य
वै [illegible] श्याकपाल ऐन्द्राग्नौ देवानां मुखं मुखमेव तद्देवान्प्रीणात्यथ वैश्वदे
व्यश्चरुरेते विश्वेदेवाः [illegible] मेव देवानां प्रीणात्यथ द्यावापृथि प२
यर वौ एककपालो द्यावापृथिवी वै सस्यस्य [illegible] प्रति [illegible] १८
वि [illegible] तच्छदेता देवता यजत्येता [illegible] तमन्ने [illegible] त्यथ [illegible]
वपि [illegible] पृथिव्यो २ मु२

थ मग्नं गा दक्षा तिप्रथ मेकमभि वितघ घेतस्यैग्ना यात्पौर्णमासं वा मावास्यं
वा द्वविः कुर्वीतनवा नामुपं नयस्याप्त्या अपिवा पौर्णमासे वा मावास्यै वा
वीष्यनु वर्तयि देवता नामपरिहाणाया पिर्यवाग्वेव सायंप्रात रग्निहोत्रं जु
हुयान्नवा नामुन्नयस्याप्त्या अपिवा स्थाली पाकमेव गार्हपत्ये श्रपयि त्वा
नवानामिता भ्य आग्रयणदेवता भ्य आहुतीर्जुहुयात्स्विष्टकृद्ध तुर्थी
न्यो मुष्मैस्वाहामुष्मैस्वाहेति देवता नामपरिहाणाया पिवाग्नि होत्रीमेव वा
नायि वातस्यै दुग्धेन सायं प्रातरग्नि होत्रं जुहुयादुन्नयस्याप्त्या एतएता
वं तः पातास्ति यां येनकामयेत तेनयजेत त्रिह विस्थालिकीं स्तुयो वा इमेलो
काइमानेव तल्लोका नाप्नोती मानेवतां ल्लोका नाप्नोति॥ १४॥ चतुर्थोध्यायः॥
अथातश्चातुर्मास्या नां यातुर्मास्यानि प्रयुंजानः फाल्गुन्यां पौर्णमास्यां प्र
युंजीत मुखं वा एतत्संवत्सरस्य यत्फाल्गुनी पौर्णमासी [illegible] सर्वे नयत्यां समृतं तस्यां तोसमि
३.

तौ स्यातामेव मेऽवितौ तौ संध सरस्वत्यौ तौ समवेतौ तद्यत्फाल्गुन्यां पौर्णमास्यां वैश्व
देवेन यजते मुखत एव तत्संवत्सरं प्रीणात्यथो अन्ये यज्ञा वा एते यद्वाउ १६
मास्यानि तस्मादृतुसंधिषु प्रयुज्यंत ऋतुसंधिषु हि व्यापद्यन्ते तानि दा अष्टौ ४
हवींषि भवंत्यष्टौ वै तस्मात्पौर्णमासीनां हवींषि भवंति यत स्व पौर्णमासी
१९ नां वैश्वदेवं समासोथ यदग्निं मंथ्यति प्रजनोति वै वैश्वदेवं तस्मादेतं दैवं गर्भं प्र
जनयत्यथ यान्सप्तदश सामिधेन्यः सप्त वा तावान्मासा गौ विराजौ संयाज्ये तस्योत्तमं प्र
लणमधर्थ्येन्न व प्रयाजा नव नानुयाजा अष्टौ हवींषि वाजिनं नवमं तन्नक्षत्रियां विरा
जमाप्नोति ॥११॥ अथ यदग्नीषोमौ प्रथमौ देवतानां यजति शरीपौर्णमासिके
वा एते देवते तस्माद्देवतौ प्रथमौ यजत्यथ सवितारं यजति सविता वै प्रसवाना
मीशे सवित्प्रसूततया अथ सरस्वतीं यजति वाग्वै सरस्वती वाचमेवैतत्प्री १५
णात्यथ पूषणं यजति ... तपात्यत मेवतत्प्रीणा

ॐ

त्यथ यन्मरुतः स्वतवसः पयसि द्वोरावे मरुतस्स्वतवसो न्नेष उपसेवत ॐ तं तथा
य द्वि श्वदेवी पयस्यैते वि सर्वे देवाय द्वि श्वे देवाः सर्वेषामेव देवानां प्रीत्या ऽ
यय द्यावापृथिवीय एककपालः प्रतिष्ठे वै द्यावापृथिवी प्रतिष्ठित्या एवाथ यत्प्रथ
मजं गां ददाति प्रथमकर्म ह्येतदथ यत्पुरस्ताद्वोपरिष्टाद्वा शंयोर्वाकस्यानोवा
हितान्वाजिनो यजति देवा अश्वा वै वाजिनस्तानेवैतत्प्रीणात्यत्र देवाः साश्वाः प्री
ता भवन्त्यथो ऋतवो वै वाजिनः ऋतूनेवैतत्प्रीणाति स यत्पुरस्तात्पौर्णमासेन यु
जते तथा ह्यस्य पूर्वपक्षे वैश्वदेवेनेष्टं भवति ॥२॥ वैश्वदेवेन वै प्रजापतिः प्रजा
असृजत ताः सृष्टा अप्रसूता वरुणस्य यवानजक्षुः ता वरुणो वरुणपाशैः प्रत्यमु प६
२ ञ्चत्ताः प्रजाः प्रजापतिं पितरमेत्योपाधावन् उप तं यज्ञक्रतुं जानीहि येनेष्ट्वा व
प्रजापति रुणपाशेभ्यः सर्वस्मात्पाप्मनः संप्रमुच्यमहीति तत एतं यज्ञक्रतुमपश्यद्व ति४
रुणप्रघासांस्तमाहरत्तेनायजत तेनेष्ट्वा वरुणमप्रीणात्स प्रीतो वरुणो
वरुणपाशेभ्यः सर्वस्मात्पाप्मनः प्रजाः प्रामुञ्चत्प्र ह वा अस्य प्रजा वरुणपाशेभ्यः
सर्वस्मात्पाप्मनः संप्रमुच्यन्ते य एवं विद्वान्वरुणप्रघासैर्यजते यद्वरुणप्रघासै ५

स्मार

त्रेण यंति य एवामुं वैश्वदेवेन यंति तमेवैतेन प्रीणयंत्यथ यदग्निमध्ये तेत ५
स्योक्तं ब्राह्मणमथ यत्सप्तदश सामिधेन्यः सप्तदशो वा ऽपि नाभानो विराजौ
सैया ऽध्येतास्योक्तं ब्राह्मणमथ यन्नवप्रयाजा नवानुयाजा नवैतानि ह
वींषि तन्नक्षत्रियां विराजमाप्नोति समानानि पंच संचराणि हवींषि पौं
तानि तेषामुक्तं ब्राह्मणं॥२॥ अथ यदैंद्राग्नो द्वादशकपालः प्रतिष्ठे वा
इंद्राग्नी प्रतिष्ठित्या एवाथ यामध्यस्थो वा इंद्रस्तस्माद्वैनं मध्यतो य
पद जत्यथ यद्वारुणी पयस्यां क्रतुर्वै वरुणः स उ वै पयोभाजनैस्तस्माद्वारुणी
20 पयस्याथ यन्मारुती पयस्या पृश्निर्वै मरुतः श्रितास्तस्मादन्नायस
पृत्या पापिपयो धोइंद्रस्यैवैमरुत एंद्रं पयस्तस्मान्मारुती पयस्याथ यत्काये
य एककपालः प्रजापतिर्वै कस्तमेवैतत्प्रीणात्यथो सुखस्यैवैतं नामधेयं करोति
सुखमेवैतद्दत्तं संधत्तेऽथ यन्मिथुनौ गावौ ददाति तत्प्रजात्यै रूपमथ यद्वाजि २०
यहति तेषामुक्तं ब्राह्मणमथ यत्तदपूर्ववरुणं वरुणप्रजति स्व एवैतन्नायतने प्रीण

वै त्यथ तास्त्रास्त्यो स्मिन्मासेन यजन्ते तथा हास्य सर्वं प्राप्तं वैश्वदेवे नेष्टं भवति
ऐ ब्र ॥४॥ ऐन्द्रो वा एष यज्ञक्रतुर्यत्साकमेधास्तद्यथा महाराजः पुरस्तात्सेनानीका न्
प्रत्युह्याभयं पन्थानमन्वियादेवमेतत्पुरस्ताद्देवता यजति तद्यथादः सोमस्य
मै ४ महाव्रतमेवमथ यदग्निमनीकवन्तं प्रथमं देवतानां यजत्यग्निर्वै देवानां मुखं
त ५ मुखत एव तद्देवान्प्रीणात्यथ यन्माध्यंदिने मरुतः सांतपनान्यजति मध्यंदिनं
वै संतपति तस्मान्माध्यंदिने मरुतः सांतपनान्यजत्यथो इन्द्रस्य वै मरुत ऐन्द्रो
माध्यंदिनस्तस्मान्माध्यंदिने मरुतः सांतपनान्यजत्यथ यत्सायं गृहमेधीये
न चरन्ति पुष्टिकर्म वा एतद्यद्गृहमेधीयं सायं पोषस्तस्मात्पोषवन्ता वाज्यभा
गो भवति यजमानमेव तत्पोषयत्यथ प्रातः दर्विहोमं चरन्ति ह्येवेघः कर्मण
तस्मात कर्मणोपि सन्ततमन्यथ यन्मरुतः क्रीडिनो यजति इन्द्रस्य वै मरुतः क्री
डिनस्तस्मादैन्द्रेणोपसंहितान्यजत्यथ यदग्निमनीकवन्तं यजति यन्मथ्यन्ते

तस्यो कं श्रालत्तामथयत्स स्तरासामिधेन्यः स ऽंतावाऽस्य मागौ । विराजो सं
याऽस्य तस्या कं श्रालत्तुमथयन्न वै य मंझा नवानुया गा=अष्टौ ऽक्षी विह्वि ७वी २
ष्ट ऽनवै तेन तद्द त्रिपायां विराज माप्नोति समानानि बहूं यगत्रि भंविष्ठी
ष्णो नां तानि तेप्रापुकं श्रालत्तामथयन्महे नमंततो यजत्यंत वैश्वदेवीमंऽतितस्मा
२ देनमततोऽयज त्यथ यद्वैश्वकर्मण्ये एककपालो सो वै विश्वकर्म
वा विश्वकर्मा यो सौ तपत्ये तमेव तत्प्रीणात्यथ यदृषभं ददात्यैन्द्रो हि
ऋषभः ॥ ५ ॥ =अथ यदपराह्णे पिण्डयज्ञेन चरंत्यपराह्णे भाजो वै पितरस्तस्मा ५४
२ दपराह्णे पिण्डयज्ञेन चरंति तद्वाकु यदपरपक्ष ऽभाजः पितरोथ कस्मादेनान्न
वपद्देयजं तीति दैवाए ते पितरांत्कस्मादेनान्न वपद्देयजंत्यथ यदेकां सा
मिधेनीमन्वाह सा वा अनुष्टुब्भवति वागनुष्टुप्पतांवै वै पितरांस्तानेवे
तद्वावानुष्टुं ... गमयत्यथ यद्यजमानस्या ... नेनं घऽमानंमद्वए २१
२ नै संदिव वै पितरस्तस्मात् कां ... ने मन्वाह २ ५१ ७२

ज्ञातीत्यथैतं निगदमन्वाह तस्योक्तं ब्राह्मणमथ यस्मै मं पिण्डं तं पिण्ड-
न्यासा भवतः पिण्डान्बर्हिषदः पिण्डानग्निष्वात्तानित्यावाहयति दैवावाह-
स्मा ३ ति पितरस्त्वेनानावाहयत्यथ यदग्निं कव्यवाहनमावाहयत्येतस्मिन्द्वि य २
तावि पितरस्तस्मादेनमावाहयति न हैके स्वं महिमानमावाहयन्ति यजमानस्ये-
ष महिमेति वदन्त आवाहयेदिति च वक्ष्यति तमग्नेयावेषमहिमा ॥३॥ अ
थ थ यत्र याज्यानुयाज्येभ्यो बर्हिषं तान्स्मन्तिष्ठाविवर्हिनेनाज्ञाप
दपाणानीति ते विषड्वंतिप्र ... तव: पितर: पिण्डैरेनेवतत्सा
...तिः त्यथ यज्जीवनवं तावाद्य यागोऽयजमानमेवतज्जीवयत्यथ यस्त्रिस्त्रिस्ति यज्ञति
स एवैकस्य हविषो भवंति त्रीणि हवींषि भवंति तेषां समवद्यति तस्मा ४
त्त्रिस्त्रिस्त एकैकस्य हविषो भवंत्यथोपदधकर्माणि वित्तत्रि हकमध्या
वर्ज्जयत्यथोपमुखिपरा ... कयत्यावे ... मयाद्विर्यागमयति
२१ वतं पितरः

श्रैवष्टतीयाय छन्त्यथ यदग्निं कव्यवाहनमंततो यजन्त्येतन्स्विष्टकृतो भ
विपितरस्तस्मादेनमंततो यजन्त्यथ यदिलामुपहूयावघ्रायं कामंति पश
वो वा इला नेद्यजमानस्य पशूनन्तर्दधानीत्यथ यदब्रुः विच्छिन्यो दधाति
पिन्द्दूणनेवतस्मेणत्यथ यत्सविभिनवतिमाज्यं यंतिश्शांतिर्वैषोऽग्निर्मापः शां
तिरेवैषा नेष्यन्मंततो यजन्तियतेथय द्वेपैर्वंजपंति स्वस्त्ययनमेवतत्कु
र्वतेथ यदुदङ्वः परेत्य गार्हपत्यमाहवनीयमुपतिष्ठंते प्रीत्वैवतद्देवेष्वंततोऽर्थं
वदंतेथोदक्षिणासंस्थाः पितरो यज्ञस्तमेवैतदुदक्संस्थं कुर्वंत्यथ यत्सांव
मुपनिष्क्रम्यादित्यमुपतिष्ठंते देवलोको वा आदित्यः पितृलोकः पितरो देव
लोकमेवतत्पितृलोकादभ्युत्क्रामंत्यथ यदक्षलं वाकेयजमानस्य नाम गृ न ३
ह्णाति नेद्यजमानं नश्वरणानीत्यथ यत्पत्नीं संयाजयंति नविरंतिनित्य यः प्र २२
जा मेत्यथ यदुदङ्वः परेत्य त्र्यंबकैश्चरंति ननमेवतत्सर्वाभ्यो दिग्भ्यो णंत

हु २

थोद्दक्षिणा संस्थाविपरियन्तस्तमेवैतदुदक्संस्थं कुर्वन्त्यथयदेत
तदुद्धेच्छाय यजन्ते तस्मेन्यच्छावेसाकमेधास्तस्माद्दं तत उद्धेच्छाय यजन्ते
यथयत्परस्तात्तो समितासेन यजन्ते तथा द्वात्यच्छावपद्धे साकमेधैरिष्टे
भवति ॥१॥ त्रयोदशं वा एतं मासं समाप्नोति य चतुर्मास्यैर्यजते तद्वा
आन्विसैवमास तोयदेष त्रयोदशो मासस्तदत्रैव सर्वः संवत्सर आप्तो भवति
ययदाग्निं मथ्यन्ते यत्वैव वैश्वदेवस्य तन्त्रं तन्त्रं यदग्निं मथ्यन्ते पौर्णमासमेव
वतं तन्त्रं भवति प्रति आवै पौर्णमासं प्रतिष्ठन्ति त्या एवा ययदाग्निं मथ्य
न्ते तस्यात्कं प्राहुर्णं मथ्ययन्ते न दर्शमासाभिधेन्यः सर्वं तावार्थ्यमाग्नेय
विराजोत्यतस्यो कं प्राहुर्णं मथ्य यन्ते वमनयाज्ञा नवाहुयाज्ञा अनुष्टो ६ वौ
गौसंय जिष्विष्टकृतं नमेतन्नत्र त्रियां विराजमाप्नोति समानानि चैव पंचसं

८

पौर्णमा ता यदातिछवी बिनयंति तेषा मह्यं ब्राह्मणो मध्य यह्युनासीतो यजति
।मि१ धांति विजिष गंष्ठ नासीरो धांति दवैषा नेषहमं लतो यदहे क्षियते यय
नासं यह्रति प्राणो विवायुः प्राणामेतस्त्री णात्यथ यस्तो यदेककपा
लो लौगै ह्य येघोसौ तप तपत्येतमेवस्त्री णात्यथयह्य तादहिणै
मवतस्त्री णात्येतस्यैव तद्रूपं कियते॥८॥ अथ स्नायाश्चित्त म्नतिधक्ष निय
र्वातियराकुती ह्ववि। क्षति त्यस्य यनमेव र्ह्रवित यह्रस्यैव धांत्ये
२५ यहमानस्य वनिबह्यायै॥९॥ अथ ह्येरग्निन्निर्यहमानं संस्थापयं
ति देवरथो वा अग्नयो देवरथ एवैनं तत्संस्थापयंति स एतेन देवरथेन
स्वर्गं लोकमेति सुकृतां यत्र लोकः सुकृतां यत्र लोकः॥१०॥ पंचमो ध्यायः॥
प्रजापतिः प्रजातिकामस्तपोतप्यत तस्मात्तप्तात्पंच जायायं ताग्निर्वायु २२
रादित्यश्चंद्रमा ... पंचमी तानव वी ... यम पितपय ... ति तत दहे

तां हा द्वितां स्ते पा ॥ ना न्तुभा: ॥ प्रा १८ ऊ पत्या पूर्व रो हृपं ते चातुरस्ता त्वत्क
दितस्यामेधां मतं समप त ह्वार तां ॥ सिंवं तते प्रजापतिं पितरमेत्या क्रवं न्तो तिर
वा अस्मिं ऽथामं हं दं नो मामृ या न्‌ ऽदितिः स प्रजापतिं ऽमे यं व म स म कं २२
दिप्सु मा च म्हद्धं मि वं तिर्यं यं तस्मिन्नेते समा सिं च न्तत ऽद्दतिष्ठ सं स्मा तः २४
सऽत्तपा सऽत्ते णं प्रतिष्ठि ता ऽसि: ॥ १ ॥ स प्रजापतिं पितरमभ्याय ऽछन्
मब्रवी कथा मा ऽभ्यायऽछसी ति ना मने ऊ र्वि त्यब्रवी न्नवा इदमवि ऽदितेन
ना मुं पि ... म स्या मी ति स वेद व मित्यब्रवी द्व व ए व ति य द्व व आपस्ते
न न ऽव वा ए नं न वो ऽदि न ति ना स्य प्रजा न्ता स्य पशू नां स्य क्रयाणी
नाथ य ए नं द्वेष्टि स एव पापीयान् भवति न स य एवं वेद तस्य व्रतमा
न्नं एव वा स: परि दधीतेति ॥ २ ॥ तं द्वितीयमभ्याय ऽछ तमब्रवी कथा मा
भ्यायऽछसीति द्वितीयं मनों म ऊर्वि त्यब्रवी न्न वा इदमसि के म नामृता न्

मस्यामी। तिसवैचमित्यब्रवीछंदेवेतियछंवौ। निस्तेननठ्वाए
नंशनोदिनस्ति नास्यप्रजांनास्यपशून्नास्यक्रवाणंचनाघयएनंवे
दिसएवपापीयान्भवतिनसयएवंवेदतस्यव्रतंसर्वमिवनाम्नीयादिति॥ ति
तंतृतीयमभ्यायच्छतमब्रवीत्कथामाभ्यायच्छसीति तृतीयमेनामस्क्र
वित्यब्रवीत्नवाइदंवाभ्यांनामभ्यामेनामस्यामीतिसवैचमित्यब्रवी
त्पशुपतिरवेतियत्पशुपतिर्वधिष्ठस्तेननठ्वाएनंपशुपतिर्हिनस्तिना
स्यप्रजांनास्यपशून्नास्यक्रवाणंवनाधएनंवेदिसएवपापीयान्भव
तिनसयएवंवेदतस्यव्रतंब्राह्मणमेवपरिवदेदिति॥४॥तंचतुर्थमभ्या
यच्छतमब्रवीत्कथामाभ्यायच्छसीतिचतुर्थमेनामस्क्रवित्यब्रवीत्नवाइ
म३ दंवाभ्यांनामभ्यामेनामस्यामीतिसवैचमित्यब्रवीडुग्रएववेदेवेतियदुग्रो २४
देवउग्रघयोवनस्पतयस्तेननठ्वाएनमुग्रोदेवोहिनस्तिनास्य

६२

प्रजां नास्य पशून्नास्य क्रवाणं कनाथ य एतं द्विष्टि सर्वपापीयान्भ
२५ वति न स एवं वेद तस्य व्रतं स्त्रिया एव वा विवरं न्ने दोत ति ॥ ५ ॥ तं पंचमस
न्याय छन्नात्र व्रवी कथा मा न्याय छसीति पंचमं से नाम स उ विशिष्य व्रवीन्न
वा इदं च उ निन्निमिमितं न्न न स्यामासीति सर्वं विच मित्य व्रवी न्न ... वेदति
य न्न ... देवा इत्यादित्य स्तेन न ह वा एतं म ह ... देवो हि न ह्लि नास्य प्र
जां न्नास्य पशून्नास्य पै ... कवाणं व नाथ य एतं द्विष्टि सर्वपापीया
न्भवति न स य एवं वेद तस्य व्रतं मुषं तमेवैनं न्नेदे तास्तं यंतं च्चेति ॥ ६ ॥
तं ब्रह्म सन्याय छन्त म व्रवी कथा मा न्याय छसीति ब्रह्म मे नाम स उ वि
श्यवीन्न वा इदं पंच नि त मिमिति रंन्न न स्यामासीति सर्वं विचमित्य व्रवीन्न
एव वेति य ... स्यैन मा स्तेन न ह वा एतं रु ... देवो हि नि ह्लि नास्य प्रजां ना
स्य पशून्नास्य क्रवाणं च नाथ य एतं द्विष्टि सर्वपापीयान् भवति न स

य एवं वेद तस्य प्रतं वि मृत्नमिव नाम्नायान्नानो नं वेति ॥१॥ तं सप्तम
न्याय यछेत्तं स प्रवीकथा मान्याय यछसीति सत्तमं मे नाम सक्रुवित्य प्रवीन
वाइदं षड्डिन्नमिति रत्नाम स्यामीतिस विचमित्यब्रवीदीशा न एवेति ९
दीशानन एवं वियदीशानोतं तनमदवाएन मीशानो भिन्दन्तिनास्य प्रमों
तास्य पप्तर्नास्य क्रवाणं वनाश्रयए नं वेदि सए व पापी यान्न वति स
स य एवं वेद तस्य प्रतं मन्नमिवे समानं नप्रत्याय छीतेति ॥२॥ तमस
मन्याय यछेत्तं स प्रवीकथा मान्याय छसीति एमं मे नाम सक्रुवित्य प्र
वीनवाइदं स प्तमिनी मिमिर त्नाम स्यामीति स विचमित्य ब्रवीद्दाभि
रोव तियदशानिदिदिं स्तेन नदवाएन मशानि दिद्दिनित्तिनास्य प्रशों नास्य
शां तास्य क्रवाणं च नाथ यए नं वेदि सएव पापीयान्न वति न स एवं वे २५
द तस्य प्रतं सत्य मे वदेद्दिरण्यं व बिन्नयादिति स एवोद्धुना माण्डीवि प२

हितो मणं देव आहवाः अस्या इमास्तुनमा मघोनो मतिं वसीयान्
वसीयान्‌हैवास्य प्रजायामाशापते य एवं वेद ॥ ५ प्रजापतिस्तपोऽतप्यत
स तपस्तप्त्वा प्राणादेवेमं लोकं प्रावृहदपानादन्तरिक्षलोकं व्यानादमुं लो
कं स एतांस्त्रींल्लोकानभ्यतपत् सोऽग्निमेवास्माल्लोकादसृजत वायुमन्त
रिक्षलोकादादित्यं दिवः स एतानि त्रीणि ज्योतींष्यभ्यतपत् सोऽग्नेरेवर्चो
ऽसृजत वायोर्यजूंष्यादित्यात्सामानि स एतां त्रयीं विद्यामभ्यतपत् स यज्ञ
मतनुत स ऋचैवाशंसद्यजुषा प्राचरत् साम्नोद्गायद्यदेवैतस्या एव
त्रय्यै विद्यायै तेजो रसं प्रावृहत्तेषामेव वेदानां भिषज्यायै स
ता हि व्याहृतीः प्रावृहद्भूर्भुवः इति यजुर्भ्यः स्वरिति सामभ्यः तं न दक्षिणतो ब्र
ह्मासीत तस्य दक्षिणतो वर्षीयानुदीचीनप्रवणो यज्ञः संतिष्ठते न
स्य चेद्दक्षिणतो वर्षीयानुदी। चीनप्रवणो यज्ञः संतिष्ठते तथा

स्यैवं विद्वान्ब्रह्मा भवति ॥१०॥ तदाहुर्यदृचा होता होता भवति १
यजुषाध्वर्युरध्वर्युः साम्नोद्गातोद्गाता केन ब्रह्मा भवतीति यमेवान् ब्रह्मा
त्रय्यै विद्याया इति तज्ञो रसं प्राहुस्तेन ब्रह्मा ब्रह्मा भवति तदाहुः कि
विदं किं छंदसं ब्रह्माणं वृणीतेत्यथर्वांगुमित्येके सपरिक्रमणं तेन
ज्ञा भवतीति छंदोगमित्येके तथा ह्यस्य त्रिभिर्वेदैः सविपर्यस्तैः
संस्क्रियंत इति बह्वृचमिति चैव तस्मिन्सपरिवर्तणो वितरावे
व५ वचनांसि यानि ब्राह्मणोत्राघायना भवंतीत्यृचि निर्गृहीतान्येव तत्तत्र क्लृसा वं५
मानि गीयंते तस्माद्बह्वृच एवास्य ब्रह्मा तदाहुः किं यद्ब्रह्मा यज्ञस्य संक
रोति किं यदन्यस्य चित्कुर्यादिति तेन ब्रूयाद्वै यज्ञस्य वर्तनी वाचा
न्या संस्क्रियते मनसान्यासा या वाचा संस्क्रियते तामन्य ऋत्विजः ॥२९
संस्कुर्वीत यथा मनसा तां ब्रह्मा तस्मात्प्राहुर्वा यजुषा सामान्
न१

यु १

ओम्‌ तीं तावद्भ्ला सीताद्धि तयन्यस्य संस्कारोति ॥११॥ अथ

पवित्रं नत्र सुर्व्वल्लनु प्रणोष्यामि ब्रह्मल्लन्त्र यरिष्यामि ब्रह्म प्रस्कामि ब्रह्म स्या २

नस्तो ष्याम इत्यो निल्ये तावता प्रणयादि तव वा एकाम ऊरं त्रयी विद्यां

प्रतिपति तथा हास्य विद्या विद्या प्रस्तु तं नवति ब्रह्म णि वियं

तस्मिन्‌ता यथ यज्ञन्यस्त्व लितं वा च्छ ऊँवा नवति ब्रह्मणि एवं

ओं स्त्र स च प्या विद्या निबद्ध स्यथ यं द्य क च्छ लंस्या व ओं ह्रीं माउँ ग्र हीवा ५

गार्हपत्य प्राय श्चित्ता ओं तिं कुर्या सो स्वाहा तिं तत वम विदधातं य

दि ३ वा विप्राय श्चित्तिं करोति अथ यदि पूर्णं पथ बलंस्या च ओं ह्रीं वा न्वाहा १५

पव नेत्राय श्चित्ता ओं तिं ऊं याद्वि वक्षा नी प्राय सोम्य धारं ओं

वा स्वाहा इति तथ ओं यर्ज्ञोविदधाति यज्ञाय पश्चात्‌ प्रायश्चित्तिं करात्य

डाधर ओर तमाउँ ग्र हीर

थयदिसाप्तु (वेणंस्याद्वउग्रंहीनमाध्यंमहीचाद्वनीयमसायकि ११
ताद्रुतिंजुहुयाच्चः स्वाहेतितमासमसाग्निंदधातिसा जासाग्निमायश्चित्तिं
करोत्यथयघ (चेन्नातम्रु (वेणंस्याद्वउग्रंहीतमाध्यंमहीचाद्वनीय(एवमा
यश्चित्ताद्रुतिंजुहुयाद्भूर्भुवः स्वः स्वाहेत्येषहवैयज्ञस्यहैव्यूढंसमर्द्धयति
सएताभिर्व्याहृतिभिःप्रायश्चित्तिंकरोति नहवाउपक्षतोऽस्यान्नाहमेतद्वे क्र
देत्येताव्याहृतीर्विद्वान्सर्वंहवाउस्यत्वद्यएताव्याहृतीर्वेद तचथाहवै
शूरुणाश्लेष्मसंश्लेषणंस्यात्तरिवमर्ण्यंविवमसैवेताव्याहृतयः स्त्रायेवि
घायेसंश्लेषिण्यः॥१२॥ अथयद्यन्नसदनाच्चणंनिरस्यतिशोधत्येवे
नंतदथ्योपविशतीदंसवविवसोःसदसिसीदमीत्यवविसुर्हवैदेवानांब्र
ह्मात्तमविवसत्वंसादयत्यरिष्टयत्नंतन्नतादित्यथोपविश्यजपतिबृ २७
हस्पतिर्ब्रह्मेति स्पातिर्हवैदेवानांब्रह्मा तस्मिन्नेवैतदनुज्ञामिच्छ
तर

तत्प्रणीता स्त्रप्रणीयमाना स्तद्वावं पञ्चत्याजविष्णुत इदं प्रनादत्तदेव प
उवाद नादत्तद्वियदस्य वारं तदेवे तदस्मिन्नयं करोतीहेवास्मिञ्चरत्यान्नयाजानां
प्रसवादेतद्वियदस्य द्वितीयं वारं तदेवे तदस्मिन्नयं करोत्यथयज्ञवतद्देवा यज्ञस्य
तन्वं ततं सवित्रे प्राशित्रं पर्यहरंस्तस्य पाणी प्रचिच्छेद तस्मै हिरण्मयौ प्रतिदधुः ३ २४
स्तस्माद्धिरण्यपाणिरिति स्तुतस्तत्पूष्णे पर्यहरंस्तस्य दन्तान्निरहन्त
स्मात्पूषा करंभभाग इति तद्भाग्यं पर्यहरंस्तस्य तान्यपरोवापत स्मात्
(ति) कः प्रथमाकरंभभाग इति देवा ऊचुः ॥१३॥ इन्द्रो वै देवानामोजिष्ठो बलिष्ठस्तस्मा
हंसः नत्परिहरतेति तत्तस्मै परिजहुः स तत्सल ललाम यांचकार तस्मात्तद्देव
द्रो वहतेति तत्प्रतीकतेमित्रस्य चावद्रष्टाप्रता दशतीमित्रस्यैवैनं तच्चक्षुषा श
मयत्यथैनत्स्तति परिक्रामति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ता
भ्यां प्रतिगृह्णामीत्यत्ता अभिरदैनं तद्देवताभिः शमयति तत्क्षत्रहवणेति प्राश्नं
इस्तद्धि नेद्दधातिष्ठाधिवा ... ... इति पृथिवीवा अन्न
भाति वि या १

ग्नानां शमयित्रीं शमयत्येवैनं तन्नते आगायमाक्षात्युग्नेछ्वास्येनप्राणा
मीत्यग्निर्वा अन्नानां शमयिता शमयत्येवैनं तद्यथापो न्वा मतिशांतिरसीति
शांतिर्वै भेषजमापः शांतिरेवैषा भेषजं मंतं तोयं यज्ञे क्रियते यथप्राणान्तस्टं
शांति तद्यदेवा अग्निप्राणानां करीरं तंयाच्छिद्रिजिरुपैं तदेवेतद्याप्यायपति
तच्छिद्रमपितीत्यस्य चाम्बरे सादयामीति नाग्निमंततोग्निमच्छशांतीनोद्यवै
नंतच्छमयं वकाराथयज्ञा वित्रेणाजपेन प्रसौति सविता वै प्रसविता क
मणि एव प्रासवाय ॥१४॥ प्रजापतिर्वै यज्ञं सस्टजे सोग्न्याधेये निवरेतो स्ट
ज्ञतदेवान्मनुष्यान् सस्टरानित्य ग्निहोत्रेण दर्शपूर्णमासाभ्यां मिं नमस्टज्ञ
तेतेन्य एतद्दन्नपानं सस्टजं ते एतान्क विर्यद्दीसो मयमद्यु रमित्यथायेयं
कामामि च्छन्तं मे ते रयन्निराडुरन्नाद मामयरोन तदाहुः कस्मादय २८
मानीति गमन गन्त्यावन्नवेति कामस्य कामस्य स्वर्गस्य च लोकस्य वा

उ भूतानि श्रेराज्ञ एवं न्यवांगो लोकान्सर्वान्कामान्सर्वदृष्टीः सर्वमिदं त
दं स एष प्रजापतिरेव संवत्सरश्चतुर्विंशो यथा भूतान्यानि तस्यैत
रूपमिवविश्वादेवं दृष्टिः पूर्वमिमा लोपवं प्येषो राज्ञा एष हि मज्ञानि
ज्ञा हि वक्तृ ण प्रज्ञासाः प्राणोपानो व्यानः नृस्येतानि स्तदृष्टय आत्मा
म दादिविपदि मा अंतदेव तास्ताः प्रत्याः दृष्टीः प्रतिष्ठामनुनासीदीयं स
एष प्रजापतिरेव संवत्सरश्चतुर्विंशो यथा भूतान्यानि सर्वेषां प्रजा
पतिः सर्वेषां भूतान्यानि तस्माद्वेण सर्वमाप्नोति य एवं वेद य एवं वे २४
द ॥२५॥ ॥षष्ठोध्यायः॥ ॥ वाग्वीत्वा वाचा हीदं तेप्राणो हीति तो
वाचा विदीत्या देवाः प्राणेन हीति तेन सर्वान्कामाननुभवन्ता
हिंसत्वात्मनं न द्य त तपो एवैतद्ध्रमाने वा विवदीत्या प्राण
न हीति तेन सर्वान्कामाननुभवन्तः प्रतिष्ठां संधत्ते आग्नाविष्णवे

कादशाकपालं पुरोडाशं निर्वपेत्यग्निर्वै देवानामवरार्ध्यो विष्णुः परा १२
वंदे २ र्ध्यस्तद्यदाग्नावैष्णवा नामवरार्ध्याश्च परार्ध्याश्च ताभ्यामेवैतत्सर्वा देव
ताः परिगृह्य सलोकतामाप्नोति ॥ तस्मा कामं ह वेदी दीक्षितं चासंस
नु पात्सर्वस्यै वस्य देवताः परिगृहीता भवंत्यथारी ताभिः प्राणा ही
तानि दीक्षते प्राणा विष्णुयाज्ञा अपाना अग्नुयाजास्तद्यत्प्रया
जानुयाजैश्चरंति तस्मात्प्राणापानाभ्यां दंते यद्विषानरंसीरं सो यंश्र
ररात्मेवदी तस्मात्तेन सर्वान्कामानाप्नोति प्राणापानेदीक्ष्मा
ते सर्वासां देवतानां सलोकतां सायुज्यं ॥१॥ पंचदश सामिधेनी
रन्वाह पंचदशो वै मासानि घेन्यः पंचदशो वै वज्रो वाज्रेण्णा वाज्यमागौ नव
तो वज्रो वाज्रेण्णा वाज्यमागौ त्रिष्टुभौ विषो याज्या उत्सेन्द्रवाक्यैव वज्र २८
स्त्रिष्टुबेतन्न विदेवाशिषः समृद्धेन वज्रेणैभ्यो लोकेभ्यो भ्रातृ

ऽदं तत्तथो एवैतद्यजमान एतेनैवास्मिन्निः सम्वत्सरेण वज्रो लोक्यो लो
केभ्यो द्विषतो भ्रातृव्यान्नुदते वज्रो वा अग्निर्वा असौ नाम्नौ तासृक्कावधी
तासु विषयाः स्याद्धरान्नुवाको ऽपवाञ्जि भूतमावरण्यदित्यावतीर्न
स्तुरोऽनुवाक्यानुरूपं प्रातिवाञ्जिका भूतमनुश्चरण्यदित्यवतीर्तथाऽस्या
रूपं त्रिष्टुभो संयाज्ये बले विवीर्य त्रिष्टुब्बलमेवतद्वीर्यं यजमाने दधा
त्युत्सृज इवमितीत्वायं वस्तस्कवाके वाह यदा वा आज्यान्नाविष्ठा वा पुरोडाशो
निरूप्यश्चेवदीक्षितस्तिसस्मादेतस्मादनुत्सृज इवमित्यवभृथादथ दी
क्षितस्य नसूक्तवाके यजमानस्य नाम गृह्णाति देवगर्भो वा एषयद्दीक्षि
तो न वा अजातस्य गर्भस्य नाम कुर्वन्ति तस्मादस्य नाम न गृह्णाति ॥२॥
न वेदेपत्नीं वाचयति नैनं स्तृणात्य संस्थितं स्वडा अत्रयज्ञो यत्पत्नी
स्थोऽक्षरेणेन तुरी कालानां सौम्यमध्वरं संस्थापयानीति तदाऽऽङ्के
स्मादीक्षितस्य यं [illegible] नाम गृह्णाति [illegible] वा आत्मा नन्दीहमात्मनि

दीक्षितेतद्यदस्यां नानाम न गृह्णंति नेदग्निमासीदामेति यद्वोन्यस्य

नाम न गृह्णाति नेदेनमग्निर्दहानीति यमेव द्विष्यात्तस्य दीक्षि

तः सन्नाम गृह्णीयात्तेनैवैनमग्निर्दहति प्रदहत्यथ यन्निष्ठे द्वियद्वा एवा

वाचा तस्य नाम न गृह्णीयात्सोत्तमं ... यथ्विति: च्च त्तविश्व स्तएं चक्षु

षा ह वै पश्यत्येषा ह वै व्याहृतिर्दीक्षितवादः सत्यमेव सयः सत्यं व

दति सदीक्षितः इति हस्माह तं ताहुः कस्माद्दीक्षितस्याश्नन्नन्नाश्नंतीति

ह वा एजनं वातियद्दीक्षितेन तद्यथा ह विषोनवत्तस्याश्नीयादेवं तच्चा

नं प्रसूतेनान्नीया तद्यथा ह विषो यातयाम स्यादश्नीयादेवं तत्त

दाहुः कस्माद्दीक्षितो न जुहोति न यजेतेति यत्सुरावा आत्मनं नसुह्रूच्छ

रुद्धा तेन तन्नो तेपरा भवेन नानो जुकतो यदेवा इममेव यज्ञाणमग्नि २०

नं ततदाद्यततघ स्या यंप्रातर्वृतं प्रदीयते ... निधोत्रं ह्येवात्येतमग्नि

णाणि नो सं तत मव्यवछिन्नां कृतं नव त्येषा नि हो व स्य सं तति
दीक्षा सुणोप सस्तु वदंति कामी मां मास्तु त्या सयाँ॥३॥ अथातः केशि
नी दीक्षा केशी सात्यो दाक्षिता निध मादतं ह हिरण्मयः शकुना प त्या
वाचादीक्षितो वा असि दीक्षाम हो वदतां ते ऽवाचित्त सदनै तस्य कुर्या
द्विजमि मसरूदिष्ट स्यात्मन्दि ति व च तांवमद्य मितिस ह तथै तो
वाच तो ह संप्रावा ते सद स आसो तो वा ना पूर्वदि द ह न्वो का व्यः शिखंडी
वा या ह सेनो यो वा स आ स सस आ स स होवाच शरीराणि वा
एत पेष्ट्वा दीक्षितंते प्या वाद मा पुरुषो देवतां यस्यैता दीक्षांते सदीक्षित
इति ह स्मा ह सयज्ञा ध्वर्युरिति कृष्णानि हितो तितरूपा यजमानः पंचाक्ष
तीर्थकृ या मनो ते मन सा दीक्षितां स्यो हेतिप्रथमं वाक्षिवा वा ना कि
तां स्वा हेति द्विती यां प्राणोन प्राणेन दीक्षितां स्वा हेति तृती यां मध्ये प्रा
णाना ह मध्ये यत्प्राण स्तेना पि तप सा दीक्षितां स्वा हेति चतुर्थीमागं ते

श्रोत्रेणादीक्षितं स्यादिति पंचमीसमासः तस्मात् कौषीतकिनोक्तं । यथा श्राति
स्मा२ दिक्षाकृतयः स्वयंश्रियेरन्नेध इति वर्तुं कत मन्त्रा न्यप्रतीकेऽन्
मंत्रयेत मनो मे मनसादीक्षितामिति प्रथमां वाक्मे वाचादीक्षितामि
ति द्वितीयां प्राणो मे प्राणेनादीक्षितामिति तृतीयां मध्ये प्राणमात्रं मध्ये
यं प्राणश्च क्षुरेव चक्षुषादीक्षितामिति चतुर्थीं श्रोत्रं मे श्रोत्रेणादीक्षि
तामिति पंचमीं दीक्षयत्कदिवैतां याः तु महिदेवता नो अतिदीक्षिता आ
कृतयो हृदये तस्यैव खलु महदेव सकृद्दिष्टं स्यादिति स य एवं विद्वानेतेन
यजते तस्येष्टं न हीयते ~~तामृतेवैक्षी पवनाश्चो~~ आपो हि ष्ठेति यी
इमा एकुलोके भूयाश्चेमा अध्यात्मं स्यामहं(य) हीति ति विद्वान्यक्र
ते तस्येष्टं न हीयते एतां स्मृतिं वतकेशी यदा ५ ज्योतिरमयाय यश्चा
कृताय सकृद्दिष्टं स्यादिति प्रोवाच वा पराह्णे दृते पराह्णेवाएव सं २१
वाणिज्यता निसंवृक्तः पिब वाएतं दत्तना अतियेति तस्माद्द्विदीक्षिताय

न्तिवास्मात्तेनतस्माद्वाएतांनदीक्षमाणोपिदीक्षतेयएवतत्पततितस्मा
द्यपरस्मिन्दीक्षितःसर्वत्रैवसैवकामानामाप्त्यै ॥४॥ आयतनीयेनवि
देवाःप्राणमाक्रवन्नुदयनीयेनोदानंतथोएवैतद्यजमानःआयतनीये
नैवप्राणमाप्नोत्युदयनीयेनोदानंतौवाएतौप्राणोदानावेवयदा
यतनीयोदयनीयेतस्माद्यएवआयतनीयस्यचित्त्विस्यउदयनीयस्यसं
स्थानेनह्यपिप्राणोदानौ ॥५॥ प्रायणीयेनवैदेवाःस्वर्गंलोक-
मजिगमिषन्तेदिशोनप्राजानंस्तेहनान्विन्द्वावसयुमेकामास्याकृतिं
कुर्ताहमेकांदिशंप्रज्ञास्यामीतितस्मादग्नेश्चक्षुःसप्राचींदिशंप्राजा
नात्तस्मादग्नावग्निंनयन्तिप्राच्यइत्थंसोपतेप्राञ्चएवाग्निंनास
नात्सोमकल्पयाञ्चकारतस्यदिक्षुनातायाववीत्सोमसयुमेकामास्या
कृतिंकुर्ताहमेकांदिशंप्रज्ञास्यामीतितस्मात्सोमश्चक्षुःसदक्षिणांदिशं
प्राजानात्तस्मात्सोमंक्रीतंदक्षिणापरिवहन्तिदक्षिणतस्तिष्ठन्तेतिष्ठतिदक्षि

णा।। तिष्ठंत्य परिदधति द्विरेता एवैनमासीनाश्च तिष्ठंत्वं तिष्ठाहित
स्य दिक्सु प्रज्ञाता ताथ्याब्रवीत्सविता मह्यमेकामाज्याहुतिं जुहुत तां मे कां
दिशं प्रज्ञास्यामीति तस्मा अजुहवुः स प्रतीचीं दिशं प्राजानात्
सौ वै सविता योसौ तपति तस्मादेनं प्रत्यंचमेवा० य० यंतं पश्यंति
नं सोममेवाह तस्य दिक्प्रज्ञाता ताथाब्रवीत्पथ्या स्वस्तिर्मह्यमेकाम
ज्याहुतिं जुहुत तां मे कां दिशं प्रज्ञास्यामीति तस्या अजुहवुः सोदीचीं दि
शं प्राजानाद्वाग्वै पथ्या स्वस्तिस्तस्मादुदीच्यां दिशि प्रज्ञाततरा वागुद्य यां
तं उदंच उ एव यंति वाचं शिक्षितुं यो वा तत आगच्छति तस्य वा शुश्रूषंते
इति स्माह ह्येषा वाचो दिक्प्रज्ञाता ताथाब्रवीददितिर्मह्यमेकाम
ज्याहुतिं जुहुत तां मे कां दिशं प्रज्ञास्यामीति तस्या अजुहवुः सो
र्ध्वां दिशं प्राजानादियं वा अदितिस्तस्मादस्यामूर्ध्वा ओषधय ऊर्ध्वा व २२
नस्पतय ऊर्ध्वा ऊर्ध्वा मनुष्या ऊर्ध्वान्यग्निज्योतींषि ऊर्ध्वानि दर्पयं यदस्यां किंचो

र्दमव तदायन्मेषा दितस्यै दिकूदाता ॥७॥ एवं विदेवाः प्रायणी
यनस्वर्गं लोकं प्राजानां स्तथो एवैतद्यजमानः प्रायणीयेनैव स्वर्गं लो
कं प्रजानाति ते सम स्या तां प्रायणीयो दयनीये देवरथो वा एषय
घहः स्तस्य दितेपदसी यत्प्रायणीयोदयनीये तेपः समे कुरुते वै ४
यथो नयतः पद्सारथेन धावयन्नाध्वानं यद्याकूलं समस्कवी
तेवं सः स्वस्तिः स्वर्गं लोकं समश्नुते तथयो विषमे कुरुते यथानय वै ७
तरतः पद्सारथेन धावयन्नध्वानं यत्रा कूलं न समश्कवीतेवं स
नः स्वस्तिः स्वर्गं लोकं समश्नुते तस्मात्समेएवस्यातां प्रायणीयोदय
नीये शंयुं तं प्रायणीये शंयुं तमुदयनीये ॥७॥ पथ्यां स्वस्तिं प्रथमां प्रा
यणीये यजत्यध्याग्निमथ्य सोम मथ्य सवितारं पथ्यां स्वस्ति
पथ्या दितिं स्वर्गं लोकं प्रायणीयेनाजिगे ति तयन्तुरस्तात्पथ्या
-- स्वस्तिं यजति स्वस्त्ययनमेवतत्कुरुते स्वर्गस्य लोकस्य सम

१० विर

धा॥ अग्निं प्रथममुदयनीये यजत्यथ सोममथ सवितारमथ पथ्यां
स्वस्तिमथादितिमिमं वै लोकमुदयनीयेन प्रप्रत्येति तद्यत्पुरस्तात्पथ्यां
स्वस्तिं यजति स्वस्त्ययनमेव तत्कुरुतेऽस्य लोकस्य समष्ट्यै तावेव पंच देवता
यजति तान्निर्यचिं च पंचविधमधिदेवतमध्यात्मं तत्सर्वमाप्नोति तासां या
ज्यापुरोनुवाक्याः स्ताविव स्वस्तिमत्यः पथिमत्यः पारितवत्यः प्रवत्यो नीतवत्यो
नवंति मरुतो हा वो दवविशो तरिद्दत जाजनाईश्वरा यजमानस्य स्वर्गं लोकं
यतो यद्दा वेरा स्तं कत्तौ स्तघ स्वस्तिमत्यः पथिमत्यः पारितवत्यः प्रवत्यो नीतव
त्यो नवंति निनं मरुतो दवविशो हिंसंति स्वस्ति स्वर्गं लोकं समश्नुते ताविव
पर्यस्यति याः प्रायणीयायां पुरोनुवाक्याः स्ता उदयनीयायां याज्याः करोति या याज्या
स्ताः पुरोनुवाक्याः ॥ ८॥ प्रेव वा एषोऽस्माल्लोकाच्यवते यः प्रायणीयेनाभिप्रेति तद्य २२
दि पर्यस्यति तदस्मिंल्लोके प्रतितिष्ठति प्रतिष्ठायामप्रच्युत्यामथो प्राणा वै छंदां

स्ति प्राणानेवतदात्मन्धत्ति षडा त्यविवर्हाय तस्माद्वीमे प्राणा विष्वंच
वांचो नुनिर्वीचिं यां चित्रश्रवस्तम यज्ञाहिषंतदन्नयइत्यनुष्टुप्तोयं
याज्यंततिर्विय इस्य प्रायणीयं वानुदयनीयं वागनुष्टुब्वाचायज्ञ
स्तायतानि तद्विपर्यस्यति प्रतिष्ठे वि संयाज्ये नमति ष्ठे व्यतिषजा
नीति ग्रांद्यूतं तन्नवत्यन्निक्रांत्येतद्रूपं तद्यथोपप्रयाय स्वर्गस्य लोक
स्यनेदीयस्तायां वसेदेवं तद्यद्धेव ग्रांद्यूतं तन्नवति स्तर्वा ह वे देवताः प्रा
यणीये संगच्छांतं स्तयोऽपत्नीः संयाजयेद्यथा संगतां न्नूमानां देवानां
पत्नीरन्वयं न येदेवं तद्यस्तं तत्र ब्रूयात्संगतां वाच्छायं न्नूमानां देवानां पत्नी
रन्व्य वानेषीस्त नामस्य पत्न्याच्येष्यसीति तथा ह स्यात्तस्माद्दुरां द्यूतं तन्नव
ति देवा ता नामस्तमराय ॥६॥ ऋचसुरा वा अस्यां दिशि देवांसमरुंधनेयं
प्राचक दीवीतएतस्यां दिशिस्तंतः स्तोमं राज्यायाच्य … पिंवंत ते स्तोमे नराइ

न्यो लोके न्यो ऽसुरान नु दंत तथो ए वैत यजमानो सोम नेव राज्ञे न्यो जो
के न्यो द्विषते न्या च्यानु दत्ते तं वै वसुर्निः क्रीणाति गवा वांड्रणं वस्त्रेण छाग
या वउरं वै द्वंद्वं मिथुनं प्रजननं प्रजात्यै तद् सौ वै सोमो राजा विचक्षण श्चं
द्रमाः स इमं क्रीतमेव प्रविशाति तद् सोमं राजानं क्रीणात्यौ सौ वै सोमो रा
जा विचक्षणश्चंद्रमा ऽभि निषुतास्तदिति तास्मै क्रीताय नवान्वाह न वै मे प्राणाः
प्राणानेवैत यजमाने दधाति सर्वायुत्वायास्मिंल्लोके ऽमृतत्वायामुष्मिं च्छन्
दस्विभ्य प्रेहीति प्रवती प्रवर्त्तमानायान्वाह बृहस्पतिपुर एतातेऽस्त्विति
ब्रह्म वै बृहस्पतिर्ब्रह्म पुर एतास्या वरुन्धा इमां धियं शिक्षमाणस्य देव क्रतुमु
वंतरिक्षं ततानेति त्रिष्टुभोवारुण्यावन्वाह क्षत्रं वै त्रिष्टुप्क्षत्रं वरुणः क्षत्रय
शस्ससौ वरुन्ध्यै सोमया स्तेमयो ऽनुवइति वत सो गायत्रीः सौमीरन्वाह ब्रह्म वै
गायत्री क्षत्रं सोमो ब्रह्म च यशस्त्र क्षत्र यशस्य च वावरुन्धा उत्तमाया ऋर्द्ध

मामस्या १

र्वै मुक्तोपरमन्त्यै मतं वा स्तगमतं प्रविशत्यथो ब्रह्म वा रूयुनयत एवत
ब्रह्मा ईर्द्वैर्विर्मेऊरूतेत घत्रक्कवार्द्दर्वनवा पादन्नवोपरमे देत ब्राह्मणमेवत
घातत्समानि हविषा यजंतीति प्रवर्तीप्रपाद्यमानायान्वाहार्यं गादव स्तुनि
वेर्द्धतु हाय मित्यागतवत्यनु मत्या परिदधाति संवत्सरो वित्सोमो राजेति हा
स्माह कौषीतकिः स्तोन्यागच्छन्न तु निरेव स्तहान्वेतीत्यन्नि रूपान्वाहर्य घ
हेति रूपं तस्स महर्द्वं यज्ञास्येव स्त मृद्धे तावेन वान्वाहनासामु क्तं ब्राह्मणांत्रिः प
थमयात्रिरूत्तमया त्रयोदशासंपद्यंते द्वादशा वै मासाः संवत्सरः संवत्स
रास्यैवाप्त्यै अथ यत्त्रयोदशीमन्वाहास्ति त्रयोदशो मासस्तं उपचरो विद्वा
नैवंन स्याप्येत स्यास्यै॥ १०॥ ॥ छ॥ ॥ सप्तमोध्यायः समाप्तमिति॥ ॥ छ॥
द्वे ना स्यातिथ्येन हविषा देवा द्विपदश्च चतुष्पदश्च पशूनापुंस्त्यो एवेतद्यज
मान स्यातिथ्येन द्विपदश्च चतुष्पदश्च पशून्नामोत्या स्तने हविषातिथ्ये

ग्निंमंथंतिशिरोवाएतद्यज्ञस्ययदातिथ्यंप्राणोग्निःशीर्षंस्तःप्राणंदधाति
वादग्न्याग्निमंथनीयांन्वाहयावद्विमास्ताःसंवत्सरःसंवत्सरस्यैवाप्त्याअभि
त्वादेवसवितरितिसावित्रींप्रथमामन्वाहसवितृप्रसूततायैस
35 वितृप्रसूतस्यहवाअनकावननतृप्तिर्भवत्युषोमहीद्यौःपृथिवीचनइति २४
द्यावापृथिवीयांन्वाहप्रतिष्ठेवैद्यावापृथिवीप्रतिष्ठित्याएवत्वामग्नेपुष्क
रादधीतिमथितवंतंतृचंमथ्यमानायान्वाहातद्भूवंउजंतवइतिजातव
तींजातायायंहस्तेनखादिनमितिहस्तवतीहस्तेनधार्यमाणायप्रदेवं
देववीतयइतिप्रवतीप्रह्रियमाणायजातंजातवेदसीत्यावतीमाह्रियमा
नायाग्निनाग्निःसमिध्यतेइत्युचमेवेऽग्निनेतिसमिद्वत्यौसमिध्यमाना
यतंमर्जयंतसुक्रतुमितिपरिदधातिस्विष्टकृत्येषुवाजिनमित्यंतवं ३५
त्यांतावेतयोःपरिधानीयांतंतंदधातित्रिःप्रथमयात्रिरुत्तमयापे

ञ्चरासंपद्यंतेषोञ्चराकलंवाइदंसर्वमास्येवसर्वस्यास्त्ये॥१॥एतद्याव
त्रवचानुमास्येष्वथयत्रपशुरालभ्यते तद् तांपराचीमनूच्य यज्ञ
नयज्ञमयजं॥तादवाइतित्रिष्टुभापरिदधातित्रिष्टुभाः पशवः पशूनामे
वास्यत्रिःप्रथमयात्रिरुत्तमयास्तमदशसंपद्यंतेस्तमदशोविप्रजापति
रेतद्वाआर्द्धुकंकर्मयत्प्रजापतिस्तंमितंसमदशसामिधनीरन्वाहसमद
शोविप्रजापतिरेतद्वाआर्द्धुकंकर्मयत्प्रजापतिसंमितंवात्रेआवाज्याना
जोत्रवतःपाप्मवएववधस्यायोहास्याप्सोसीमास्तान्तंवादनितंनवत्यथि
मंतोहकेऊर्वंतिवात्रघ्नौवेवास्थिताहृग्याज्योस्यातामितिहिकआहुर्से
ग्याज्यावाएतादेवताउपसस्त्रुनवंतीतिवदंतांजुषाएयाज्योचेवस्थि
त्तोस्तोमौसंततंविस्तुमितियउतितद्यादवेदंकीत्ताविश्रातीवतदुहवास्यावेस
वंस्तूपंयदेवस्तोमंसंतंविस्तुमितियजत्यात्रेवितननना मासहिस्तुरित्या

प्रमन ५

ति

श्रीगणेशाय

४

योऽस्तु

36 श्चामिनाय सोमं इति तस्मात्सोम इति वदं तान्नु कत्येवं नन्नयंति त्रिष्टुभौ
हविषो याज्यापुरोनुवाको बन्तं विवीर्यं त्रिष्टुब्बलमेवतद्वीर्यं यजमानेद
यवत्यो ४ धाति होतारं चित्ररथमध्वरस्य यस्त्वा स्वश्वः स्तुहिरण्यो त्थम इति संत्ये या २
ज्यो अतिथिमत्यौ त्रिष्टुनावाग्नेय्यौ तद्यथावनुः समृद्धमेवं तदुपनामुकप्र
एवैनं रथोन्नवति य एतकृत इत्वांतं नवत्यनिक्रांत्येतद्रूपं घथोपप्रया
यस्वर्गस्य लोकस्यानदीयस्तायां वसोदवं तद्रूपांशु हविष एता इष्टयो
यरा न्नवंति दीक्षणीयां प्रतिप्योपसादो रेतःसिक्तिर्वा एता इष्टय उपांशु वै रेतःसि य ५
ना ५ च्यतेथ स्रजंतः कर्म्माणि यंति पत्नीसंयाजांतां दीक्षणीयायां शंय्वंतामायग
णीयेपनांतातिथ्या देवताउपसत्सुप्रतियजत्यसर्गं वै प्रजापतिरेतःक
र्म्मभिः स्वर्गं लोकमेतं थोत एवैतद्यजमान एव सर्गमेवैतःकर्म्मभिःस्व ३९
र्गं लोकमेति॥२॥शिरो वा एतद्यज्ञस्य यन्महावीरस्तन्न प्रथमयज्ञे प्रवं

श्री

उपांशुपनामुक्ँ एवैनमुत्तरो यज्ञो नवति यः प्रथम यज्ञेन प्रहृत्त्विकामं उ
योऽनूचानं श्रोत्रियः स्यात्तस्य प्रहं ज्यादोत्माविस्त यज्ञस्यौत्मानेव तद्ध
म २ ऽशं सादयति स दस्तौवै महावीरो योऽस्तौ तपत्यैतमेव तत्प्रीणाति तमेक था
तेनाग्निष्टुयात्तयोजवे ह वा एष इतस्तपति यश्चातेनेवैतं श्चातयो जनम तै० ना० ५
ऽन्नं स्तमश्नुते य एवं करोत्तमी स्य यजमानलोकस्तमेवैतमात्मानं यजमा
अ० ५ नोऽन्तिस्तं नवति य मे तमादित्ये पुरुषं वेदयं त स्य इन्द्रः स्त प्रजापतिस्त ब्र
ह्म तदेवेव यजमानः सर्वासां देवतानां स्व लोकतां सायुज्यमाप्नोत्यन
वानमग्निष्टुयात्प्राणानां संतत्यै स्यंततो इव ही म प्राणां उद्वेर्निरुक्तम
सुर ग्निष्टुयात्प्राणविष्टुन्नोऽनिरुक्तो ह्येष वाग्देवत्यो ह्येष स्तावित्रीः प्रथमा अग्नि
ष्टोऽतिस्त वित्र्यस्तात्वायैस्तावि च प्रस्तूतस्य ह वे नकावनसमित्स्वं चतुर्
विधो ॥३॥ ब्रह्मजज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वित्यदाग्वेब्रह्मजज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्विघ

व १

त्रास्तौ तपति तादत घ ड़मामंद ध्मात्यं जं तियं प्रथयं तोन विप्राः स्तंसीदस्व
म हाँ च्चसीर्त्यं क्त वतीव सँन वती वाँन्नि रूपञ्च न्निष्टौतिन्न वानो च्चन्ने सुम
३ नाछापातोतापाष्व न्ने अंतरौंनि त्राँन्योनः समु त्यो च्चन्निदासदन्न इतिति
स्नः स्तपस्वतीरन्नि रूपाञ्चन्निष्टौ तियघ्न इन्निरूपं तस्म मृहं यज्ञ स्यैवस्म
मृष्यै रूपएष्वपाजः प्रास्येति न्नष्ट ध्वीमितिराह्नो ध्वीरन्निष्टौ तिरन्न सामपद
त्याँच्च ग्निर्विरह्न साम पहं तांताविपं वन्नवंतिंदिशां रूपेण दिग्भ्य एवेतान्नि
तन्निर्हं त्यं थो याने वाध्वर्युः प्रादत्तानन्निमिमीतत्ता नावेतान्निरनु वदतिप्र
घि ४ रिवाग्निर्वेतागाजिरौंह्नि हयोरदधाम प्रवांववइ त्यैंध्या वन्निरूपञ्चन्निष्टौ त्यैंडु
मेवस्वाहाकारमेता न्याम नुवदत्यं थो यानेवा ध्वर्युः न्याक्लान्पारिविनोतितान्नूर्व
यान्नु वदति यमनुत्र ममन्निनिदधातित मुत्तरयाशुक्रं तत्र न्यद्यह्नु तांतत्व न्यदं द ३७
र्हे न्वि न्नर्षि स्नाय कानि धन्चेतिपौत्सौंवरौंडीवाँन्नि रूपेञ्चन्निष्टौ तिपाक्षं त्वेवरौ

वै।

डं स्वाहाकारौ वै ताभ्यामनुवदत्यथायानौ वाध्वर्युः स्रुवस्य रजतो हिरण्यशक
लो करोति तावेवैताभ्यामनुवदति पतंगमक्तमसुरस्य माययेति प्राणो वै प
तंगो वायुर्वै प्राणो वायव्यमेव स्वाहाकारमेताभिरनुवदत्यपश्यं त्वा मनसा चे
कितानमित्येतदस्यायतने प्रजाकामस्याभिष्टुयाद्धीरो ऽन्ने ऽन्न संपन्नकारी ॥
४ ॥ स्वके इत्यस्य धमतः सममस्वरन्निति स्त्वर्वै पवित्रं तविततं ब्रह्मणस्पइति व तै ५
वियत्पवित्रं धिषणा अतन्वतेत्यकांता वै वा दशपावमान्यः सौम्यामेव स्वाहाकार
मेताभिरनुवदत्ययं वनं क्षोदयत्यश्मि गन्नीईती इ उ वै वावनं ऐं इमेव स्वाहाका
रमेताभिरनुवदति तास्येकामुत्सृजति नाके सुपर्णमुपयत्पतं तमिति सोय
मात्मनोतीकाशं स्तामुत्तरां स्तुकरोति तनो सानंतर्हिताननवर्त्यर्नयतो वै नं पापो
कस्य पावमानीरभिष्टुयाद्दी मा वि वनः पवित्रं वै पावमान्यः पुनात्येवैनं तद्गणा
नां त्वा गणपतिं हवामह इति ब्राह्मणस्पत्याभिरूपा अभिष्टौतीति शिरो वा एत

ब्रह्म वै ब्रह्मणस्पतिर्ब्रह्मणैवतच्छिरः समर्द्धयति स यत्रोपाधिगच्छेद्धृदह्वदे
मवि दध्ये स्तुवीरा इति तद्वीरका मायै वीरं ध्वंसयान्त्वन्ते ह वीरं कारो द्वान्नाम्वि ४२
बार नावामिति निर्वाङ्कृधी वद्यो गायत्रं दस्त इव वाञ्च कृधीद्यो गायत्री उर्वि प्राणः
वा ४ प्राणोञ्च कृधीव ञ्आनो विश्वानि रूतिन्निरित्यैं जैनु हुनं रवं स्वावाप्तिं स्तुये
निं कस्य यच्चित्यैतदस्यायतने प्रजाकामस्यान्निष्टुया दैयो ऽन्ने ञ्च स्तंपन्नव
कारी ॥ ५ ॥ प्रातर्यावाणा प्रथमा यजध्वमिति प्रवीङ्क्ते सूक्तं मान्नात्याग्नि रूपस्ता
मनीकमित्यपराह्णे त्रिष्टुभ्न पंच पद्वीं तद्ब ह्नुरीनेद्यावापृथिवी स्वर्वित्रयइति
जागतं पंचविंशं तच्छोत्रं शिरो वा एतद्यज्ञस्य शिरः समृद्धं यास्मिन्प्राणो वाक्चक्षुः
श्रोत्रमिति तानेवास्मिन्संदधाति रूविताबर्मीइत्येकौरूरूव उपस्तः एश्नि
रम्यइति रूवितवतीमन्निरूपाञ्चमञ्जिष्टोति घुन्निरक्तुभिः परिपातमस्मानि ३८
तिपारिवत्यापरिदधात्यैतन्निरूपाञ्चमञ्जिष्टोतियद्ब [illegible]

दार

दा सर्वे म्यि रे

त्निरूपं तस्सम हं य ज्ञास्ये वस म घ्येतां एकशात म वो त्नवंति ता स्तामु त्नं भ्रास
त्तं मं थय य द प उपस्थ शाति शांतिर्वि त्निषज मापः शांतिरे विषाग्निषज मंततो
यज्ञे क्रियते यथयद व कामो रूपतिष्ठत्ते प्राणाना श्च व काशाः प्राणानेवत दात्मं
धत्ते यथयद प उपस्थ शाति शांतिर्वित्नि षजमापः शांतिरे विषाग्नि षजमं तूतो
यज्ञे क्रियते त्रयास्त्रिं शायै उ त्रं शं श्रयास्त्रिं शादि स्त वी दवतां स्ता एवे त धुं उ
तुमर्हति ताम्यो वित समुन्नीतं ॥ ८॥ अग्निरूपा दाहनीया श्च ॥ ८ निष्टो तिं यद्य
ह्नि निरूपं तस्सम हं य ज्ञ स्तो व स्तम घ्यां आस्तु तस्त्रिं वत श्रियं मा न्न न मन्वि
नो श्री षिरित्यां स्ति क वत्यावग्निरूपः ॥ अग्निष्टो त्यं दुष्य दवः सविता हिरण्य
यो त्य धं स्यमानं उ द्यत वतीमग्निरूपामग्निष्टोतिं प्रि उ ब्रह्मणस्पति रिति
प्र ब्र उ स्तु प्रवती ब्राह्मणस्पत्यामग्निरूपामग्निष्टोतिं नाके सुपर्णमुप यत्त
[illegible] पतं तमित्यग्निरूपामग्निष्टोतिं ताभ्यां यहँ हं वि वीर्यं स्त वीर्यता
तं तमिति वृ उ स्तु

शौर

न्तुर

यैत्रिष्टुब्वतीभ्यां हवीं क्रौं त्रिष्टुभ्‌ नो ह्येष स्वर्गी लोकास्तस्माति ष्ठतिं जगद्वती
भ्यामपराह्णे जागतो ह्येष एतमुद्ध विषैं तं जगदं दं स्तवैं विशाति विपर्यस्य
ति दाशातयोभ्यां वषट्‌कुर्यादिति ह्येक आहुर्यथाम्नातमिति च्चैव स्थितं म
यो त्वरा अग्निरूपा अग्निष्टोति य ... निरूपं तत्समृद्धं यज्ञस्य व समृद्धे
हविर्हि विष्णो महि सप्रादध्यामिति पुरस्ता तं प्रापणं स्तुन ... हं विषमेवेनं
तद्यातयामानं करोति सूय वसताद्भगवती हि भूयाइ यौशी वैत्यापरिदध
ति पशुभ्य एवतदाशिषं वदते तथाह यजमानात्य शावोनु क्रामुकान्नवं त्वेष
यदपउपस्पृशति शांतिर्वा नषजमाषः शांतिरेवेषान्नेषजमं ततो य
ज्ञे क्रियते यथा वेस्तुते प्रवर्ग्यइत्याचक्षते स्तुतबहिष्पवमानं तदक्षिणा
तरर दवा उपाकर्यंतैं तस्मिन्काले आग्नीध्रीय प्रहरं ज्युस्तद्यथैवादपस्तस्वेवमे ३.१
वाप्यत्र स्तुत्यायामनुमेवोपचारस्तद्यथा कर्मोपवृज्यातथ पशुकर्म तायते

सु८

मानी

सएषमहावीरोमध्यंदिनोऽर्गस्तद्यादेवैनंमध्यंदिनेप्रवरंत्यसौविम
हावीरोयोऽसौतपत्यैतमेवतत्प्रीणंत्यैतस्यैवतद्रूपंक्रियते॥७॥उपसदोऽसु
राएषुलोकेषुपुराऽऽवर्तंतायस्मिन्नयीमस्मिन्नवतामंतरिक्षलोकेहरिणींहा
दोदिविचक्रिरेतद्देवाःपरिश्रितातएषुलोकेष्वेतंपंचदशंवज्रमपश्यंस्तिस्रः
सामिधेन्यःसमनूक्तानवसंपद्यंतेषड्घाऽज्याःपुरोनुवाक्यास्ताःपंचद
शातनवादेवाःपंचदशेनवज्रेणैभ्योलोकेभ्योऽसुराननुदंतततोऽएवैत
द्यजमानएतेनैवपंचदशेनवज्रेणैभ्योलोकेभ्योद्विषंतोभ्रातृव्याननुदते
उपसद्यायमीढुषइत्येतंत्र्यंचपूर्वाह्णेनुब्रूयादुपसदाह्येतास्तद्धिकर्मैत
दहर्यत्प्रथमेनाग्निर्व्याक्रियतेउपसदामिववाएतदहरमुनादित्येननव
तीतीमांमेअग्नेसमिधमित्यपराह्णेतत्रात्रेरूपंसमिद्धमिववाइममग्निंस
मायंपर्यस्ततइत्यथद्वितीयेहनीमांमेअग्नेसमिधमितिपूर्वाह्णेतदक्षो

रूपं समृद्धमिव वा एतदहर्यदमुनादित्येनन्वतीत्यूपस्तघायमीळुषइत्यप
राह्णेतद्रात्रेरूपमुपस्तघमिव वा इममग्निंस्तायंपर्यास्तइति ते वा एते उ
त्तेएव रूपेह्नायेतां तस्मादहरहर्विपर्यासमनुब्रूयाद्धुनेरूपउत्तमो कामा
उ[illegible]पाप्नो वस्ततद्[illegible]त्यनवानमनुब्रूयात्प्राणानां सन्तत्यै सन्तता इव हीमे
प्राणास्त्रिस्त्रिरेकैकामनुब्रूयात्त्रयो वा इमे लोका इमानेव तल्लोकानाप्नोति
ताः समन्वारभ्यानवानं पद्यां तत्पश्चात्स्तवं स्वयइमेलोका एतादेवतदग्निस्सं प
द्यं तन्नितन्निगदं ब्रूयाद्य एषु सामिधेनीषु सञ्ज्यां तह निगदोऽजामित्वैस्या
द्य एतन्निगदं ब्रूयात्तानावाहयेद्वनौति द्विक आकृः किमु देवतामनावाहयन्ते
दिव्य वए वावाहये[illegible]दग्निमावह सोममावह विष्णुमावहेति तावेतिस्रो देव
ता यजति त्रयो वा इमे लोका इमानेव तल्लोकानाप्नोति क्षमतः करोति ॥८॥ गायत्र्
या वाग्नेय्यौ गायत्रोऽयं लोकः [illegible]स्तदिमं लोकमाप्नोति त्रिष्टुभौ सौम्यौ त्रैष्टुभं ४०

न्तरिक्षलोकं स्तदंतरिक्षलोकमाप्नोति जगत्यो वैष्णव्यौ जागतो सौ लोकस्त
दमुं लोकमाप्नोति तावेव विपर्यस्यति याः सर्वाः पुरोनुवाक्यास्ताऽपरा
त्रे याज्याः करोति या याज्यास्ताः पुरोनुवाक्याः अयातयामतायै वषट्कारेण
ह वा ऋग्यातयामा भवति समाने ह्न्नयातयामानि र्मव षट्कृतमस्त्वदिति
याद्वेव विपर्य स्यति ग्रीवाणां स्कंधे तस्मादिमास्तां ग्रीवाणां व्यतिषक्तानीव
त्रि ५ पर्वाणि भवंत्याऽपह विषो देवताः पयोव्रतो यजमानं स्तस्म लोमं ताः प
रोवरीयसीरन्वाप यां स्त्रीनग्रे स्तनानैथ द्वावथैकं परस्पर एव तान्नो
कान्वरीयस्तः ऊरुतैना न्वेन्नयेत स्वर्गं ह वा एतं लोकमन्तिप्रयंति य उपस
रि द्मा ३ द उपयंति द्वादशाहो ह वा अग्नेस्तनूरूपाः स्वर्गो लोक यः स रुद्रश्च यते यथै
क रात्रं स्थायीन्य वितानन्नुप्रयाद्देवं तद्धोद्धितीयं यथा द्विरात्रैमेवं तद्धीयते
तृतीयेन स्वर्गं लोकान्नान्वश्नुते पन्नु कृच्छे दिति ह स्माहापेग्यां न वै वा न्यन्न

दे२ नै२

यतं यात्रेव कामयेत तत्सर्वं गित्वा स्वर्गस्य लोकस्यावस्येदिति तस्मात्सिः श्रेया
स्तीति ह स्माह कौषीतकिः स्तं स्माजो सिमन्नद्रे दध्यानयेयुर्नवृजे स्तामो विदध्या
नं तर्हि ताहास्यनन्द्रो नवाति स्तमात्प्रोत्कते यदि स्तं क्रीणीयुर्यामभेध्यमोपसन्नं
याद्धिहमन्यतरे वरयुंरावनं द्विस्तेहमंतरिक्षेलोकआयतने नाथां स्तमरमन्म
न्यादित्यथास्तमरमन्यादिति ॥ ९ ॥ ॥ ३ ॥ ॥ अष्टमोध्यायः समाप्तः ॥ ॥ ३ ॥
ब्रह्म वा अग्निस्तस्य द्य उपवसथेग्निं प्रणयंति ब्रह्मणैव तद्यजमानस्य पाप्मानम
पघ्नंति पुरस्तादाहवनीयेन पश्चाद्गार्हपत्येनोत्तरत आग्नीध्रीयेण दक्षिण
तो मार्जालीयेनं यं त्रः तः स्तदस्तां तेर्मध्यतस्तस्मादुपवसथे प्रांचमग्निं प्रण
यंति विधिक्ष्यान्न हरंति यजमानस्यैव पाप्मनोपहत्यै देवा वै दीक्षिष्यमाणां वाच
मुपास्तादयंत बकुचमुब्राववं निगच्छसि । स त्वमया उव यं दम मया बुन्नू ५१
याम इति तस्तादीहा यामानन्दिमिच्छततां देवास्त्र नानजंतं स्तामायलीय

ह२

१०

तामुत्र नोएवंस्ताक्रये तामुतत्र नोएवंस्तातिथ्ये तामुतत्र नोएवंस्तो ऽवाएतदु
न्निर पस्थादानावनागछंत्वीघवंतस्माउतत्रोपांशुचरेयुर्यथाविवमिथः सं
श्रृण्वीरं सोवाएतदुपवसथेऽग्नौ प्रणीयमानआगछंतांतांदेवास्तत्रागछं
तंतस्मादुतत्रप्रथमत एवाग्नयेऽनुब्रूयाद्घोषेणामागतामनुबुध्येरं नां
कांजङ्घांनाप्रादेवंदव्याधियेतिप्रवंतंत्वंप्राङ्नीयमाणायान्वाह स्वाप
५५ दवयामितीयंवाइलास्यांहीदंसर्वमीहुंजातवेदानिधीमहीतिनिहितवता
ट्ट६ द्वर्द्धन्वंनंनिधीयमानमनुस्तौत्यग्नेविश्वेभिःस्वनीकादेवैःसीदहोतंस्वउ
लोकेचिकित्वानग्निहोताहोतृषदनेविदानइतिसन्नवतीन्निःसन्नमनुस्तौति
वंइतस्यमुनःपरस्याइतिहृतवत्यापरिदधात्यग्निस्तूपात्रंन्वाहं यत्सइं दा३
न्निरूपंतत्समृद्धंयज्ञस्यैवयत्कर्मक्रियमाणमृगभिवदत्यष्टान्वाहाष्टाक्षरागायत्रीगाय
त्रावाअग्निर्गायत्रछंदाःस्वेनैवतच्छंदसाग्निंप्रणयन्ति त्रिःप्रथमयात्रिरु

त्रमयां द्वादशासंपद्यंते द्वादशावैमासाः संवत्सरस्यैवाप्त्यै ताः समनूक्ता
अष्टादश गायत्र्यः संपद्यंते आग्नेयमेव छंदो निर्यस्य ह कस्य च षट् समा
नस्य छंदसौ स्तागायत्रीमग्निसंपद्यंते यस्य सप्त ता उष्णिहं यस्याष्टौ ता
५२ अनुष्टुभं यस्य नव ता बृहतीं यस्य दश ताः पङ्क्तिं यस्यैकादश ताः त्रिष्टुभं
री
यस्य द्वादश ता जगतीं ॥२॥ वाग्वै मनस्य ह विर्धाने वा विचाले मनसि च दंस
वीहितुं तद्यद्ध विर्धानप्रवर्त्तयंति एतावेषामेव कामानामाप्त्यै हविर्धानञ्च
स्त्रू५ वतं छदिर्दृतीयमाग्निनिदधाति तिर्य्यं छिंवान्न विधमाधिदेव तम धाम त्मंन सैर्व
माप्नोति प्रतां यज्ञस्य यां नुवाक्तिं प्रवर्ती प्रवर्त्यमानाभ्यामन्वाह द्यावानं दपृथि
ति।ऽ। ऽ
वीश्मं तयो रिद्य तवत्यय यत्स्यां शीर्वती प्रवर्षियां छिदवत्यां द्वयोर्हि विर्धानयो
यमध्वर्युर्वर्त्मन्याहुतिं जुहोति तां पूर्वेयान्वनुवदति यद्ध विर्धानप्रवर्त्तयंति ६२
।ऽ
तउत्तरयां यस्मे इवयं तमा नेयादे तमित्यं निष्क्रूपया ह विर्धानञ्जनुस्तोति

प्रवांन्नरन्मानुषादवयंत इति बहवोह्येनहरंत्यधिद्वयोरदधाउक्थ्यं
ववोविश्वारूपाणि प्रतिमुंचते कविरिति यच्छदिस्तृतीयंनिनिदधतितत्स
र्वयानुवदति यच्च विद्वानपरिश्रयंतितदुत्तरया ॥ आ-प्र८ः ॥ अथोररा
द्यामेवानरयाते यदामन्यतात्रनेयंगमिषंतीति यादेननन्यस्ते ऊर्युर
दु५ थावामुपस्थमह्नाहिति यदावेह्नमोथोपस्थः परिचागिर्वाणागिर इति प
रिवत्यापरिदधात्यग्निरूपान्वाह यघज्ञेत्रिरूपंतसमृद्धं यज्ञस्यैव समृद्धै
तावाश्रष्टौः वंत्येतान्निर्विद्देवाःसर्वान्श्रष्टीराश्नुवतते यो एवेतयजमानं
एतान्निरेवसर्वाश्रष्टीरश्नुत त्रिःप्रथमयात्रिरुत्तमया द्वादशासंपद्यंत
द्वादशाविमासाःसंवत्सरःसंवत्सरास्यैवाप्त्यै यद्वैत्रिःप्रथमांत्रिरुत्त
मांयज्ञस्यैवतद्धर्हिक्तोनद्यतिस्त्रेम्नविस्रंस्रायते उहोतारमग्निना
धांतेयथाहोरंनयमसतयाकुर्विति स्वंप्रषितःपुरं प्रतिवदनाद्दोहि
टी१ दीः

णास्य पादस्य प्रपादनं प्रत्यंचं लोकं समपास्यत्यापतोऽन्यं न यमन्यऽन्यं च इदं
न्नेपवत्क्रौश्चेरस्सते त्यंत उ हवक्राणामन्यावारंस्त तथ तस्माद्धायांन्नयंन्नवति
सप्राचं दक्षिणस्य हविर्धानस्योत्तरं वर्त्मोपनिश्रयेतायं वै लोको दक्षिणं हवि
र्धानं प्रतिष्ठा वा अयं लोकः प्रतिष्ठायामनुद्धितोस्तानीति यत्रातिष्ठन्परिदधा
न्ततइति वितिवयाधंस्त इति वितिवयाधंस्तं तत्र ब्रूयांच्योषत इति तथा
हस्यात्परिधाय दक्षिणं बाहुमन्वावृत्य वाचं यमो यथेतं प्रत्येत्यां यत्रातिष्ठन्न
थ मामन्च वो वंत्ता स्विवा त्वाग्नि प्रहरणं वाय यथा वस्त यमन्यापयात्॥४॥
ब्रह्म वा अग्निं दत्त्रं सोमं स्तघ उपवसथे गीषोमौ प्रणायंति ब्रह्म हत्त्राभ्या
मेव तद्यजमानस्य पाप्मानमपघ्नंति तद्वा अग्नि राजासीन एव होता तां प्रथमा
मनुब्रूयात्तं सर्वाणि हवींषि तानि सोमं राजानं प्रणीयमानमनु प्रच्यवंतां तं ८३
यदासी… होता तामेव मन्वाह तं सर्वाणि तानि यथायथं नियच्छतीति
नो १

स्ता वीर्हि देव प्रथमाय पित्र इति सावित्रीं प्रथमामन्वाह सवितृ प्र
सूत तताय्यै सवितृ प्रसूतस्य ह्यैव न कांच नारिषिर्भवत्यरिष्ट्यै उत्ति
ष्ठ ब्रह्मणस्पत इत्युत्थापयति प्रैतु ब्रह्मणस्पतिरिति प्रणयति ब्रा
ह्मणस्पत्यमन्विरूपमन्वाह ब्रह्मा वै ब्रह्मणस्पतिर्ब्रह्मणैवैतद्यज्ञं स
मर्द्धयति होतादेवो अमर्त्य उपवाग्नेदेवि दिव इति केवलाग्नेयो ऽन्वा
वच्चाहाग्निं हि सर्व्वं हरंति तो वा इतवं तो नवंतो ह्रीयमाणं ह्यग्निं स्तोति ॥
स यत्रो पाधिगच्छेद्भूतानां गर्भमादध इति तं गर्भकामायै गर्भं दध्यांप्लुत न
तेह गर्भं मथाग्नीध्रीयमग्निं निदधति तदध्वर्युराहु [illegible] होति तां स्तं प्रत्य
तामनुब्रूयादग्नेजुषस्व प्रतिहर्यतद्वच इति तस्यो एवैषा याज्या जुषं ति॥२
५४ स्व प्रतिहर्येत्यन्निरूपा ॥५॥ अथ केवलं सोमं प्राणं वहरंति तस्मात्केव
लीः सौमीरन्वाह सोमो जिगाति गातुविदिति तिवन्न्नेव मनु [illegible] ब्रुवन्न

नुस्तामत्यथाध्वर्युराहवनीये पुनराहुतिं जुहोति तां सम्प्रस्येतामनुब्रूया
दुपप्रियं पनिप्नतमिति तस्माएवैषायाज्याहुतीद्धमित्यानिरूपायै तद्
र्वयाद्धारा राजानं प्रपादयति तस्मिन्प्रपाद्यमाने तमस्य राजा वरुण
स्तमश्विनेति व्रजं च विष्णुः सखिवाँ अपोर्णुत इत्यनिरूपां प्रपाद्यमा
२५ नायां न्वाह तस्य प्रागादिति नवास्तीति प्रवती प्रपमाय श्येनो नयोनिं
सदनं धियाकृतं गणानां त्वा गणपतिं हवामह इत्यन्नाद्यामस्तुरो विश्ववेद
इति स्तन्नवती त्रिनिः सन्नमनुस्तौत्येवावं द्रस्य वरुणं बृहतमित्यारी
र्वत्यापरिदधात्यनिरूपा न्वाह यद्यज्ञे निरूपं तस्मात् सम्प्रदंयज्ञस्यैव समर्धयेत
त्रिविंशतिमन्वाह ता विराजमभिसंपद्यन्ते विराजः सोमोऽन्नं विराळन्नं सो
मोऽन्नं तदन्नाद्यं समर्धयति त्रिः प्रथमया त्रिरुत्तमया चतुर्विंशतिः संपद्यं ४४
ते चतुर्विंशत्यर्धमासाः संवत्सरस्यार्धमासशः संवत्सरस्यैवाप्त्यै एवं न्वेव यदि हर्व

याद्याशां राजानं प्रपादयंति यद्यवाच्य परस्यां तानेव होतानुस्तमियादात्मा
वियज्ञस्य होता प्राणाः स्तोमौ नेत्यात्मानमपादधानीत्यन्तरतो दक्षिणाति
ष्ठन्परिदधाति यज्ञाउवि स्तोमा राजान्नाद्यममृतएव तद्देवीगात्मन्यशोधत्ते देवी
गात्मन्यशोधत्ते ॥६॥ ॥नवमोऽध्यायः समाप्तः॥ ॥ॐ॥ वज्रो वा एष यद्यूपः स
घ उपवसथे यूपमुच्छ्रयंति वज्रेणैव तद्यजमानस्य पाप्मानमपघ्नंति स नो
३६ पनतः पूर्वस्यादशाना। यतो वा एतद्रूपं मन्निनतइवोदरेणाहवनीयं पुनर
न्याहृत्तं स्तात्द्विस्त्रुहितस्य रूपमनशानायुकाहस्य नार्यान्नवंति य एवं रू
पं यूपं कुरुते पालाशं ब्रह्मवर्चसकामः कुर्वीत बैल्वमन्नाद्यकामः खादिरं
स्वर्गकामः । अरत्निं स्याल्लोकानां रूपेणैव चतुररत्निः पशूनां रूपेण पंचार
त्निः पंक्त्यै रूपेण षडरत्निर्ऋतूनां रूपेण सप्तारत्निश्छंदसां रूपेणाष्टा
रत्निर्गायत्र्यै रूपेण नवारत्निर्बृहत्यै रूपेण दशारत्निर्विराजो रूपेणैका

दशारत्निस्त्रिष्टुभो रूपेण द्वादशारत्निर्जगत्यै रूपेणैतामात्राः संपदो यूपस्य
तासामेकां संपदमभिसंपाद्य यूपं कुर्वीत तत उ वा अप्यूर्न मिमेद्यूपं नारिमि ५२
त एव स्यादमितं ह्यवेमितेन जयत्यमितमपरिमितेनापरिमितस्यावरुध्यै य
त्रैव मनसा वेत्तां मन्येत तत्र यूपस्य वा वादस्थिति ह स्माह प्रजापतिर्वै मनो य
ज्ञ उ वै प्रजापतिः स्वयं वै तद्यज्ञो यज्ञस्य जुषते यन्मनो मनस्तो वाजपेय
यूप एवावध्यतः सप्तदशारत्निः स प्राश्रनिर्मितो भवति सर्वेषामेव कामा
त ७ नामवरुध्या अथैतं प्रणेनिजाति यद्वादैवेदं परशुना क्रूरीकृतमिव नष्टमिव भ
वति तदेवास्यैतदाप्याययति तद्विषज्यत्यथैनमभ्यञ्जति तद्यथा एव माः पुरु
आ३ षाः पूंस्ता एवास्मिंस्तद्दधाति स्वभ्यक्तं स्वयमेव यजमानः कुर्वीत तथा ह यज
मानो रूक्ष इव भवति ॥१॥ अभ्यंजति वा मध्वरोदवयं तन्त्यक्ववतीमभिरूपामा ४५
ना१ ज्यमाङ्यानुवाहोहे यस्त्वा वनस्पते सामिद्धस्य श्रयमाणः पुरस्ताज्जातो नाय

३२

ठ। स्या। २

तिसृदीर्नत्वेत्य क्रमो मूर्द्ध ऊ षु ण ऊतय इत्यूर्ध्वो नः पाह्यंहसो नि केतुनेत्यूर्ध्वं तिष्ठतवती
श्रोद्धती श्रोद्धीयमाणायान्वाह युवा सुवासाः परिवीत आगादिति परिवीतं वा
त्यं परिदधात्यंजनि रूपात्र चाह य ज्ञो निरूपं तत्समृद्धं यज्ञस्यैव समृद्ध्यै
तावेव स्तमान्वाह स्तमं छंदांसि सर्वेषामेव छंदसामाप्त्यै त्रिः प्रथमया त्रिरु
त्तमयैकादश संपद्यंते एकादशाक्षरा त्रिष्टुप् प्रां त्रिष्टुनाः पशवः पशूनामे
वाप्त्यां इति न्वेकस्य एकपशोर्वा यद्येकयूप एकादशिनीमालभेरन्प
त्नीपशावेवाध्वर्युस्तं प्रेष्यति पत्नीपशावेव युवा सुवासाः परिवीत आगा
दिति स्तेव परिधानीया स्यात् परिवीयमाणायेति न्वेकयूपे य कथं बहुपे
कादशिन्यामित्येतामेव समस्तमादशन्योत्तमया देथ यमुत्तमं संमिचंति ३
तस्मिन्न्यसूक्तस्य परिशिष्य तं तदनुवर्त्तयेत्पुरस्तात्समष्ट्रस्य तं छंगाणीव
छंगिणां संददश्म इति स्तवनि वानुवदतिं युवा सुवासाः परिवीत आगादिति

स्तेव पारिधानीयास्ता परिवीयमाणायां तमाकुरनु प्रहरेद्यजमानो वा एष य
द्यूपः स्वर्गो लोक आहवनीयस्तदेनं स्वर्गं लोकं गमयतीति स्वर्ग्यमिति तदु हा
आहुस्तिष्ठेदेव यदिह मास्थानं घरोस्तत ईश्वरा यदिनासुररक्षांस्यन्व
वपातोस्तस्मात्तिष्ठेदुद्धतो वज्रो यज्ञ वास्तोतिष्ठेद्देवासुररक्षांस्यपघ्नन्नु
पबाधमानो यज्ञं चैव यजमानं चाभिगोपायन्निति पृथु यूप एकोऽग्न्यएको
गन्त्यै एको यो वा वीन वक्रस्य कं त्यैस्तस्या शान्ति पादे थय ऊर्ध्ववकलोऽध्यः
स्त मानुषः कामं तस्यापि ऊर्ध्वीक्तां पयस्यमस या आदित्यास्या न्वा है नी
वकलाः स्यपूर्वंस स्वर्ग्य एकस्योन्नाचका यो वाँ नु हृतः पलात्शरा मूला
स्याँ ओनत्यं स परा वंस्तं पशुकामः कुर्वीत ॥ २ ॥ अग्नीषोमयो वा एष आ
स्यमापद्यते यो दीक्षते तेन घड एवस्यथेग्नीषोमीयं पशुमालभन्ते आ
त्म निष्क्रयणो हैवास्यैष तेनात्मानं निष्क्रीयाऽनृणो भूत्वाथ यजते तस्मा

श्री ग नारायण

दार्श्वेश्वर स्य मि आजे श्री श्री श्री

ऽत स्यौनाम्नीया त्पुरुषो हि स्वं प्रतिमया तद्वा आऽहुर्हविर्हविर्वा आ
त्मनिष्क्रयणं ह विषो ह विषएव स्तर्हि नाम्नीयाय आत्मानिष्क्रयणमि
ति नाम्नीयात्स्मादुक्काममेवाभि तद्यमहोरात्रे वा अग्नीषोमो तद्य हि
वावपर्यावर्त्तं तेनाहः प्रीतमाग्नेयं रात्रिमनुसंतिष्ठते तेन रात्रिः
स्तोमी प्रीता स्तैषाहोरात्रयोरत्तिमुक्तिरित्यहोरात्रे यद्धैन मुच्येते
निनंत आप्नुतो य एवं विद्वानेतं घर्मुमाप्नतेतं माकुर्द्विरूपं स्याच्छु
च कृष्णं वाहोरात्रयो रूपएणं शुक्लं वा पलोहितं वाग्नीषोमयो रूपाण
तिं तस्यैकादश प्रयाजा एकादशानुयाजा एकादशोपयज स्तानि त्रय
स्त्रिंशत्त्रयस्त्रिंशद्वाइस्त्र वैदेवाः सर्वेषामेव देवानां प्रीत्यै प्राणा वै प्र
याजा अपाना अनुयाजास्तस्मा समान्नवंति समाना हीमे प्राणाः
नांस्तदाहुः कस्माद्वा प्रयाजेषु यजति प्रतीकैरनुयाजेष्विति रेतः सि

यांवै प्रयाजा रेताधेय मनुयाजां स्तस्माद्वा प्रयाजेषु यजति प्रतीकेरनु
याजेष्वित्यथ यत्सर्वमुत्तममाह स्वगा वै तल्लोकं यजमानं दधात्याग्नी
न्निरामीणाति सर्वेण ह वा एष आत्मना स्सार्वेणम नस्ता यज्ञं स्तं नरत
योयजते तस्यरिरिचान इव वा एतस्यात्मा नवति तमस्यै तान्निरामी
न्निरामीणाति तद्यदामीणाति तस्मादाप्रियो नाम पर्यग्निं पशुं करोति रक्ष
स्तामपहत्या अग्निर्वै रक्षसामपहंता त्रिः प्रस्तविपर्यग्निं करोति तद्य याति
स्तोऽग्निमग्निः पुरः कुर्यादेवं तं तस्मात्पुनः परीहीत्यग्नीधं ब्रूयाद्यामिच्छेन प्र
यवेतेति ॥ आदेव्याः शमितारंउत तव मनुष्या आरभध्वमुपनय तमेध्या
दुर आशाशानो मेधपतिभ्यां मेधमिति तदेकत्राकुर्यजमानो वै मेधपति
रिति को मनुष्य इति ब्रूयाद्देवाते व मेधपतिरिति षड्विंशाति रस्यैवं क
यइति पत्रविजहावे वं कृयत्तोस्य कार्य वोनित्यं स्मन्नाजना निहाविरत्नां

स्तीनवंतीनइ हस्तां नागेनादेवं नागं प्रसृजानीति॥ स एषोऽध्रिगुः संज्ञासे
नमेवांगानि [stain] मा परिकृत्तीरिति यद्वात्र ऊष्टं तद्देवानां हविर्नेत्येवैतद्
गा।३ ष्टं हविरदंतीति न वरुचोऽध्रियो वा नीति नवक्ष्म प्राणाः प्राणानेव तद्धडमाने दधाति
स्त्र वा युवा या अस्मिंल्लोके अमृतं वा यामुष्मिंस्त्रिः [stain] परि [stain] दधात्यपरात्मा यस्त्वरु
गा। त्पुरस्तादाहस्तरु दिवा वै पितरः पितृद्देवत्यमिव वै पशुरालभ्यमानो नव त्स्यंथ
यत्त्रिरूपपरिष्टादाहत्रिर्वै देवत्रां [stain] देवादेवत्यमवैनं तद्यातयामानं
करोति॥ पार्थिवयां यां मुज पत्यं नाव पापा स्वत्पपापो हा वै देवानां शमिता तस्मा
एवैनं तत्संप्रयच्छति स्वाहि देवाननुवदेत्॥४॥ अथ स्तोकीयाऽन्वाह स्तोकानावे
तानिरस्मनयेस्वदयत्येतत्ताहुवाछतषां पुरोनुवाक्यां एतायाजपास्तस्मादनिरु
पानवंति स्वाहाकृतिभिर्विश्वरिव्वावपपा अवरंति प्रियाजानवतत्पशुंताजः ऊर्ध्व
तिं न स्वाहाकृतीयवपां वांतरेण वावं विसृजेत प्राणा वै [stain] स्वाहाकृतयः आत्मा

वपांनेप्राणंआत्मानंवान्वेनांतदीक्षनीत्यथयदनुष्टुभोऽग्नीषोमीयस्यपशोःपुरो
ऽनुवाक्याभवंतिगायत्रीविसायानुष्टुभायत्रमग्नेछंदाथयास्त्रिष्टुभोयाज्याः
स्तत्रास्यैवैतछंदायास्त्रिष्टुभःक्षत्रंसोमंस्तद्यथाछंदसांदेवतेप्रीणात्यथोवे
पुरुशुमालभ्यमानंपुरोलाशोनिरूप्यतेमेध्यंवाएषपशूनांयत्पुरोलाशःस
मेधामेवैनंतद्गच्छतिकरोत्यथयत्रपुरोलाशोनुनिरूप्यतेतत्पुरोलाशंस्वि
ष्टकृद्भक्तानिविदीस्विष्टकृतंतस्माद्भक्ताभवंतिविश्वामित्रीपुरोलाशःस्वि
ष्टकृतःपुरोनुवाक्यामन्वाहविश्वामित्र्यायजतितांतिर्वियंवस्यपुरोलाशो
ऽग्निविश्वामित्रोवावाचायज्ञस्तायते॥पा॥अथमनोतामन्वाहसर्वाहविदेवताः
पशुमालभ्यमानमुपसंगछंतिममनामग्रहीष्यतिममनामग्रहीष्यतीति
तासांसर्वासांपशावेवमनांस्योतानिभवंतिअत्रप्रीणातितथाहासांस ४८
वाग्निमोवाप्येवोपसमेतंभवतितदाकुर्यन्नानादेवताःपशावेवआलभ्यंतेय

सा॥१

कस्मादाग्नेयमेवान्वाहेति तिस्रो वै देवानां मनोता अग्निर्वै देवानां म
नोता तस्मिन्ह्येषां मनांस्योतानि भवन्ति वाग्वै देवानां मनोता तस्यां ह्ये
षां मनांस्योतानि भवन्ति गौर्वै देवानां मनोता तस्यां ह्येषां मनांस्योता
अ४ । नि भवन्त्यग्निः सर्वा मनोता अग्नौ मनोताः संगच्छन्ते तस्मादाग्नेयमेवान्वाहे
ति ता वै त्रयोदश भवन्ति त्रयोदश वै पशोरवदानानि तेषां समवद्यति त्रिः
प्रथमया त्रिरुत्तमया तत् सप्तदश संपद्यन्ते सप्तदशो वै प्रजापतिरिति तद्वा
आर्द्धुकं कर्म यत्प्रजापतिसंमितं सप्तदश सामिधेनीरन्वाह सप्तदशो
वै प्रजापतिरिति तद्वा आर्द्धुकं कर्म यत्प्रजापतिसंमितं मथ यत्र पशुराम्ना
ते तद्वनस्पतिरच्युतोऽग्निर्वै वनस्पतिः स वै देवेभ्यो हविः श्रपयति।
तस्मादच्युतो भवति स्त ठ वि[illegible]यो भाजनो ऽग्नेः सर्वेषु हविःषु भागी भ
वतीति तदाहुर्यद्धाम भाजो देवा अथ कस्मात्प्रायो भाग्वनस्पतिरिति धाम

त्विादेवायंयस्यानज्ञंतंपाथः पितरः पित्र्यादेवैतय इवावेपशुः पित्र्यादेवतंपय

स्तस्मादितिब्रूयात्तद्दाहुः कस्मात्सौम्यएवाध्वरे प्रवृत्ताहुतीर्जुह्वतिनहविर्य

ज्ञइत्यंशांतौक्लेवंवाएषादेवयज्यायद्धविर्यज्ञोऽथैषेवरुस्मादेवयज्ञमाय

४९ सौम्योध्वरस्तस्मात्सौम्यएवाध्वरे प्रवृत्ताहुतीर्जुह्वतिनहविर्यज्ञइतिजुष्टो

वाचोभूयासमितिजुष्टोवाचस्पतादिविवागित्येवाचोमधुमत्तमंतस्मिन्नोद्यध्य

स्वाहायरस्वत्यांइतिपुरस्तात्स्वाहाकारेणजुहोतिवावंतदुस्रजतेतम

स्माद्यागतत्रध्वस्मिष्टायत्तंवहतिमनसोत्तरांमनसा हिमनःप्रीतंमन

सा हिमनःप्रीतं॥६॥ ॥७॥ ॥द्वशमोध्यायःसमाप्तः॥ ॐ॥ अथातःप्रातरनु

वाक्योयादेवेनंप्रातरन्वाहतत्प्रातरनुवाकस्यप्रातरनुवाकत्वंमथयत्प

पादाजपतियद्धाहुतीर्जुहोतिस्वस्त्ययनमेवतत्कुरुतेहिरुत्यप्रातर ४८

नुवाकमन्वाहवज्रोवैहिंकारोवज्रेणैवतद्यजमानस्यपाप्मानंहंत्य

ष्वनिष्क्रान्तमनुब्रूयादेतद्वा एकं वा वो नव वसितं पाप्मा नायं निष्क्रान्तं तस्मान्निष्क्रान्त नि १
मनुब्रूयाद्यजमानस्यैव पाप्मनोपहत्या ऊर्ध्वान्यानुब्रूयादूर्ध्वसंमिता वा इमे लो
कोऽयं लोकः पूर्वोऽर्ध्वः स्वर्गो लोक उत्तरोऽथ यदूर्ध्वं वीवं तरेण एतदिदमन्तरिक्षं तद्य
वं४ द्यदूर्ध्वान्यन्वाहैतेष्वेव तल्लोकेषु यजमानं समर्द्धयत्येष्वेव तल्लोकेषु यजमानं द
धाति॥१॥ अथ यावेव पङ्क्तिं पञ्च पदानि कथं स्यादूर्ध्वान्यानिष्क्रान्तमन्वतीति प्रणव उत्तरया
स्तृतीयं स्तथास्यादूर्ध्वं यो निष्क्रान्तमन्वत्याग्नेयं ऋचमन्वाह तदिमं लोकमाप्नो
त्यैषस्यमन्वाह तदन्तरिक्षलोकमाप्नोत्याप्वि। नमन्वाह तदमुं लोकमाप्नोति गा
यत्रीमन्वाह मुखमेव गायत्र्यनुष्टुभमन्वाह वागनुष्टुब्वै मुखेन तद्वाचं दधाति
मं४ मुखेनैवैवाचं वदति त्रिष्टुभमन्वाह बलं वै वीर्यं त्रिष्टुब्बलमेव तद्वीर्यं यजमाने
दधाति बृहतीमन्वाह गावो बृहती गा एव तद्बृहत्याप्नोति हमन्वाहां जाविकामवो ॥ जगती
मन्वाह बलं वै वीर्यं जगती बलं वीर्यं पुरस्तात्त्रिष्टुब्बलं वीर्यमुपरिष्टाज्जगती॥२॥ म
ध्ये बार्हतान्याप्नोति हाम्य पश्वो बले नैव तद्वीर्येणान्नयतः पशून्परिगृह्य यजमा
वं२

ने दधातीति याह यजमानात्पशवोनुक्रामुका भवंतीति यथा ह वा अस्मिंल्लोके मनु
ष्याः पशूनश्नंति यथ निर्भुंजत एवमेवामुष्मिंल्लोके पशवो मनुष्यानश्नंत्येवमेना
न्निर्भुंजते स एनानि ह प्रातरनुवाकेनावरुंधेत मिहावरुंधे अमुष्मिंल्लोके ना द्वा३
श्नंति नैनेन प्रतिभुंजते यथैवेनानस्मिंल्लोके श्नाति यथ निर्भुंक्ते एवामदेवेनान
मुष्मिंल्लोके श्नात्येवमेन्निर्भुंक्ते पङ्क्तिमन्वाह प्रतिष्ठा वै पङ्क्तिः सर्वेषां वत द्भूतेषु य
जमानं प्रतिष्ठापयति ॥३॥ अथ यस्त्वाह विदेवतां होतारं प्रातरनुवाकमनुब्रूह्यं प५
तस्माद्वांस्समानाः प्रत्यक्‌प्रतिष्ठंते मया प्रतिपत्स्यते मया प्रतिपत्स्यत इति स यदेकं
देवतामादिश्य प्रतिपद्येताथेतराभ्यो देवताभ्यो वृश्च्येत तां निरुक्तया प्रतिपद्य
तां तेनो नकस्यैव नादेवतायाआवृश्च्यते आपो रेवतीरिति प्रतिपद्यते आपो वै ५०
सर्वा देवताः सर्वाभिरेवैतद्देवताभिः प्रतिपद्यते उपप्रयंतो अध्वरमित्युपसं
दधत्येकापतितदस्य लोकस्य रूपं प्रयंत इतीदममुष्योतितदग्ने रूपं प्रयंत इतित

पे१

दमुष्यादित्यस्यैवमेवस्तर्वास्तु प्रतिपत्सु सर्वेषु ऋतुषु आग्नेयउपस्थ त्रा
ध्विनेंद्रस्त्वर्वाग्नूर्द्ध्वव्याकृतिरग्नेस्तूपंमुत्तराम्मुष्यादित्यस्याध्येतद्वेनानाछंदांस्य
तरेणगत्वाद्दिवाध्यातबालिष्टअरिष्टअनात्तेद्वतेताभ्यांप्रतिपद्यतेस्समाने
नस्त्रक्केनरसःसमारोहतिद्रगत्तेस्कंधेरोहस्यरूपंस्वर्गंयत्रवास्तमानस्या
स्मषेयिस्यात्तत्रदेनवानंसंक्रामेदेमृतंवैप्राणोमृतेनतमृत्यंतरतितद्यया
वंशोनवामर्त्येनवाग्नान्तेसंक्रामोदेवंतंप्राणेवेनसंक्रामतिब्रह्मवैप्रण
वोब्रह्मणैवतद्भ्रंस्तोपरसंतनोति॥४॥अथक्वःप्रणवस्यात्मजाकामानांमका
रांतःप्रतिष्ठाकामानांमकारांतःप्रणवस्यादितिहिकआकुःठकृइतिवेव
।स्केतोंमीमांस्तितःप्रणवोध्यातइतहस्मुकृद्दृहस्पर्सइतिमुकृएवप्रणवस्य
कैस्त्रानुवचनयोर्मध्यइतिहस्माहकोषीतकिंस्तथासंहितंनवतिकारांस्ता
वस्तानार्थप्रतिष्ठावाअवस्तानंप्रतिष्ठित्याएवाथोउनयोःकामयोराप्त्यै

एतउ हावि छंदः प्रवाहात्प्रवरं छंदः परं छंदादाति प्रवहंतिं तस्याग्निर्नूरिस्ति छं
श्रौ २ दस्याछंदाति प्राञ्चस्योतियं त्वेवैयं छिष्यात्तं मनसापेव विधे छंदस्यांत्त
न्तचेष्टुद्रवतिवासंवा शीर्यतइतिहस्माहसमानो दक्ष्ण एफन्नमानिकेत
नां पांड्डान्यवाहरस्तौ वाउदर्कः पशवश्च छंदांसिरस मेवतछंदांस्यत्र्यूपनि
वर्तंते उपनिवर्त्तमिवाविपशवः सौयवयेरमं तंप्सेको नाविराड्डिरन्ना
कयासंपदि विराड्डिरनुक्रयेका विराडमत्येति ॥ पात्रयोवे यद्धे कामाय:
संपन्ने यो न्यूनयातिरिक्तयाह्वियत्तस्य संपन्नंत स्वर्ग्यं यन्न्यूनन्तद
न्ताद्यं यदतिरिक्तं तत्प्रजात्यैत हात्रेवयजमानः सर्वान्कामानाप्नोत्यन्न्उ
पारूरात्पशुरित्याशीर्वत्यापरिदधातिपशुन्म्यएवतदाशिषं वदते तथाह
यजमानात्पशवोनुक्रामुकानवंति तस्यांवाचमुत्सृजति तादनमजनीतिदे ५१
वभ्यो निवेदयइत्यत्रहिडायते यावाउन्देवहितं सनेमतिद्विपदामन्त्र

स्यति प्रशानो वा एतानि कृन्तरूत्तराणि छंदांसि यजमानछंदसं द्विपदा ॥ अधिष्ठाया
मेव तत्प्रतिष्ठानां यजमानं दधात्यथो वाव पशून्पुरुषः स्तिष्ठति त्रिः समानि कृत्वानां छं
दांस्यन्वाह तदेकविंशतिरेकविंशो वै स्तोमः स्तोमानां परमं परमं स्तो
ममाप्नोति यद्वेवैकविंशतिर्द्वादश वै मासाः पंचर्तवस्त्रय इमे लोका ॥ असावा
दित्य एकविंशः स्तिन्नेवतस्मै लोकतायां यजमानमधि ति ॥ द्वातदाहुर्यदिमा ध्यू
हविर्यज्ञस्य वा पशो वा स्तानि धेर्यो ॥ थ कासो मस्याध्वरस्येति प्रातरनुवाक इ
ति ब्रूयाद् द्वारे ह वा इतरासां संवत्सरमुपसत्यो ॥ नेहि शतमात्रमधैनु ब्रूया ॥
च्छतायुर्वै पुरुषः ॥ आयुरेवास्मिंस्तद्दधाति ॥ विंशतिशतमनुब्रूयाद्विंशति
शतं वा ऋतोरहानि तदृतुमाप्नोत्यृतुना संवत्सरं ये चसंवत्सरकामास्त्रीणि
षष्टिशतान्यनुब्रूयात्त्रीणि वै षष्टिशतानि संवत्सरस्याहां संवत्सरस्यैवाप्त्यै ॥
सप्तविंशतिशतान्यनुब्रूयात्सप्तविंशतिशतानि संवत्सरस्याहोरात्रा

णीं तत्संवत्सरस्याहोरात्राण्याप्नोति सहस्रमनुब्रूयात्स्व[illegible]र्वं वितथ सहस्रं
स्वर्गं प्रातरनुवाकस्त्वं सार्वणास्वर्गमाप्नोति य एवं वेद तदु ह स्माह कौषीत
किः प्रजापतिर्वै प्रातरनुवाकोऽपरिमित उ वै प्रजापतिः कस्तं मातुमर्हति
त्येषा ह वा स्तुतिः ॥७॥ तद्दाज्यं सदस्युक्तानि शास्यं तत्कस्माद्विद्वां
नयोः प्रातरनुवाकमन्वाहेति शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्विद्वांन प्राणाश्छं
दांसि शीर्षंस्तत्प्राणांदधाति स्वदस्यानि शास्यं तदुदरं वै सदो मुक्था
न्युदरस्यावयमुवाच्च आघंत यथा हवा अन्नं एवं यज्ञः प्रतिमयां यथाक्षन्य
मेवं प्रातरनुवाको यथा पात्राण्येवमुक्थानि स्तयोऽप्यकमन्वाह यथाप्यधन्य
न्य पात्राणि स्तम्भेरन्नेवं तस्योक्थानि सम्भंतं तदुक्थानाम स्तम रमीश्वरो य
जमानं न्त्रेषोर्व्वातांस्तस्माद्बहुरेवानुब्रूयादुक्थानि तत्परिबृंहतीति यो यज्ञस्य ५२
स्तम्भस्याशीः [illegible] सा मे स्तम्भस्य तामिति या वै यज्ञस्य स्तम्भस्याशीः सा

यजमानस्याथोत्रीणिवाएतानिसहस्राण्यधियज्ञंप्रातरनुवाकस्त्राश्वि
नंमहदुक्थंमहारात्रउपाकुर्यात्सुरावावाचोविसर्गाद्घात्रेनत्पशवोमनुष्याव
यांसीतिवावंव्याखनंतंपुरातत्तोवावंहवाएतकृतान्याथायथंतिंयक्ष पृ २
तंयमानित्रोरतेआपीनांवाचमभ्यासिक्तांप्रथमतस्सृजवामतिनप्रात
रनुवाकेवोपांशुतर्याभिवांतरेणवावंविसृजेतप्राणापानौवाउपां
श्वंतर्यामौवाक्प्रातरनुवाकोनेत्प्राणापानौवंवावंवान्वयेनांतदृक्षनी
तिंताद्धिकंछंदस्तांयोगइतिजपित्वाथापोरेवतीरितिप्रतिपद्यंतेनापो
रेवत्येपुरस्तात्किंचनपरिहरेदितितदिहस्थितमनाऽस्कायंतदिह
स्थितमनाऽस्काय॥८॥एकादशोध्यायःसमाप्तः॥ ॥छ॥ ॥ॐ॥यज्ञोवाआ
पंस्तद्यदपोच्छ्यंतियज्ञमेवतदुच्छ्यंत्यथातउर्वाआपोरसंउर्जानिवतद

सेनहविः संसृष्टं ॥त्यथो अमृतत्वं वा आपो ऽमृतत्वमेव तदात्मन्धत्ते तद्धस्माव
पुरा यज्ञमुहा रक्षांसि तीर्थेष्वपो गोपायन्ति तद्ये के चापो ऽच्छ जग्मुस्त एव तान्
व२ सर्वाञ्जघ्नुस्ततएतत्कवषः सूक्तमपश्यत्प्रदेवत्रा ब्रह्मणे गातुरेत्वि
ति तदेवं ब्रवीत्तेन यज्ञमुहा रक्षांसि तीर्थेभ्योऽपाहंस्ततो हैतदर्वाक्स्वस्ति कृ
स्तोऽरिष्टाः पुनः प्रत्यायन्त्यथादामुत्राप्यध्वर्युरा कृतिं ऊ होति तां संप्रत्येत्ताम
नुब्रूयाद्धिनोतानो अध्वरं देवयज्येति तस्या एव वषायाज्या देवयज्येत्यभिरू
पा वर्हन्तीरथनु द्विधारा इत्यावर्तन्तासु प्रतीयदापो ऽभ्यहस्यमायतीरिति प्रति
ख्यातासु स्तम न्यायं त्कृपयं त्य न्ना इति समायतीषु यंति वा आपं जपयं
त्यन्त्यां आपो नाद्देवीरूप यंति हो त्रियमिति होतारं चमसेनावनीयमानास्वाधेन
वः पयस्वारसर्था इत्यापाप्ताध्वेधनु वं आपा हीदं सर्वं हिन्वं त्यथाध्वर्युर्होतार ५२
मन्यावृत्य तिष्ठति तं होता पृच्छत्यध्वर्यविरपा इत्येषीर्यज्ञमित्येवनं त

त

हार्हंतीव नं नमुरिति प्रत्याहा विदा मतद्य दास्य प्रथमो यऽग्रा आणंस्तं तस्
स्मादित्येवैनं तदाह प्रत्यक्षो ह्याह ते तं निगदं प्रतिपद्यते यज्ञैवैरसो निगदं
ऊर्जामवत इसं निगादेन हविषि दधाति॥१॥ अथ बयोयं त्यद्धुग्निरित्यापा
अथ बयोऽपो हीयतीस्तोत्ये मानुगमन्नेवतीजं वधन्यादित्यागतां स्वा त्य
नापठ राती बर्हिरिदमित्यागतवत्या परिदधात्यग्निरूपाअन्वाहुय
द्यङ्ग निरूपं तत्समृद्धं यज्ञस्यैव समृद्धं त्रन्त्रं प्रातरनुवाकमान्वी
दृप्रा प्रातःछान्यस्मिंस्तानेतस्मिं संध्यावस्तु रात्रायां स्तादेवाः प्रतिबुध्य फो हा ५
बिन्त्यतं एतं त्रिः समृद्धं वज्रमपश्यन्नापइति तत्प्रथमं वज्ररूपं स्तरस्त
द्वि तीति न द्वितीयं वज्ररूपं पुंवदग्राणवं न वर्तितं तृतीयं वज्ररूपं प्रतनाव
द्वांस्त्रिः समृद्धेन वज्रेणेभ्यो लोकेभ्योऽसुराननुदन्त तथो एवैतद्यजमा
न एतत्त्रिवृत्रिः समृद्धेन वज्रेणेभ्यो लोकेभ्यो द्विषतो भ्रातृव्यान्नुदते॥

।।२।। माध्यमाः सरस्वत्यां सत्र मास्त तद्धापि कवषो मध्ये निषसाद तं हेम
उपोदुर्दास्या वै त्वं पुत्रोसि न वयं त्वया सह भक्षयिष्याम इति स ह क्रुद्धः प्र
द्रवन्[illegible]रस्वतीमेतेन सूक्तेन तुष्टाव तं हेयमन्वियाय तत [illegible] हेमे निरा
गा इव मेनिरे तं हान्वावृत्योचुर्ऋषे नमस्तेऽस्तु मा नो हिंसीस्त्वं वै नः
ये ५ श्रेष्ठोसि यं त्वेयमन्वेतीति तं ह ज्ञपयां चक्रुस्तस्य ह क्रोधं विनिन्युः स एष
कवषस्यैष महिमा सूक्तस्य चानुवदितां थय सहपत्नीन्नियंतिर्गंधर्वी
ह वा इ इस्य स्तोमम प्रत्यायिहंतागोपायंति तत्र ह स्त्रीकामास्ते हास्तु
मनांसि चक्रुर्वीतत द्यथा प्रमत्तानां यज्ञमाहरेदेवं तदुपनामुक उ ह वै नं य ए४—
ज्ञोन्नवति य एवं वेद ते ताविविंशतिमन्वाहताविराजमभिसंपद्यंते विराड्
ढीर्वा ऋापो नं विराज[illegible]मपौन्नेन तदंनाद्यं संभर्द्धयातित्रिः प्रथमया त्रिरु ५४
त्तमया चतुर्विंशतिः संपद्यंते चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री गायत्री प्रातःसव

नंवहतितिं तदुह प्रातःसवनस्तूपान्वापश्यतीति च्चात्रपोनअस्या॥३॥अथ
वाउपांशु प्राणएवतं हूयमानमनुप्राणीत्यात्प्राणंमपाहिप्राणंमेजिन्व
स्वाहा चासुन्नवस्तूर्यायतिस्तएवतस्यवषट्कारस्यस्वाहाकारोनहावे
तान्याहुतयोदेवान्गच्छंतियांवषट्कृतावास्वाहाकृतावानवैत्यंतर्या
मोपानएवतं हूयमानमन्वान्यादपानंमपाह्यपानंमेजिन्वस्वाहाचासु
नवस्तूर्यायतिसएवंस्यवषट्कारस्यस्वाहाकारोनहावेतान्याहुतयोदे
वान्गच्छंतियांत्रवषट्कृतावानवंतितौवाएतौप्राणापानावेवयदुपांश्वंत
र्यामौतयोर्वाउदितेन्यमनुदितेन्यंजुह्वतीमावेवतत्प्राणापानौविता
रयतितस्माद्धीमौप्राणापानौसहसंतौनानेवयद्वोदितेन्यमनुदिते
न्यंजुहत्यहोरात्राभ्यामेवतदसुरानंन्तरयंत्यनयतोह्यमुमादित्यमहोरा
त्रेपाप्मानंवायजमानइतिहस्माहाथयस्त्वेतावुन्नाउदितजुहत्यनौवा

नुदित उदकूयाजी सन सोमयाजी यस्यैवितौ यथायथं कुर्ये तं सस्तोम
याजीति तिश्वा उपांशुं तयामियो ॥६॥ अनूच्येयः पवमानो ना ३ इति नानूच्ये
यद्वा कुर्सं च एतदायतनं यत्रै तद्धोतास्ते थादः साम्नो यत्रामी सामगायं
ति स यो नूत्तिष्ठत्यं वं स स्वादायतनाद्व्यवयत्य वं स साम्नो नुवर्त्मानं करो
ति तस्मा उ नानूत्तिष्ठेन्नेह वं स्वादायतनाद्व्यवयानीति नेद्वं स साम्नो नुव
र्त्मानं करवाणीति यदि उ स्वयं होतास्यादनूत्तिष्ठेदोपगात्रं ह्यस्य नवति
स्वर्गो वि लोकः स्वरः सामः स्वर्गे लोके स्वरे साम न्यात्मानमिति सृजा इत्य
थ पवमाने ह वा उ प्रातः सर्वा देवताः संतृप्यंति कथं तत्रापरिनिह्निता नवती
ति स स्तुते पवमान एतं जपं जपेद् उपहूता देवा अस्य सोमस्य पवमानस्य
विचक्षणस्य नह्ये उपमां देवा कथं नामस्य सोमस्य पवमानस्य विचक्ष ५५
णस्य नह्ये मनसा वाचा नह्यामि वा वाचा नह्यामि प्राणेन वाचा नह्यामि स्व

पा
नी

स्रुषा चान्नह्यामि श्रोत्रेण चान्नह्यामीति स्त एष प्रादाविः स्त मुपहव स्त
थाहाम्यास्तो सोमाराजा विवहणाश्चंद्रमान्नन्हो नह्यितो न्नवति यममुं दे
वान्नह्यं नह्यंति ॥५॥ अथ पशुः स्तोम एविष प्रत्यद्धं यत्पशु रूहेकोपयामि
वहिस्याद्यदे सन्ध्येत स्सवानान्ये तन तीव्री करोति तद्यद्भूपयान्नवशंति
तेन प्रातःसवनं तीव्री कृतं यच्छूपयंति यत्पशुपुरोडाशेन चरंति तेन माध्यं
दिनं सवनं तीव्री कृतमथ यादेनन्तृतीयसवने प्रचरंति तेन तृतीयसव
नं तीव्री कृतं स्त एष सवनानामेव तीव्रीकारो यास्त्रयस्तोमपादवता स्त्रया
स्त्रिपशुना जनास्त्रयस्त्रिंशात्स्तोमपादवतायाः स्तोमा कृतीरन्वाय
ताष्टौ वसव एकादश रुद्रा द्वादशादित्या इंद्रो द्वात्रिंशं प्रजापतिस्त्रय
स्त्रिंशास्त्रयास्त्रिंशात्पशुना जनास्ताउ न्नयध्याः प्रीतान्नवं तियदेष स्त्रासन्ये
ततमेत मिंद्राग्नः स्यादितिह कस्त्रा कूरिंद्राग्नीवि सर्वादेवास्तदेनेदन स्त

वीन्देवान्प्रीणातीति वदं तस्स्तु मैवा आऊशाग्ने यं एवि षस्यादिंद्राः पुरोळाशा
स्त्त स्त्तमभिंद्राग्नी जजेतद्दि इत्ययन्नेर्वि प्रातःसवनं प्रातःसवन एष आलभ्यतेऽग्ने
त२ वीरतं स्व छीमन्यास्मेहरंतियेन्याद्दवत्यं कव्वीतितत्ते घयान्यस्य सं मन्यस्मे न२
हरादवसं दं पिाकवलं स्संवसरं स्तंवसर दं स्सदामाग्नेयं एवन न यवेति
५५ त्तितद्ध हिक आकुः शिद्यायामेवावते आग्नेयः॥द्वा तस्यनुवोयज्ञस्यरऊ
स्सन्न ततिंनुवक्ततीवपाये पाज्ञां प्रवः शुक्रायनानवेनरधामितिंशुक्रवती
५६ पुरोळाशास्य प्रकारवोमननावन्यमानं इति हविष्मती हवींषए कादशिनीयेवा
न्वायातयेयुरितिस्रास्थितिर्यद्दिष्टोपायंनवत्यं यथावाहन आवहदेवान्यऊ
मानायाग्निमग्न आवह वनस्पतिमावह इंद्रं वसुमंतमावाहेति तत्प्रातःसव
नमावाहयतीइंद्रं ऋद्रवंतमावाहेतितन्माध्यंदिनं स्सवनमावाहयतीइंद्रमादित्य ५६
वंतमऋभुमंतं विभुमंतं वाजवंतं बृहस्पतिमंतं विश्वादेव्यावंतमावाहेतितिस्रृ

तीयस्तवनमावाहयत्वत गाहाकवनस्पतिमावाहयत्यंतत आवाह्यस्व
तीयस्तवने ह्येनंयजंतीतिवदंत्तदु वा आकूरात्माविपशुः प्राणो वनस्पति
र्यस्तंतत्रक्रूयात्माणादात्मानमंतरगांनजीविष्यतितथाहस्यात्तस्मात्प
शुमंवोपसंधयवनस्पतिशावाह्योमीमांसितःपशुः॥१॥ प्रजापतिःप्रजाःस
२५ ष्ठारिर्विवानइवामन्यततस्ताह् ह्तकथंनुतनयज्ञक्रतुनायजेयंयेनष्ठा
पकामानाप्नुयामवंनाद्यंरुंधीयेतिसएतामेकादशिनीमपश्यत्तामाहर
त्तयायजततंतयेष्ठापकामानाप्नोदेवानामाद्यमरुंधतथाएवैतद्यजमानए
तयैवैकादशिन्येष्ठापकामानाप्नोत्यवंनाद्यंरुंधेतस्यैवाएतस्याएका
दशिन्यैयाज्यापुरोनुवाक्याश्चैवंनानामनोतायैश्चहविषोथेतरसमान
माग्नेयःप्रथमोब्रह्मवाअग्निर्ब्रह्मयज्ञास्तस्यावरुध्यैसारस्वतोद्वितीयो
वाग्वैसरस्वतीवाचमेवैवाइदंस्वरितमंनमप्रतेनौद्यस्योपाप्त्यैसौम्य

स्तृतीयः क्षत्रं वै सोमः क्षत्रयशा अस्यावरुद्धो पोष्यश्च ब्रह्मवर्चसं प्रथमाद्य
स्याः पाश्यो बार्हस्पत्यः पंचमो ब्रह्म वै बृहस्पतिर्ब्रह्म यशा अस्यावरुद्धो वि
श्वादेवः षष्ठो विश्वरूपं वा इदमन्नमद्यात ताद्यस्योपाद्यायैंद्रः सप्तमः क्षत्रं वा इं
द्रः क्षत्रयशा अस्यावरुद्धो मारुतोऽष्टमः आपो वै मरुतो न्नमापो ताद्यस्योपाद्या
यैंद्राग्नो नवमो ब्रह्म क्षत्रे वा इंद्राग्नी ब्रह्मयशा अस्य च क्षत्रयशा अस्यावा
रुद्धो सावित्रो दशमः सवितृप्रसूतं वा इदमन्नमद्यत ताद्यस्योपाद्यै वा
४।५ रुणएकादशः क्षत्रं वै वरुणः क्षत्रयशस्यावरुद्ध्या एवं वै प्रजापतिर्ब्रह्मणा
व क्षत्रेण च ब्रह्मणा वो न यतो न्नाद्यं परिगृह्णानो वरुंधानऽएवं
यो एवैतद्यजमानं एवमेव ब्रह्मणा च क्षत्रेण च क्षत्रेण च ब्रह्मणा वो नयतो न्न
द्यं परिगृह्णानो वरुंधानऽएत्यवरुंधानऽएति॥ ५॥ द्वादशमोऽध्यायः समाप्तः॥ ५७
॥ ऊँ ॥ प्रजापतिर्वै यज्ञं सृष्ट्वा तस्मिन्सर्वे कामाः सर्वममृतत्वं तस्यैतं गोप्तारो

याद्धि त्वधांस्तां समदः प्रस्त्रष्यं नमस्यति नमो नम इति नाहि नमस्कार मति दे-
वांस्ते नमसि ताहोतार मतिस्तुऽतेस्मृ एतं प्रजापातिं यज्ञं प्रपद्यते तद्वैव
यजमानः सर्वान्कामानाप्नोति ॥१॥ अहे थ विषयं स्तौ वरंति पन्नावो विहवि
षपङ्क्तिः पञ्चनामि वाथैतानि विपं वहवीषि नवंति दधिधनाः करंवः पुरोला
शः पयस्यति पंचपदा पङ्क्तिः पांक्तो वै यज्ञः पांक्ताः पशवः पांक्तः पुरुषो यज्ञस्य
व पञ्चनाम्बावाप्नोति यज्ञ ऽग्निरूप तपञ्चनामेव परिगृह्णायाथो सवनानामेव
हवि५ ती न्नीकारायां यन्नैवैष पङ्क्तिः प्राणएवतस्माद्येन्वे मित्रावरुणः प्रेष्यति तन
होता यजति समानो ह्ययं प्राणस्तदाऊर्यं यावे प्रातर्य ऽत्यूक्सा तद्यो ह॰
तयामानवत्ययकस्मादेषाम्न वेषु सवनेषु यात यामतिंयाद वै सवानवि
तारय न्नेति प्रातः प्रातः सावस्यति प्रातःसवने माध्यंदिनस्य सवनस्याति
माध्यंदिने सवने तृतीयस्य सवनस्येति तृतीयसवने तेनायांमातदाकुः
तया

कस्मात्प्रातरेव पयस्यां न मध्यंदिने न तृतीयसवन इति॥ यज्ञो वै मित्रावरु
णए तद्वै यज्ञो जायते य त्प्रातःसवने पयो भाजनो विनरूपाः कुमारस्तद्य
थाजातायस्तन्मुपदध्यादेवं तद्धावा उत्तरयोःसवनयोर्यद्दाववर्द्धत ५८
तिस्तनो वितदा तस्मात्प्रातरेवपयस्यां नमध्यंदिने नतृतीयसवन इति॥२ ५८
॥हविरग्ने वीहीत्यनुसवनं पुरोनाशास्विष्टकृतां यजत्येव सोरोहमाश्रव
णो देवानांहोतास तमेतस्मिं कर्मणि मृत्युः प्रत्यालिल्ये ग्निर्वै मृत्युः स हविर
ति ५ ग्नेवीहीहैं ति षाग्निं प्रीचाध्याति मुमुच तथो एवं विद्वान्होता हविरग्नेवीहीत्येव
हविषाग्निं प्रीचाध्याति मुच्यत एतैं ति र्हवा अंतराकाशाद्देवाः स्वर्गं लोकं जग्मु
स्तानेतस्मिं कर्मणि मृत्युः प्रत्यालिल्ये ग्निर्वै मृत्युस्ते हविरग्ने वीहीतिहैं विषा
ग्निं प्रीचाध्याति मुमुचिरे तथो एवैवं विद्वान्होता हविरग्नेवीहीत्येव हविषा ५८
पाति ग्निं प्रीचाध्या॥ मुच्यते तानि वा एतानि षष्ठ हराणि हविरग्नेवीहीति षसंगाय
याति १

मात्मा षड्विधं स्तदात्मैनेवात्मानं निष्क्रीया नृणो भूत्वाथ यजते स एषाव
सारस्य प्राश्रवणस्य मंत्रः स न मन्येत कनवाउकेन वायजा इत्यृषि कृते
न मंत्रेणर्वायजानीत्येव विघात्॥३॥ अथ सोमइति वि पशुम वो वामैवं पुरो
ला शा द्वत्वा एते सोमांशवः प्रत्नो अंशुर्यमितमाजिषु एवं तिष्टप्सो अंशुरापा
को।५ रस्तो अंशुं हिर्दिषा अंशुर्यव्रस्तु क्रो अंशुशुः पयो जीवो अंशुः पशुरमृतो अंशुर्हि श्रं ५
रण्यम् गंशुर्यकुरं शुः सौ सा मांशुरित्येते वाउ द्वशा सोमांशवो यदा वा एते
सर्वे संगच्छंतेथ सोमोय स्तुतः॥४॥ पुरोडाशो श्विरिवादि देवत्यै श्चरंत्या त्मा व
यजमानस्य पुरोडाशाः प्राणा द्विदेवत्या स्तद्यत्पुरोडाशा अश्विवाद्विदेवत्ये
श्चरंति प्राणानेवतद्यजमाने दधाति सर्वायुत्वायास्मिंल्लोके अमृतत्वायामु
ष्मिंस्तथाह यजमानः सर्वमायुरस्मिंल्लोक एत्या प्नोत्यमृतत्वमक्षितिं स्वर्गेलो
केऐंद्रवायवः प्रथमो वाग्वाइंद्रः प्राणो वायुश्चक्षुर्मित्रावरुणः श्रोत्रमाश्विन

स्तेवा एते प्राणा एव यद्द्विदेवत्यास्तस्मादेनवानं यजंति प्राणानां संतत्यै सं
तता इव हीमे प्राणानानुवषट्करोति प्राणा वै द्विदेवत्याः संस्थानुवषट्कारो
नेत्सुराकाले प्राणान् संस्थापयानीति मुक्ता इव हीमे प्राणा ऐंद्रवायवं सर्वा
सादयति पूर्वार्द्धं ह्येष एषां प्राणानामनिधानतर इवानितद्ध तारा पश्चाद
पनिदधात्युपनिदधत्युच्च इव हीदं चक्षुः श्रोत्रं वतानव गृह्णास्तेन मवत्नेता इति ना श
पिदधाति प्राणा वै द्विदेवत्या नेत्प्राणानपिदधानीति ॥ पा ॥ इदं तत्सोम्यं मधिति
प्रास्थितानां याज्या मधुश्चुतां मधुमत्यनुवषट्करोत्याहुतीनामेव शांत्या आ
हुतीनां प्रतिष्ठित्यै ॥ अथ होत्राः संयजंति यजमानमेव तद्गणतायै सं प्रमुंचंति
देवत्यानां प्रथमो नक्षोथ लाथहोनवमस्य आत्मा वै यजमानस्य पुरोडाशाः प्रा
णा द्विदेवत्यास्तं परावड्लां नानवि प्राणास्यात्मा वसंहितस्तस्माद्द्विदेवत्या ५८
नां प्रथमो नक्षोथेलाथ होतृवमसस्तान धर्युरुपयच्छति नानु स्रजति प्राणा

स्र

विच्छिद्य वत्सान्तं प्राणान् अनुज्ञानीति छिद्रे ह वायवस्य न दृश्यते छिद्रं हि तस्य वष

कुर्वति यस्मिन्नेव तावत् कर्णस्य यदा श्विनस्य सर्वतः परिहारमाश्विनस्य न दृश्य

ति २ ते सर्वता द्यनेन श्रोत्रेण शृणोति सं स्रु वा होरस्य मस्तावनयतीत्येतानाएँ ऊएवैनं

स्तं करोति ॥६॥ अथ ता मुपक्रयात दक्षिणे नोत्तरे स्वां धारयं स्रव्येन होत्रस्य मसं

पात्री वसं यच्छत्यं स्रंस्पर्शयत्व ज्ञो वा आज्यं रतः सोमो न दक्षिणेन रेतो हि नस्तानी

ति तस्या मत्स्वन्वदाहन ॥ ग्रावाणो निरादाय पक्व येतामव घ्राया वस्यति प्राश्नात्क त

रेताम थापत्रा व मध्य होत्र व मसं न दृश्यत्येताक्षे परममन्ना घं स्तर्वेस्त मुपक्रय

६४ न दृश्यंति ॥७॥ अथ वि प्रस्कपहा वोछा वाकस्य प्रत्ये तावा मास्त्रकायं स्तुवन्य ऊमा

६९ नो ग्राव जीऊत प्रतिष्ठाता पवक्रं उतनो गाव ऊपक्रता इतिय दिनो पक्तुं क्रुष त्यं

तो पक्त नइत्यन्य स्यति यघ पक्तु क्रष तम त्क पक्त तो छावा को निवर्त द्विमानुगाते

त्यतस्या स्त्रक स्य यावतीः पर्याभुया त्रावती रनुदुवे ध्वाता वा मति कामि नम छावा

'यस्सोमः परमम देवेनद्राघं प

कंस्तो तत्र प्रायश्चित्तिः ॥ ८ ॥ प्राणा वा ऋतुयाजास्तद्यदृतुयाजैश्चरंति प्राणानेव
तद्यजमाने दधति स वा अयं त्रेधा विहितः प्राणः प्राणोऽपानो व्यान इति षड् ऋतुने
ति यजंति प्राणमेव तद्यजमाने दधति चत्वार ऋतुभिरित्यपानमेव तद्यजमाने
दधति द्विर्ऋतुनेत्येकपरिष्टं व्यानमेव तद्यजमाने नंदधाति सर्वायुर्यायास्मिं
ल्लोकेऽमृतत्वायायामुष्मिंस्तथा ह यजमानः सर्वमायुरस्मिंल्लोक एत्याप्नो
त्यमृतत्वमक्षितिं स्वर्गे लोके ते वा एते प्राणा एव यदृतुयाजास्तस्मादनवानं
यजंति प्राणानां संतत्यै संततो इव हीमे प्राणा नानुवषट्कुर्वंति प्राणा वा ऋतु ।।५
याजाः संस्थानुवषट्कारो नेत्पुराकालात्प्राणान्संस्थापयामेति नीतिं युक्ता
ःकर इव हीमे ॥ प्राणास्तदाहुस्तस्मान्नातायदक्षौय स्तदित्येव सर्वेभ्यः प्रेषती
ति वाग्वै होता वाग्यग्य ऋक्षाय स्तदित्येव तदाहाथो सर्वे वा एते सप्त होतारोऽपि ६०
वत्सवान्यदिति स्तस सहोतार ऋतुशो यजंतीत्यथ यद्द्विरूपरिष्टाद्व्याद्दिशात्यं

ज्ञामिताय्यैतत्वै द्वादशान्नवंति द्वादश वै मासाः संवत्सरस्यैवाप्त्यै स्तयोत्रन्न दे
द्यस्तं तत्र ब्रूयाद्द्वादशां तान्त्रह्नो न नुवषट्कृतः प्राणान स्वव्यगां न जीविष्यतीति तथा
द स्याद्धियजमानेन न दृयेद्यस्तं तत्र ब्रूयात् प्राणो न स्तः प्राणाद्यात्मा न मंतरगां न जी
विष्यतीति तथा हैवस्यादिहिंपदिविवावव्वजिध्रेदत्रचच्छिद्वत्यपुर्वेतीति ॥ तत्र
स्तनं वदर्यां तथ यदसृज्यत विरतो नान्योन्यमनुप्रपद्येत तत्र धर्म्यं तस्माद्दनुरं
तुन्नानुप्रपद्यते तस्माद्दनुरं तुन्नानुप्रपद्येत ॥ ६ ॥ ॥ इति त्रयोदशमोध्यायः ॥
समाप्तः ॥ ६ ॥ अथातः आज्यमाज्येन वै देवाः सर्वान्कामानाजयन्सर्वममृतत्वं त
थो एवैतद्यजमान आज्येनैव सर्वान्कामानाजयति सर्वममृतत्वं तद्वा इदं षड्वि
धमाज्यं स्त्रजापत्यं तीशांसः पुरोरुक्‌ ... वीर्ययाज्येति षड् वा ऋतवः संवत्स
रः षड्विधं एतेन वै देवाः षड्विधेनाज्येन षड् ऋतून् संवत्सरमाप्नुवन् षड्विधं संवत्सरे
ण सर्वान्कामान्सर्वममृतत्वं तथो एवैतद्यजमान एतानेव षड्विधेनाज्येन षड्

स्पर

ऽं संवत्सरमाप्नोति षाड्विधं संवत्सरेणाप्सर्वान्कामांस्सर्वममृतत्वमथ
यत्पुरस्तादैक्षीजपं जपति स्वर्गो वै लोको यज्ञस्तत्पुरस्तादैक्षीजपं ज
पति स्वस्त्ययनमेव तत्कुरुते स्वर्गस्य लोकस्य समष्ट्या अथ तं त्रैक्षीयांस्समु
पांशु यांस्तति सर्वेषामेव लोकानां कामानामाप्त्यै अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निरिति तदि
मं लोकं लोकानामाप्नोति प्रातःसवनं यज्ञस्येंद्रो ज्योतिर्ज्योतिरिंद्र इति द्वितीयं तदंतरि न५
क्षलोकं लोकानामाप्नोति माध्यंदिनं सवनं यज्ञस्य सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्य
इति तदमुं लोकं लोकानामाप्नोति तृतीयसवनं यज्ञस्याथावनिर्विदस्यावेव
यास्तोतपत्येषहीदं सर्वं निवेदयानति स पुरस्तात्सत्कस्य प्रातःसवने धीयते पु
रस्ताद्ध्येषतदा भवति मध्यं सत्कस्य माध्यंदिनसवने मध्ये ह्येषतदा भवत्यस्तमाः प
श्चाद्धि तृतीयसवने पश्चाद्ध्येषतर्हि परिक्रांतो भवति तादत स्यैव रूपेणानिर्विं ६१
ती १ दधातीति ध्रुवा अग्रकृतं ज्योतिः प्रातःसवनं हर्वैर्णिं शोतिषष्ठा माध्यंदिनं सवनं स्वेत

न्नकाराशास्तृतीयसवनमित्यादित्यानिवधाद्दशापदांपुरोरुक्त्वमुपसंक्रामंति
धाद्दशाविमासाः संवत्सरः संवत्सरस्यैवाप्त्यै॥१॥ अथयस्यसर्वमाप्तंस्यातिस
प्ताविछंदांसिसर्वेषामेवछंदसामाप्त्यैतद्वाश्रानुष्टुभंभवतिवागनुष्टुप्तद्यत्कि
ववावानुष्टुभाम्यनूक्तंतत्सर्वमाप्नोतिपादविग्रह्णातितत्प्रजात्यैरूपंद्वीवचै
स्त्रियैपुमानगृह्णातियद्वैवाविगृह्णातिप्रतिष्ठयोस्तद्रूपमथोएतद्वावमृत्यो ३५
रास्यंयादेतत्पादद्वंअंतरेणाप्ययोत्रांवानंतंब्रूयान्मृत्योरास्यमापातिनजीवि
ष्यतितथाहस्यान्नस्मान्नदहनवानंसंक्रामेदमृतंविप्राणोमृतेनतन्मृत्युंतरति
अमस्तोनानन्तरेणार्द्धर्चंनप्रणौतिवज्रमेवतत्पाप्मानंभ्रातृव्यायप्रहरतितां
दशागायत्र्यः संपद्यांतेषाक्षरंहिदशमंपरंगायत्रीविराड्यानुष्टुब्भायत्रमस्ते
क्छंदादशप्रातःसवनेध्वर्युर्ग्रहान्गृह्णातिनवसुबहिष्पवमानेनस्तुवते
हिंकारोदशमोदशमासास्तेनानाकंवीताविराजमन्निसंपादयंत्येतावद्वैअन्न

मन्त्राघं यद्धिरान्नदेएतत्संपाद्य यजमाने प्रतिदधाति त्रिः प्रथमया त्रिरुत्तमये
कादशास्संपद्यंते याज्याहादश्ची द्वादशवैमासाः संवत्सरः संवत्सरस्यैवाप्त्यै
ताः संशस्ताः षोडश गायत्र्यः संपद्यंते तद्गायत्रीमाप्नोति संपद्यंते तत्रामे
ग्धायजतीइमेव तद्दर्ध्वनाऊं स्व नस्य करोति याऽपाथांदेवतानन्वाह इति
ति हस्माहाकौषीतकिस्त्रयस्त्रिंशदक्षरा वै विराड्त्रयस्त्रिंशद्देवतास्त्रिहर
.नाजोदेवताः करोत्यग्न इन्द्रश्च दाशुषो दुरोण इति पदं पारिंक्षिष्यविराजोर्द्ध
र्ध्वयानिति श्रीर्विराडन्नाद्यं श्रियां तद्विराजपंनाद्ये प्रतितिष्ठत्युत्तरेणाविरा
जोर्द्ध्वेनवषट्करोति स्वर्गएवतल्लोके यजमानं दधात्यनुवषट्करोत्याहुती
नामेवशांत्या आहुतीनां प्रतिष्ठित्यै ॥२॥३॥ आ वो ३ इति प्रातःसवनस्याकय
तें यदुक्थ्यं प्रणवं ऊर्वीति तदस्य लोकस्य रूपं यन्मकारांतं तदमुष्य तद्युक्थ्यं ६२
प्रणवं ऊर्वं ति पराग्वा असौ लोको नेत्परां वागगामेत्यथो प्रजापतिर्वा अयं यो लोकः
नो

ड़ा १

प्रजात्या एवाथो प्रतिष्ठाया अयं लोकः प्रतितिष्ठत्याय एकव शोंसामोदैवेत्यध्वर्युस्ता
न्यष्टाव द्दराण्येकछमवादीति प्रातःसवन उपांशुहोताक्रूयादुक्छशाइत्यध्वर्युस्त
न्याष्टो गायत्र्या स्तवनं प्रतिपद्य गायत्र्यां प्रत्यष्ठातामध्वर्यो शोंसावो३ इति माध्यं
दिने स्तवन आह्वयते शोंसामोदैवेत्यध्वर्युस्तान्येकादशाद्दराण्येकछमवावीद्दत्ये
तिर्माध्यंदिने स्तवन उपांशुहोताक्रूयादुक्छशाइत्यध्वर्युस्तान्येकादशात्रिष्टुभास
वनं प्रतिपद्य त्रिष्टुब्भिः प्रत्यष्ठातामध्वर्यो शोशोंसावो३ इति तृतीयसवने च्याय
माह्वयति शोशोंसामोदैवेत्यध्वर्युस्तानि द्वादशाक्षराणि रोमशो नत्रयोदशा
वावीद्दायोछं दैवेन्य इति तृतीयस्तवन उपांशुहोताक्रूयादुक्छशाइत्यध्वर्युस्त
नि द्वादशास्तं पदि जगत्या स्तवनं प्रतिपद्य जगत्यां प्रत्यष्ठातामेतद्धेतद्यनमधर्उप
तौस्त यदिह वा अपि विप्र ल्हछंदान वंतिक्रपान्येवैवंविदुषश्छंदांसि यज्ञं वहंत्य
थो एतादृषसग्नन्य नृक्तेति हस्माह यज्ञायत्रे अधिगायत्रमाहितं त्रिष्टुभा द्वात्रै

ष्टुन्नं निरत स्तुतय द्धाजगत्कृगत्या हितं पदं यइत्ते ह्रिदु स्ते त्रमृतत्व मान शु रित्यथो

यदिमा देवताए षु लोके ष्व ध्यूळ्हा गायत्र्ये त्रं स्मिंलोके गायत्रोयमग्निरध्यूळ्हस्त्रि

ष्टुभ्नंतरिक्ष लोके न्निष्टुभो वायुरध्यूळ्हो जागते मुष्मिं लोके जागतो स्सावादित्यो ध्यू

ळ्हः ॥३॥ त्राज्यं त्रास्त्वा प्रउगं त्रांसत्या त्मा वै यजमानस्याज्यं प्राणाः प्रउगं तद्य दै

63 दाज्यं शस्त्वा प्रउगं त्रांसति प्राणानेव तद्यजमाने दधाति सर्वायुत्वा यास्मिंलोके

मृतत्वा यामुष्मिंस्तथाह यजमानः सर्वमायुरस्मिंलोक एत्याप्नोत्यमृतत्वमक्षि

तिं स्वर्गे लोके पवमाने स्तुत त्राज्यं त्रांसत्याज्ये स्तुते प्रउगं तादत्तत्पवमानोक्थमे

५४ व वत्प्रउगमाज्यमेवाज्यस्योक्थं तदेतद्विहरति यथा थस्यां तरौ रश्मी व्यति

षजेदेवं तद्धान्नु शंसतीति ह स्माह कौषीतकिर्य्यासावायोरिंद्रवाय्वोर्य्यह

स्तं वायव्येनान्वेंद्रवायवेन वा मैत्रावरुणं मैत्रावरुणेनाश्विनेन यत्प्रस्थितानां ६३

यजाति तादैंद्रेणायक्षोत्रा: स्तं यजंति तद्वैश्वादेवेन वागेव सरस्वती सर्वेषु सवने

नमाश्वि२

ष्वथावे पुरोरुगस्तावे वयोस्तोतपत्येष हि पुरस्ताद्रोचतेथ विपुरोरुक्प्राणए
वात्मास्तूक्तमथ विपुरोरुगात्मैव प्रजापत्याव:स्तूक्तं तस्मान्न पुरोरुक्तं वस्तूक्तं
वांतरेण वाक्रयेत शंसस्य पुरोरुवास्तूक्तं पुरुरोरुवे पुरोरुव एवाक्रयते वायु
रग्रेगास्तत्प्राणरूपं वाय वातदपानस्य रूपं गायत्रं प्रउगं शंसतिति तन प्रात:सव
न मामभेदं शंसति तन माध्यंदिनं सवन माध्यं वैश्वादेवं शंसति तन तृतीयसव
न मासं॥४॥ अथ वैश्वादेवीं पुरोरुवं शंसति स्तोषयदानवतितां चामृतव इत्याकु:
षड्तवस्तास्येद्धद्धेपाद अवग्राहं शंसति तस्मा द्धंद्धं समस्ता ऋतव अस्यायं
तेयं ग्रीष्मो वर्षा हेमंत इत्यत्राहाकस्मादस्वतीपुरुरुरोरुक्तं शंसंति न तथा कुर्या
दतिरिक्तं तद्भुवितावे वा यं पुरोरुवे वायवायवायाहि दर्शताविनाय ह्वरी
रिषइत्येतां प्रउगं नव वैवह्या दशावैवं तादकविंशातिरेक विंशो वै न
ष्टोमं स्तोमानां परमस्तत्परमं स्तोममाप्नोति याह्येवैकविंशातिर्द्वादशावैमा

स्ताः पंस त्वं व स्व य इमे लोका असावादित्य एकविंशस्तेनैवतत्सलोकतायां यजमानम
ध्यूहति तानि वैश्वदेवानि भवंति सप्त वै छंदांसि सर्वे वा एमे व ... इत्या मात्या अथो
एतैर्वै देवा असुराणां सप्त सप्त प्रियान् ... त तथा एवैतद्यजमानो एतैरेव द्विषतो
भ्रातृव्यस्य सप्त सप्त ग्राम्यानि ... प्रातःसवनमासीदिंद्रस्य माध्यंदिनं सवनं॥
विश्वेषां देवानां तृतीयसवनं सोऽग्निरकामयत तस्यां म माध्यंदिने सवने स्यात्तृती
यसवन इतींद्रो कामयत तस्यां म प्रातःसवने स्यात्तृतीयसवन इति विश्वे देवा अका
मयंत तस्यां नो माध्यंदिने सवने स्यात्प्रातःसवन इति तानमुतो वयियो देवतास्तृती
यसवनात्प्रातःसवनमभिप्रायुंजत तदग्निं प्रायुंजत तत्प्रउगस्य प्रउगत्वं ६४
तस्माद्बह्वो देवताः प्रउगे शस्यंते तस्मात्सर्वाणि सवनानि सर्वदेवत्यानि भवं
ति विश्वेभिः सोम्यं मध्वित्य ग्न इंद्रश्च शस्त्रायइति वैश्वदेवं होतरुक्थं गायत्र्या गायत्रं प्रा ६४
तःसवनमभिरुवषट्कुरवदभिरुवषट्कुरवतु॥५॥ इति षष्ठ ईशमोऽध्यायः समाप्तः॥

विश्वदेवा २

॥ॐ॥ द्वावा अर्बुदेन च पावमानीभिश्च ग्रावाणोऽभिष्टुत्या अमृतत्वमाप्नुवंस
त्यं स्वं कल्पं तथो एवैतद्यजमानो यदर्बुदेन च पावमानीभिश्च ग्राव्णोऽभिष्टौत्या
त्यऽमृतत्वमाप्नोति स त्यं स्वं कल्पमभ्यस्तुते पवमाने दधिघर्मेण चरंत्यत्र कालो
लेन वत्सयोस्र वनस्यैव स रसस्तया अथ हविर्धानं चावरंति तस्या उ कं ब्राह्मणं ना
रशंस्यां मध्यंदिने प्रस्थितानां यजति नर्वताजोह मध्यंदिनं शाय स्तोमं प्रददो स्याव
हि ऐंद्री त्रिष्टुब्भवत्यैंद्रं हि त्रिष्टुं मं माध्यंदिनं सवनमनुवषट्करोत्याहुतीनामेव शांत्या
आहुतीनां प्रतिष्ठित्या अथ होत्राः स्तंयजंति तासामुक्तं ब्राह्मणं मध्ये वाथ होटच
मस्ताः स्तस्योक्तं ब्राह्मणं हुतेषु दक्षिणेषु दक्षिणानीयं तत्रापवर्गो ऽस्ति षवा न
वत्सर्था आत्मानमेवैतं निष्क्रीणाति यद्दक्षिणानीयं तयोर्दक्षिणाभिर्वियिंद्रं द
दयति तद्य द्दक्षिणाभिर्यंद्रं ददयति तस्माद्दक्षिणा नामातमदक्षिणं वे स त्रं तस्मा
२८१ दह उपयुरिदमहं मां कल्याण्यै कीर्त्यै स्वर्गाय लोकायामृतत्वाय दक्षिणां नया

नीत्यात्मानमेवैतत्कल्याण्यै कीर्त्यै स्वस्वर्गाय लोकायामृतत्वाय दक्षिणां नयंति वि
श्वामित्री मरुत्वतीयग्रहस्य पुरोनुवाक्या मरुत्वान्विश्वामित्र्यायजति सवनतति
र्वै मरुत्वतीयग्रहो वाग्वै विश्वामित्रो वाचायज्ञस्तायते तत वाऐन्द्रौ त्रिष्टुनो भव
त्येतदैन्द्रं हि त्रिष्टुभं माध्यंदिनं सवनमानुवषट्करोत्याहुतीनामे[illegible] ग्रांसात्रौंतीनां
प्रतिष्ठित्यै ॥१॥ अथ षड्विधं मरुत्वतीयं शंसति षड्वा ऋतवः संवत्सरः संवत्सर
[illegible]स्यैवास्याप्त्या अनुष्टुभं गायत्रीं बृहतीमुष्णिहं त्रिष्टुभं जगतीमिति षट्छंदांसि
शंसति तस्मात्षड्विधं जवत्याचारथं यथोतस्य इत्यनुष्टुभ्नाम करुत्वतीयं प्र
तिपद्यते पवमानोक्थं वाएतद्यन्मरुत्वतीयमनुष्टुप्सोमस्य छंद उ छंपदविय
हृणस्य ब्राह्मणं गायत्रीः शंसति प्राणो वै गायत्र्यः प्राणमेव तदात्मंधत्ते ॥ इंद्रं व
सोस्सुतमंध इत्यनुचरः सुतवान्पीतवान्पवमानोक्थे तद्धि इंद्राग्ने दीय एदिही ६५
ती इनि वैहवः प्रगाथो नेदीय उपनिष्क्रामति हिनं मरुतः ऋतुः प्रहर्षयंतः सोब्रवी

द्ववा इत्रं विजित्य ॥ युष्मान्निर्मं यंस्सह सोमपीथं न इति तिरश्चास्यो वयस्मह सोमपीथः
प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिरिति प्र वा ब्राह्मणस्पत्यः प्र हरेतीह नं ब्रह्मो वाव प्रहर्षयं
सो ऽब्रवीद्वा इत्रं विजित्य ॥ वयामे यं सह सोमपीथ इति स एष ब्र. ह्मणा एवं सोमपी
थ स्तस्मिं देवता अन्वाभजते तिह स्माह कौषीतकिर्यास्मिन्निंद्रो वरुणो मित्रो ऽर्य
मा देवा उकासि वकि बृहस्पत्यत्रा देवता अन्वाभक्ताँ स्तदा ऽ र्यन्न वस्तोत्रियो नानुरू
प इंद्रनि हवश्च ब्राह्मणस्पत्यश्च प्रगाथावथ कस्मात्सु नरादायं ककुभ्कारं इंद्रा
स्येतर इति पुनरादायं वे यामगाः पवमाने स्तुवते तस्यैवैतद्रूपं क्रियते ऽग्नि
र्नेता ऽ त्वगइवरिति तीनां ॥ त्वं सोम क्रतुभिः सुक्रतुर्भूरित्यग्नीषोमीयं ग्नीषोमौ
वा अग्रं त वृत्र अपास्ता ता विन्द्रो ना शक्नोदन्निवद्रं प्रहर्तुं तावेतं भागमुपनिराक्राम
तां यच्छेनयोरग्नीषोपोर्णमासे तं तद्धा ऽर्द्धमेवा ऽ यन्मरुत्वतीयमा तनाहं इंद्रो
वृत्रमहन् ॥ २ ॥ पिन्वंत्यपो मरुतः सुदानव इति पिन्वंत्यपीयापो वै पिन्वंत्यपीया

तद्यदेवं वृत्रं ह तमापो व्यायन्यत्रापि न्वस्तस्मात्पिन्वंत्यपीयास्तात्वे जगती तया
स्तर्वाणीस्तवनानि जगद्धंति न वंति॥ जनिष्ठा उग्रः सहसे तुराय तिजातवन्म
रुत्वतीयमेतद्या इंद्रो जयतीं यद्वृत्रमहं न तदुवा एष जायते यो यजते तस्य प्रथ
मायामध्वर्युः सरुन्म द्वत्मत्माग्रहणां॥ स त्राहं द्वः प्रथममध्या घत्नादतस्यतनाडोद
वस्त्रक्रंयनमरुत्वतीयमेतनाहं द्वः पृतनाश्च जयन्तस्य मध्ये निविदं दधाति मध्ये वा
इदमात्मनोन्नं धीयते यन्निविदः सत्त्रांस्सति॥ प्राणा वै निविदः प्राणानेव तदात्मंध
त्ते तास्तामेकैकं पदमवग्राहं त्रंसत्येकैकमेव तत्प्राणमात्मं धत्त उत्तमेन प्रणौ
तीमामेव तत्प्राणमुस्म ज्जते तस्माद्धीमं प्राणं सर्वे प्राणा अनु प्राणंत्य॥ यथो अनंनि
विद इत्याउस्तस्मादनाश्चारतंत्रांसे दत्वरमाणा इव हि प्रतिकामिनमन्नाद्य
मन्नियच्वाहि हत्यमब्ध वज्रवर्द्धनिल्क उंश स्त्राय जातियशां वरे हरियो यग ९९
विष्ठा वित्यातेर्वा एष एतानि सहवीर्याण्यकरोदिंद्रे रेवास्मै यष महस्सोमपीथः

सावाऐंद्रीत्रिष्टुब्भवत्यैंद्रंहित्रैष्टुभंमाध्यंदिनंसवनमनुवषट्करोत्याहुतीनामे
वशांत्याआहुतीनांप्रतिष्ठित्यैवागेवास्तोमयमानुष्टुप्सांपंचगायत्र्योनुवर्त्तीत
मनइंद्रनिहवःश्रोत्रंब्राह्मणस्पत्यंप्राणापानोव्यानइतिसएकपातिन्यत्रात्मा तिरू
सूक्तंयदंतरातमस्तंनिवित्प्रतिष्ठापरिधानीयात्मंयात्मा॥३॥निष्केवल्यंबक्कोरद
वताःप्राणाःशास्यंतेबक्यजरुद्धित्रयथेतदिंद्रास्यैवनिष्केवल्यंतान्निष्केवल्यंनिष्केव स्प५
ल्यंवैमध्ययज्ञस्यहृत्यामतिपद्यतेबार्हताप्लवाएषयएषतपतितादनंस्वेनरूपेणास
मर्द्धयतिद्वितिसःकरोतिपुनरादायंतत्प्रजात्यैरूपंद्यावेवत्र्यत्रनवतंस्तत
पप्रजायेतस्तोत्रियंशास्त्वानुरूपंशंसत्यात्मावैस्तोत्रियःप्रजानुरूपस्तस्मात्प्र
तिरूपमनुरूपंकुर्वीतंप्रतिरूपोहवास्यप्रजायामाजायतेनाप्रतिरूपोधाय्या
य्यांशंसतिप्राणोवैधाय्याप्राणमेवतदात्मंधत्तेप्रगाथंशंसतिपशवोवैप्रगाथःप
शूनामेवास्यात्रथोप्राणापानोवैबार्हतःप्रगाथःप्राणापानावेवतदात्मंधत्तंइंद्रस्यनु

॥१

वीर्याणिप्रवोचामितिपंचदशार्चीनिष्केवल्यंपंचदशोविवज्रोवाज्रेणैवतद्यजमानस्यपा
प्मानंहंतितस्यमध्यानिविदंदधातिमध्यंवाइदमात्मनोनंधीयतेथनिविदःशंसति
प्राणाविनिविदःप्राणानेवतदात्मंधत्तेताम्नामेकैकंपदमवग्राहंशंसत्येकैकमे
वतत्प्राणमात्मंधत्तउत्तमेनप्राणेतीममेवतत्प्राणमुत्सृजतेतस्मादीमंप्राणंसर्वेप्रा
णाअनुप्राणंत्यथोअन्नंनिविदइत्याहुस्तस्मादेनाआरतंशंसेदक्षरमाणइव
हिप्रतिकामिनमन्नाद्यमत्तिनितरांपरिधानीयांशंसेत्तथाहपत्न्यःपत्याचुकानवं
त्यनुदायितनरांतथाहपत्न्यनुष्कतमनाश्चनवत्यथयदश्वंददातीश्चोवाअश्वऐंद्र
स्येतदुक्थमिंद्रमेवतत्प्रीणात्यात्मावैस्तोत्रियःप्रजानुरूपोमहिषीधाय्याप्रगाथःप
शावआत्मास्त्हतंयदंतरात्मंस्तंनिविन्मातिष्ठापरिधानीयाअंयाज्या॥४॥पवमाने
स्तूयमानेहोतारंमृत्युःप्रत्यालीयततमाङ्गिनन्यकरोदन्यत्रस्तोत्रियादाज्येसाम्ना 67
ज्येप्रत्यालीयततंप्रउगेणन्यकरोदन्यत्रस्तोत्रियात्तंमाध्यंदिनेपवमानेप्रत्यालीय

ततं मरुत्वतीयेनंच्य कुर्वोदन्यात्रैव स्तोत्रियादथो वै निष्केवल्ये स्तोत्रियेणैव प्रतिपद्य
तत घ्रथा नयेति मुख्या मरुत्वतीयथात्ति मुख्मुनानख्वदोन्तं रूर्निष्केवल्यमेव दं निष्केवल्य
माहा महाव्रते शस्यं तत्वा अमुत्रैतु रुत्तराणीकि थ मिहोपाप्यं तद्गति ॥ नि चाइहा पौ
68 नराणि नवंति स्तोत्रियानुरूपो स्तं शस्त्रो सप्त चतुरुत्तराणि संपद्यंते चतुरक्षरा संपद
मुदादि तेपञ्च वस्तान्यसन्ययजमाने दधाति विराड्वा अग्निष्टोमो नवति शतं स्तोत्रियाः
संपद्यंत प्रत्यक्षमेव प्राव सदग्निष्टोमस्य रूपमुपैतिय द्विजायजन्ते पिबा सोममभि
न्द्र मंदतु त्वेति पदं परिशिष्य विराजोर्ध्व सर्वानि श्री र्विराजं नाद्यं श्रियांत द्विराड्यं नाद्य
प्रतितिष्ठत्युत्तरेण विराजोर्ध्वं विनवषट्करोति स्वर्ग एव तल्लोके यजमानं दधात्यनु
वषट्करोत्याहुतीनामेव शान्त्या ८ आहुतीनां प्रतिष्ठित्या आहुतीनां प्रतिष्ठित्यै ॥५॥
॥ इति शांखायन ब्राह्मणे पंचदशोध्यायः समाप्तः ॥ ॥ ब्राह्मणस्य पूर्वार्द्धं समाप्तं
॥ ॥छ॥ ॥श्रीरस्तु॥ ॥संवत् १९१० वर्षे प्र श्रावन शुदि १५ गुरौ लिखितमिदं ॥ ६९
श्री नीलकंठनीपोथी ॥ ॥श्रीरस्तु॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

मालेषा

[redacted]

[redacted]

[redacted]

[redacted]

[redacted]

राम

श्रो

१६५०